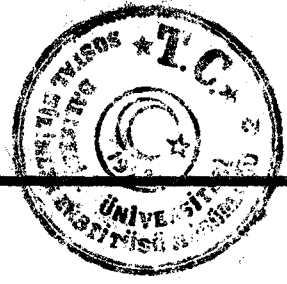

30620

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İSLÂMÎ TÜRK HALK
DESTANLARI ÜZERİNDE
BİR ARAŞTIRMA

Hülya YEŞİL
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BALIKESİR, OCAK 1994

ÖNSÖZ

Türk Halk Edebiyatı içinde destan ve halk hikâyesi türleri oldukça birbirine geçmiş durumdadır. Bunun sebebi, yüzyıllar boyu süregelen bir köklü bir sözlü/epik geleneğin Türk topluluklarında egemen olmasıdır. Şaman kültürüne bağlı törensel anlatmaların kutsal rol ve işlevi, zaman ve mekân özelliklerine bağlı olarak çeşitli değişimlere uğramasına karşın, bütüncülüğünü yitirmemiştir.

İslâmî etkilerin toplumda yoğunlaşmaya başladığı devrelere ait sözlü halk edebiyatı ürünleri, eski epik özelliklere yeni boyutlar katılmış olarak ortaya çıktılar. Geleneksel sözlü anlatmalara ilişkin en eski yazmaların bile XIV. yüzyıldan daha aşağı götürülememesi, onların başlangıçtaki durumları hakkında kesin yorumlar yapılmasını engellemektedir. Ancak gerek üzerinde çalıştığımız nüsha gerekse diğer araştırmalarda ele alınan metinler, İslâmî halk hikâyelerinin/destanlarının uzun yıllar Türklük dünyasında ilgi ve rağbet gördüğünü göstermektedir.

Öte yandan bu ürünlerin Anadolu'ya geçiş dönemindeki halk edebiyatını biçimlendirdiği göz önüne alındığında, onların edebiyat tarihi yönünden de önemli olduklarını vurgulamış oluruz. XV.yüzyıldan başlayarak yaygınlık kazanmış olan halk hikâyelerinin de, bu anlatılardan çeşitli unsurlar aldığını görmemiz, onlara önem kazandıran bir diğer husustur.

Bu konu üzerinde çalışmaya başlarken dikkate aldığımız bu noktalar dışında, İslâmî halk hikâyelerinin dil ve motif özelliklerine yönelik bir araştırmanın olmayışı da bizi yönlendiren bir faktördür.

Çalışmamızı temellendirdiğimiz eser, Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi T811 Genel 763/2 numara- da kayıtlı nesih yazı ile harekeli yazılmış Türkçe el yaz- ma bir kitaptır. Sırtı meşin mukavvalı olan kitabın dış boyutları 206x146, yazı alanının boyutları ise 145x100 mm dir ve herbir sayfa 13'er satırdan oluşmaktadır. Müellifi Süleyman Çelebi olan bu baş kısmı noksan Mevlid-i Nebi, Şu- bat 1926'da heyet kararıyla Atinalı Dergâhı'ndan Bursa Yaz- ma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi'ne getirilmiştir.

Çalışmamız üç bölümden oluştu. Birinci bölümde; destanların epizotlarını, ikinci bölümde halk dili ürünle- ri ve dil özelliklerini, üçüncü bölümde de motif inceleme- si, halk hikâyeleri ile olan benzerlikler ve masal unsur- larını ele aldık. Sonuç bölümünden sonra sözlük ve oriji- nal metnin tıpkıbasımına konuya ilişkin bibliyografya iz- ledi.

Araştırmamızı sürdürürken diğer nüshalarla karşı- laştırma yoluna gitmeyip eldeki nüshanın tanıtımı ile ye- tindik.

Çalışmam süresince iki kutsal değeri; zamanı ve emeği benden esirgemeyen hocam Doç.Dr.Metin KARADAĞ'a en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Balıkesir, 1994

Hülya YEŞİL

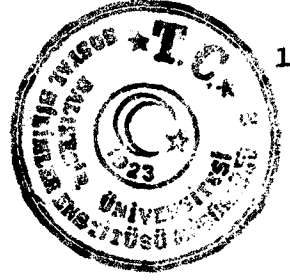
KISALTMALAR

- a.g.k. : Adı geçen kaynak.
c. : Cilt.
s. : Sayfa.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.	III
KISALTMALAR.	V
GİRİŞ.	1
I.BÖLÜM.	18
Destanların Epizotları	19
II.BÖLÜM	34
Halk Dili Ürünleri	35
a- Deyimler.	35
b- Halk Deyişleri.	39
c- İkilemeler.	44
Dil Özellikleri.	47
a- Tamlamalar.	47
b- Fiiller	49
c- Fiil Çekimleri.	53
ç- Fiilimsiler	58
d- Bildirme Eki.	60
e- Ek Fiil	61
f- "ile" Edatı	62
g- İsim Çekimleri.	62
ğ- Sözcük Birleşmeleri	65
III.BÖLÜM.	67
Motif İncelemesi	68
Halk Hikâyeleri İle Olan Benzerlikler.	75
A- Biçimsel Benzerlikler	75
B- Motif Benzerlikleri	78
Masal Unsurları.	87
SONUÇ.	90
SÖZLÜK	92
EKLER.	110
I- Metinler.	111
II- Tıpkıbasım	202
KAYNAKÇA	240

GİRİŞ

I-İslâmi Halk Hikâyelerinin Oluşumlarına Genel Bir Bakış:

İslâmlığı kabul etmiş çeşitli uluslar arasında edebî ekol ve gelenekler açısından ulusal bütünlüğe ulaşabilmiş kültürlerin başında gelen epik/destanî ürünler diğerlerine göre büyük bir zenginlik gösterir. Şiir geleneğinde çok eski bir geçmişe dayanan Türk edebiyatı, destanlar ve onların devamı sayabileceğimiz çeşitli ürünlerde kuralları belirlenmiş ve geniş kitlelerce benimsenmiş bir şiirsel estetiğe ulaşmıştı. Yerleşik düzene geçip göçebe kültürünün çeşitli etkilerinden uzaklaştıktan sonra salt lirik biçim ve yapıda yaratılan eserler, günlük yaşantının sıradan olay ve motifleriyle de işlenmeye başladı. Bu süreç içerisinde manzumeler konuşma dilinin kimi özelliklerini de alarak artan bir oranda mensur karaktere yaklaştılar. Toplum içi çatışmaların başlamasıyla tem ve motiflerde çağın gerektirdiği unsurlar çoğaldı.

İslâmlığın kabulü aşamalarında edebî dil özelliğini artık kazanmış olan Türkçe, bu yeni ve güçlü kültürün etkileriyle değişik kanallara yönelmeye başladı. Bu yöne- lişte klâsik Arap ve Fars edebiyatlarının köklü etkileri sözkonusudur.

İslâmi Türk Edebiyatı'nın oluşmasında iki ana etkenden biri olan Fars Edebiyatı'nın, Arap Edebiyatı'na göre önceliği sözkonusudur : "...Türkler İslâm medeniyet ve edebiyatıyla temas ve ona alışarak kendileri de o yolda bir edebiyat vücuda getirmek istedikleri zaman, yani

H. V.yüzyılda, coğrafi mevki gereğince kendileriyle eskiden beri siyasi ve iktisâdi münasebetlerde buldukları A-cemlerin edebiyatı belirli şekiller ve kâideleri ve mükemmel nûmuneleriyle tam 'klâsik bir edebiyat' halini almıştı; böyle olunca Türkler, 'Mâverânnehr' deki Türk saraylarında daha birkaç yüzyıldan beri büyük bir mevki kazanmış olan bu edebiyatın şekil ve kâidelerini esaslı bir şekilde alarak onun vücuda getirdiği nûmûneleri taklide başladılar.

Fars Edebiyatı'ndan kaynaklanan bu etkilenme daha sonra tasvvuf ağırlıklı olmak üzere Arap Edebiyatı için de sözkonusu olmuştur.

Divân-ı Lûgat-it Türk'teki kimi örnekler ve Manas Destanı'nın tümü ile yerleşmiş bir edebi geleneğe sahip olduğunu gördüğümüz Türk Edebiyatı, Kutadgu Bilik ile birlikte Arap ve Fars etkilerini ilk kez somut bir biçimde ortaya koymuştur. Bu eserden sonra yazıldığını bildiğimiz ve Türk klâsik edebiyatının en önemli örneklerinden birisi olan Hibet'ül-Hakâyık yeni etkilerin boyutlarını bize göstermektedir. Bu iki eser, eski Halk Edebiyatı geleneği ile İslâmî kültürün birleştiğini gösteren somut ve olgun eserlerdir.

Doğu Türkistan'da yazılmış olan bu eserler, Karahanlı Devleti'nin siyasi ve kültürel açılardan güçlü olduğu bir devreye aittir. Kaşgar, Balasagun, Özkend medreseleri din eğitiminin yoğunlaşmış İslâmî kültürün giderek halk kitlelerine ulaşmaya başladığı sürecin odakları olmuştur. Karahanlılar devrinin epik gelenek unsurlarından etkilenerek günümüze kadar gelebilen karakteristik örnek-

1 Fuat Köprülü ; Türk Edebiyatı Tarihi (s.117).

lerinden birisi de Tezkire-i Satuk Buğra Han'dır. İslâmî unsurlarla halk anlatı geleneğinin birlikteliğini gösteren bu eserden sonra sözü edilen iki gelenek arasındaki karşılıklı etkileşme giderek artmıştır. Şiirsel yapılanmada eski tarza yeni bir ruh ve kimlik kazandıran ise, Hoca Ahmet Yesevî olmuştur. Güçlü bir tasavvuf eğiliminin egemen olduğu bu devrede Divân-ı Hikmet yeni kültür unsurlarını geniş halk kitlelerine ulaştırmayı başarmıştır.

Anadolu'ya kitlesel göçlerin başlamasıyla birlikte Türkler, Asya coğrafyasında sağlam temellere oturttukları bu dinsel kültürü Yunan, Roma, Bizans uygarlıklarının mekânı olan topraklara taşıdılar. Ancak sürekli bir cihad ve toprak ele geçirme kaygılarından kaynaklanan savaş atmosferi onların yeni kültürlerle sıkı ilişkilerini engelliyordu. Yayılma ve yerleşme eylemleri içerisinde olan çeşitli Oğuz boyları yeni topraklardaki İslâmlaştırma ideolojilerinde silahtan çok düşünsel etkinlikleri yeğlediler. Bu dönemlere ait eserlerde halka İslâmlığı öğretmek amacı ön planda gelir. "Cihad mefkûresi" ile geniş yığınlara ulaşabilmek ve halkla asker arasında manevî bir ilişki kurabilmek için edebiyat ürünlerinde halk diline yakın olaylar örgüsü ön planda tutuldu. Yoğun Arap etkilerini de bildiğimiz Seyyid Battalgazi menkıbeleri, Danişmend-nâmeler, Saltuk-nâme anlatmaları, Eba Müslümî Horasanî gibi din ulularının eylem ve düşüncelerini yansıtan bu tür eserler, halk arasında büyük bir ilgi ve yoğun beğeniyle karşılanmaktaydı.

Bu dönem, Anadolu insanının sürekli bir devinim içerisinde bulunduğu bir süreçtir. Epik geleneğe ve destansı hayata yabancı olmayan göçebe ruhlu Türkmen kitleleri arasında belirli kurallara bağlı, sanat amacı güden edebiyat ürünleri yaratmaya zamanı ve imkânı olanlar pek görülmez. Ancak ordu saflarında bulunan ve alp-eren tipi-

nin Anadolu'daki devamı olan ozanlar, müzik eşliğinde geniş Asya ufuklarının şarkılarını Ön Asya'ya taşıdılar. Bu oluşumun edebî alandaki en güzel örneğini çok sonraları Dede Korkut hikâyelerinde görmekteyiz.

Bu dönemde Anadolu'nun çeşitli yerlerinde küçük yerleşim birimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal ve toplumsal yapılanma ve kurumlaşma da hızlandı. Asker ocaklarıyla ilişkileri nispeten azalan bu yerlerde dinî kimlikleri ağır basan kişilerin öncülüğünde klâsik İslâmî edebiyatın çeşitli ürünleri az ya da çok değişikliklere uğrayarak halk kitlelerine yansıtılmaya başlandı. Dinsel kahramanlık ve ideolojik anlatmaların kaynağı olarak gösterilen Arap ve Fars edebiyatlarındaki çeşitli menkâbe ve hikâyeler, Anadolu'da yaygınlık kazanmaya başladı. Feridüddin Attar'ın küçük bir mesnevîsi olan Cümcüme-nâme, şâirin sanatçı kimliğine bağlı olarak belirli bir olgunlukla işlenmiş ve bu hikâye ilk kez Kıpçak sahası edebiyatçılarından Hüssam Katib tarafından "Hikâyet-i Cümcüme Sultan Fi Nübüvvet-i İlyas Aleyhi's-Selâm" adıyla Türk kültürüne aktarılmıştır.²

İlk yazılı örnek olarak kabul edebileceğimiz bu eserden sonra geçen beşyüz yıllık süreç içerisinde İslâmî halk hikâyeleri Anadolu'da yaygınlık ve popülarite kazanmıştır. Bu kaynaktan hareketle Fars Edebiyatı'nı kaynak, Kıpçak sahasını da aktarma aracı olarak kabul etmek durumundayız.

² Bu eseri tercüme eden Jukovsky, Hüssam Katib'in 770'de yazmış olduğu eser hakkında kısa bir bilgi vermiştir.---Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi (s.307).

Anadolu'daki sözlü gelenekte yaygınlık kazanışta şüphesiz burada yazılmış ilk kitaplar önem kazanmaktadır. XIII. yüzyılda Şeyyâd İsa'nın yazdığı Salsal-nâme adlı bir kahramanlık hikâyesi bu ilk yazılı kaynaklardan birisidir. Prof.Dr.Fuat Köprülü'nün Hz. Ali'nin Salsal adlı bir devle cenginden bahseden bu eser hakkında "Meddahlar" başlıklı makalesinde bazı bilgiler bulmaktayız. Paris Millî Kütüphanesinde bulunan bu eserin,İbn Yusuf tarafından 1517'de tekrar nazmedildiğini kaydeden Köprülü, ifade özellikleri açısından halk beğenisinin ön planda tutulduğunu belirtmektedir.³

Bu iki eser arasındaki farklılıklara değinen Köprülü, "...bilhassa halk arasında okunmağa mahsus birtakım eski mevzûların da sonraki şâirler tarafından-bilhassa lisan ve üslûp bakımından- daima değişikliğe uğratıldığını" ve "şuâra tezkireleri ancak XV. yüzyıl sonlarında yazılmağa başladığı için onlarda bu eski devirler hakkında çok az ve ekseriyetle yanlış bilgi verildiğini " söylemektedir. Bu yargılardan yola çıkarak sonraki yüzyıllarda yazılmış çeşitli yazma ve basma hikâyelerde eski dönemlere ait özelliklere rastlanmadığı gibi, onların birçok özgün unsurlarını kaybettiğini söylemek de mümkündür.

XIII. yüzyıl Anadolusunun sosyal tablosunu çizen Vasfi Mahir Kocatürk, halkbilimi ürünlerinin oluşmasındaki yerel özelliklere değinerek eski müslüman-Türk toplumunun cami, tekke, konak, ordugâhlarda özellikle geceleri toplanarak "kıssas, meddah, muarif" adı verilen kimsele-

³ Fuat Köprülü : "Meddahlar", Edebiyat Araştırmaları (s.369).

rin anlattığı hikâye, destan ve okudukları kitaplarla mânevî eğitimlerini gerçekleştirdiklerini açıklamaktadır. Bu hikâyelerin sözlü gelenekteki oluşumunu açıklayan Kocatürk, kitaba dönüşüm konusunda ise şu açıklamaları öne sürmektedir : "Bu sosyal hayat tarzı, duruma uygun eserlerin meydana gelmesine sebep oldu. Bir iki saat içinde okunup bitecek küçük eserler yazıldı. Aynı gaye için yazılan büyük eserler de bu toplantılarda okunup bitecek hacimde olmadığından dolayı 'meclis' adı verilen parçalara bölündü. Tabii olarak eserlerin evsafı da, bu kitleleri teşkil eden halk seviyesine uygun oldu.

Sekiz on asırdanberi yüzlerce, binlerce defa kopye edildikten sonra yazmaları günümüze kadar gelen bu hikâyelerin bir kısmı anonim durumdadır, yani elden ele yazıldıkça müellif adları değiştirilmiş ve kaybolmuştur. Basitlikleri ve nazım dilindeki mükemmeliyetsizlikleri bakımından bu janrın başında sayabileceğimiz bu hikâyelerden elimize geçen bir kısmını, ilk şekilleri daha evvele ait olmak ihtimali de bulunmakla beraber, malum benzerlerinin kesin olarak meydana geldiğini bildiğimiz ondördüncü yüzyılda tespit ediyoruz.

Bu çeşit hikâyelerden çoğunun önce manzum olarak meydana gelmiş olması devrin durumuna göre tabiidir. Zira ezberlenmek, toplantılarda okunmak ve makamla söylenmek bakımından bu şekil daha münasip ve ananevî idi. Bununla beraber nesir olarak yazılanlarının bulunduğunu kabul etmeğe de mâni yoktur. Nitekim bugün elimizde bulunan birçok anonim mensur hikâyeler de aynı ruhu ve konuyu taşımaktadırlar."⁴

⁴ V.Mahir Kocatürk : Türk Edebiyatı Tarihi
(s.141).

Tek motifli konu merkezli bir araştırma olan "Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)" başlıklı çalışmasında Ahmet Yaşar Ocak, pek çok halk edebiyatı ürününün tarihî olaylardan kaynaklanmış olabileceği görüşünden hareketle, Kesik Baş anlatmalarının da, İslâm-lık öncesi ve sonrasındaki Anadolu'da ortaya çıktıklarına kabul etmiştir.

Genellikle yazma veya taşbasması Mevlid nüshalarında bulunan ve Türk halk edebiyatının ilgi çekici bir türünü oluşturan İslâmî halk hikâyelerinin, halka dinî heyecan vermek ve bazı İslâmî faziletleri öğretmek maksadıyla yazılmış didaktik eserler olduğunu vurgulayan Ocak, yazar ya da yazıcıların kesin olarak bilinmediğini ancak çoğu nüshada Kirdeci Ali adının geçtiğini tekrarlamaktadır.

Ahmet Yaşar Ocak'ın salt Kesik Baş anlatmaları için vardığı; "...yazıya geçiriliş tarihi de kesin olarak tayin edilememiştir. Bununla beraber genellikle XIV. yüzyıl kabul görmektedir. Gerek dil ve üslubu, gerekse Kirdeci adı bunun gerçeğe uygun olabileceğini düşündürmektedir. Ama destanın anlattığı hikâyenin daha eski bir zamanda, hiç olmazsa XIII. yüzyılda-belki de daha erken-teşekkül etmiş bulunması kuvvetle muhtemeldir." biçimindeki yargısının diğer benzer anlatmalar için de geçerli olabileceği kanısındayız.⁵

⁵Ahmet Yaşar Ocak : Türk Folklorunda Kesik Baş, (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit, (s.13) .

II- Hikâyeler Üzerinde Yapılmış Çalışmalar ve Yorumlar :

Geleneksel destanî/epik anlatım özelliklerini taşıması ve bu anlatım özelliklerini yeni coğrafyada yeni kültürün etkileriyle olgunlaştırıp yeni bir türün öncüleri olması açısından İslâmî Türk halk hikâyeleri araştırmacıların dikkatini çekmiş ve üzerinde bazı incelemeler yapılmıştır. İlk kez Prof.Dr.Fuat Köprülü'nün sahamızın temeli olan bazı eserlerinde dikkat çektiği bu hikâyelerin işlev ve içerikleri üzerinde belirli ölçüde durulmakla birlikte dil ve üslûp araştırmaları yeteri kadar yapılmamıştır.

Köprülü, Edebiyat Araştırmaları adlı eserinin "Meddahlar" başlıklı makalesinde meddah hikâyelerinin kökenlerine ait sorunları incelerken "İslâm ananesinden geçen dîni mevzûlar" grubunda dinsel anlatımların bize geçişini açıklamıştır. Hz. Ali'nin bir devle cenginden sözeden Salsal-nâme adlı manzum eserin ilk kaynaklardan biri olduğunu belirten Köprülü; "...Önce halk için yapılmış bu gibi mevzûların sonraları daha aydın bir sınıfın zevkine göre yeneden kaleme alındığını edebiyatımızda da pek çok görmekteyiz." demektedir.⁶

Yine aynı kitapta yer alan "Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü" adlı makalede, halk şâirleriyle klâsik şâirler arasındaki ayrılıkları belirten Köprülü, çalışma konumuzunu oluşturan hikâyelerden biri olan "Geyik Destanı"nın

⁶M.Fuat Köprülü : a.g.k. (s.369).

da eski klâsik şâirlerimiz tarafından uzun asırlar alayla karşılandığını örneklerle göstermektedir. Adı geçen makalede Lâtîfi tezkiresinin bir yerinde Likâf'den sözedilirken Geyik Destanı alay ve yergi unsuru olarak kullanılmıştır.

Fuat Köprülü'nün bir diğer temel eseri olan Türk Edebiyatı Tarihi'nde dinî menkıbelerin edebiyat ürünlerine dönüşümü açıklanırken Türk kültüründe önemli bir yeri olan Satuk Buğra Han anlatması üzerinde durularak bu hikâyeler hakkında; "İlkin H.V. yüzyıl sonlarında tespit edildiğini tahmin ettiğimiz bu 'dinî kahramanlık menkıbeleri'nde İslâmiyeti yeni kabul eden hanların 'yeni dini yaymak ve umumîleştirmek' hususundaki çalışmaları tarihi vâkıâlarla da telif edilebilir." yargısına varılmıştır.⁷

Adı geçen eserin Orta Asya Türk Edebiyatını Anadolu'ya bağlayan Kıpçak, Altınordu, Harizm lehçelerinden bahseden bölümünde, Altınordu sahası ürünlerinden biri olan Hüssam Katib'in 770'de yazmış olduğu "Dâsitân-ı Cümcüme Sultan" adlı küçük manzum eser üzerinde duran Köprülü; hikâyenin Hz. İsa ile Kesikbaş arasındaki olaylardan kaynaklandığını belirterek "...Türk edebiyatında bu mevzu pek tanınmış ve rağbet görmüştür; hatta yine Türk edebiyatının tanınmış ve umumî mevzularından Hz. Ali ile Kesikbaş hikâyesi de bunun diğer bir şekli sayılabilir."⁸ demektedir.

⁷M.Fuat Köprülü : Türk Edebiyatı Tarihi
(s.164).

⁸M.Fuat Köprülü : a.g.k. (s.308).

Incelediğimiz Cimcime Sultan hikâyesinde ise Kesikbaş yerine Kurubaş adı geçmektedir. Ancak İsa ile kurufanın olay örgüsünde Köprülü'nün açıklamalarıyla bir ortaklık vardır.

Cahit Öztelli, Anadolu dinî edebiyatı ile ilgili araştırmalarının birini "Geyik Destanı"na ayırarak İslâmî halk hikâyelerinin oluşum ve gelişim sorunları ile dil özellikleri üzerinde durmuştur.

Genellikle basma Mevlid kitaplarının sonlarında yer alan bu manzum hikâyelerdeki aruz vezninin çok bozuk olduğuna değinen Öztelli, vezin için -yer yer hece sayısı uyumsuzluklarına rağmen- hece ölçüsünün sözkonusu olabileceği görüşündedir. Öztelli, bu hikâyelerin bir yazarı olabileceğini söyleyerek Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inin yoğun etkileri nedeniyle yazım tarihini XV. yüzyıla çıkarılmaktadır. Yazmadaki bazı sözcüklerin XIV. yüzyıldaki gibi sesli harf kullanılmadan yazıldığını belirleyen Öztelli, araştırmasının sonunda Geyik destanının tam metnini yayımlamıştır. Bu metinle, çalışmamızdaki Geyik destanı arasında konu bakımından tam bir paralellik görülürken, sözcük, dize ve anlatım benzerliklerinin yanı sıra, aynen yinelenen dizelere de rastlamaktayız.⁹

İslâm Ansiklopedisi'nde yer alan "Attar" maddesinde, şairin Cumcuma-nâme adlı küçük hikâyesinden sözedilerek nüshamızla paralellikler gösteren olaylar örgüsü özetlenmiş, bu eserin Jukovsky tarafından neşir ve tercüme edildiği belirtilerek Hüsam Katib tarafından genişletilerek

⁹Cahit Öztelli : Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, sayı:146, c.7, (s.2492), Eylül 1961.

Kıpçakça'ya tercüme edildiği ve "Hikâyat Cumcuma Sultan fi nubuvat İlyas alayhi'l-salâm" adı altında basıldığı kaydedilmiştir.¹⁰

İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde Süleyman Çelebi Mevlid'i nüshalarına dahil edilen büyük parçalar üzerinde bilgiler veren Dr.Neclâ Pekolcay, nüshamızda da bulunan Hikâye-i Deve, Hikâye-i Geyik, Hikâye-i Güvercin, Dâsitân-ı İbrahim ve Kesikbaş ve diğer bazı hikâyelerle ilgili; kaynak, müellif, tarih ve değişik nüshalar hakkında bilgiler vermiştir.¹¹

Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde "Manzum Dinî Destanlar" adlı bölümde bu hikâyelerin oluşum ve Türk edebiyatındaki yerleşimi hakkında bilgiler veren Vasfi Mahir Kocatürk, çalışmamızda yer alan hikâyelerden Kesikbaş, Ejderha, Güvercin, İbrahim, Geyik, Cimcime Sultan ve Kız destanlarını tanıtarak hususî kitaplığında bulunan 1461 tarihli bir yazmadaki hikâye metinlerinden örnekler vermektedir. Söz konusu yazmada bu hikâyelerin dışında da bazı menkâbelerin bulunduğunu öğrenmekteyiz. Kocatürk'ün andığı yazmayı göremediğimiz için geniş bir karşılaştırma imkanı bulamadık. Ancak örnek olarak verilen manzumeler ve hikâye özetlerinden, üzerinde çalıştığımız hikâyeler ile önemli bir benzerlik olduğunu söyleyebiliriz.

Kocatürk, hikâyelerin yazarı konusunda kesin bilgiler vermekten kaçınarak Kesikbaş destanında Kirdecî Ali adını öne sürmekte diğer hikâyelerde de aynı yazarın ün-

¹⁰ İslâm Ansiklopedisi, c.2, (s.10).

¹¹ Dr.Neclâ Pekolcay : İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi, (s.174-175).

lûbunun egemen olduğunu söylemekteair. Güvercin hikâyesinin sonunda bulunan "Bunu diyen Sâdık Velidür" dizesinden Kocatürk, Sâdık Veli'nin asıl müellif yerine kendi adını kullanan biri olduğu görüşündedir. Ancak dizedeki "sâdık veli" ibaresinin özel isim değil, sıfat tamlaması olabileceğini de düşünmekteyiz.

Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserdeki Kocatürk yazmasına ait bazı fotokopileri incelediğimizde yazmada hikâyeye başlıkları olarak "Dâsitân" terimi yerine "Hikâye"ve "Kitap" kelimelerinin yeğlendiği görülmektedir. Sadece Cimcime Sultan anlatması için "Haza Kitab-ı Dâsitân-ı Cimcime Sultan" başlığı kullanılmıştır.¹²

Akademik alandaki çalışmaların ilki olarak sayabileceğimiz Yrd.Doç.Dr.Fuat Özdemir'in "İlk Dinî Destanlar ve Kesikbaş Destanı" adlı çalışmasında, hikâyelerin yazılı kaynaklardaki ilk örneklerine inilmeye çalışılmış, hikâyelerin yazarları ve kaynakları gibi sorunlar üzerinde durulmuştur. Çalışma tarihine kadar dinî destanlar üzerinde geniş bir inceleme yapılmadığını belirten Özdemir, M.Fuat Köprülü ve Cahit Öztelli'nin temel sorunlara ilişkin görüşlerini aktararak hikâyelerin yazarı olarak Sadreddin ve Kirdeci Ali isimleri üzerinde durur. Bu yazarların kimlikleri hakkında kesin yargıya varmanın güç, hatta olanaksız olduğunu kaydeden Özdemir, bu kişilerin yazar değil destanları söyleyen kişiler oldukları kanısını ileri sürmektedir. İncelediği beş yazmanın ikisinde 1872 ve H.866

¹²V.Mahir Kocatürk : a.g.k. (s.140-165).

tarihlerine rastladığını belirten yazar, diğerlerinin XIV. ve XV. yüzyıl dil özelliklerini yansıttığını söylemektedir.¹³

Çalıştığımız nüshada yalnız Dâsitân-ı Ejderha'nın son dizelerinde Kirdeci Ali ve Fakih Ahmet adları geçmektedir. Bu nüshaya bakarak Kirdeci Ali'nin müellif ya da müstensih olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu konuda V.Mahir Kocatürk'ün Kirdeci Ali'yi müellif olarak kabul etmesini ihtiyatla karşılamak gerektiğine inanıyoruz.

Nüshanın girişinde rastladığımız 826 tarihi en azından yazıya geçirilme zamanı hakkında bize bir fikir vermekte, diğer araştırmacıların zaman konusundaki görüşleri ile bir paralellik göstermektedir. Öte yandan dil ve söyleyiş özellikleriyle ilgili araştırmalarımız sonucu bu nüshanın XIII. yüzyıl sonlarıyla XIV. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olabileceğini düşünmekteyiz.

Çalışmasında dil ve yazım özellikleri üzerinde kısaca duran ve zaman kipleriyle ses hadiselerine yer veren Özdemir, XIV. ve XV. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin bu destanlarda egemen olduğunu söylemektedir.

Fuat Özdemir'in ölçü ve biçim konusundaki, hikâyelere ilişkin tespitleri nüshamız için de geçerlidir. Çalışmasının daha sonraki bölümünde Kesikbaş hikâyesinin yazmaları hakkında bilgi veren araştırmacı daha sonra bu destanın konusunu özetler.

¹³Fuat Özdemir : "İlk Dini Destanlar ve Kesikbaş Destanı", Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı, (s.123-129) .

Fuat Özdemir'in konuya ilişkin ikinci çalışması olan "Kesikbaş Destanı" adlı makalesinde, ilk çalışmasındaki bilgileri özetlemiş ve Cahit Öztelli'nin Türk Folklor Araştırmaları c.7 (s.2492)'de yayınlamış olduğu Geyik destanını "düzelterek" yayınlamıştır.¹⁴

Konumuzla ilgili olarak yapılmış araştırmalardan biri olan Doç.Dr.Mine Mengi'nin "Dini Destanlarımızdan Biri : Dâstân-ı Battâl-ı Sin" adlı makalesinde tek konudan hareketle hikâyelerin oluşumu konusunda şu görüş verilmektedir; "Müslümanlığın Anadolu'da yayılıp yerleştiği dönemde halk arasında ilgi uyandırdığı bilinen dini destanların edebiyatımızda önemli bir yeri vardır. Çoğu zaman 'destan' bazen de 'hikâye' adı altında verilmiş bulunan bu eserlerde din ve kahramanlık konuları işlenmiştir. Çoğunda din ve kahramanlık motifleri bir arada, birbiriyle içiçe bulunur. Peygamberlerin ve din ulularının mucizeleriyle, gösterdikleri kahramanlıklar, örneğin Hz. Muhammed'in mucizeleri ve Hz. Ali'nin kahramanlıkları bu eserlerin ortak malzemeleri arasında yer alır." ve araştırma konusu olan Battâl-ı Sin destanının Anadolu müslüman-Türk toplumundaki Kesikbaş, Geyik, Güvercin vb. ünü yaygın hikâyelerinden biri olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmada da dini halk hikâyelerinin yazarlarının belli olmadığı belirtilmektedir.¹⁵

¹⁴Fuat Özdemir : "Anadolu Dini Halk Edebiyatı: "Kesikbaş Destanı", Türk Folkloru Araştırmaları, c.17, sayı:329, (s.7852-7854).

¹⁵Doç.Dr.Mine Mengi : Halk Kültürü, sayı:1 (s.679).

Türk Folkloru Dergisi'nin 33.sayısında "Kirdeci Ali'nin Güvercin Destanı" adıyla yayınladığı makalesinde Prof.Dr.Şükrü Elçin, hikâyelerin XIII. yüzyıldan itibaren oluşmaya başlayan İslâmî Türk Edebiyatı'nın ilk örnekleri olduğunu vurgulayarak bunların didaktik karakterleri ve varyantları üzerinde durarak Türk Tarih Kurumu yazmasındaki Destân-ı Göğercin'i imlâsını muhafaza ederek yayınlamıştır. Prof.Dr.Elçin, V.Mahir Kocatürk'ün husûsî kütüphanesindeki yazmada yer alan Kesikbaş hikâyesine dayanarak Kirdeci Ali'nin Konyalı ve mevlevî olduğu görüşündedir.¹⁶

Prof.Dr.Ş.Elçin, bir başka çalışmasında destan kelimesi ve kavramı üzerinde dururken Divân Edebiyatı'nın dini hikâyeler kapsamında Altınordu sahası şâiri Hüsâm Katib'in "İsa ile Kesikbaş" adlı manzum hikâyesini kapsayan popüler eseri Dâsitân-ı Cimcime Sultan hakkında kayıt düşerek eserin vezni ve konusu hakkında kısa bilgiler vermiştir.¹⁷

Konumuzla ilgili çalışmalar arasında tek motiften hareketle, tarih-folklor ilişkileri içerisinde en ayrıntılı ve dolgun eser olarak gördüğümüz Ahmet Yaşar Ocak'ın "Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit)" adlı eseri; giriş, üç bölüm, sonuç, seçilmiş bibli-

¹⁶Prof.Dr.Şükrü Elçin: "Kirdeci Ali'nin Güvercin Destanı", Halk Edebiyatı Araştırmaları, (s.33-41).

¹⁷Prof.Dr.Şükrü Elçin: a.g.k. "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu", (s.274-276).

yografya, ekler(metinler, listeler) ve indeks'ten oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Anadolu ve Balkanlar Türk folklorundaki Kesik Baş motifi üzerinde duran Ahmet Yaşar Ocak, bu motifin yer aldığı efsane, destan, menkabe, masal, hikâye ve modern efsaneleri incelemiş, gözlem ve yorumlarını belirtmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Anadolu ve Balkanlar Hristiyan folklorundaki Kesik Baş motifini ele alan Ocak, bu kültüre ait dini efsaneler ile aziz menkabelerini tahlil etmiştir.

Üçüncü bölüm ise "Tarihi ve Folklorik Tahlil" alt başlığı altında; insan başının sembolik kıymeti ve anlamı, tarih öncesi ve tarihi devrelerde insan başı(Kesikbaş) kültürü ve ritüel maniyeti ile Anadolu'da Kesikbaş kültürü incelemelerinden oluşmuştur.

Çalışmanın özellikle yabancı kaynakları gösteren Bibliyografya kısmı titiz bir araştırmacılık örneğini belgelerken, çalışmamızın kaynakçaları arasında yer alan bazı yerli yayınların da bu olgun araştırmanın ileriki bas-kılarında eklenmesi dileğimizi ifadeden kaçınamayacağız.

Çalışmamızın kapsamına giren anlatmalarla ilgili son çalışmalardan birinde de, Almanya'daki Göttingen Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan yazma bir nüshadan hareket edilerek "Dâsitan-ı Cafer-i Dayyâr" hikâyesi anlatılmış ve tür hakkında bilgi verilmiştir.¹⁸

¹⁸Ahmet Yaşar Ocak : a.g.k.

Bu çalışmada araştırmacı Yrd.Doç.Dr.Zafer Önler; Muhammed Hanefî, Kesikbaş, Geyik Hikâyesi, Cümcüme Sultan vb. adlarla bilinen bu hikâyelerde İslâm tarihinde yaşamış bir kişinin olağanüstü kahramanlıklarının anlatıldığını ya da gene dini bir olayın olağanüstülüklerle bezenerek dile getirildiğini belirtmiştir.

Doç.Dr.Önler bu tür hikâyelerin şiir sanatı açısından önemli bir değer taşımadıklarını ancak duru Türkçe'nin taşıyıcılığını üstlendiklerini ve ayrıca sosyal işlevleri bakımından önemli olduklarını kaydetmiştir.¹⁹

¹⁹Önler, Yrd.Doç.Dr.Zafer : "Manzum Halk Hikâyelerinden Dâsitân-ı Cafer-i Dayyâr", Fırat Üniversitesi Dergisi, (Sosyal Bilimler), (s.197-226).

I. BÖLÜM

DESTANLARIN EPİZOTLARI

I. KIZ DESTANI

1. Şam'da yaşayan zengin bir yahudinin müslüman bir komşusu vardır. Müslüman, dinine düşkün olduğu kadar da yoksuldur.

2. Yahudi bir gün müslümanı evine çağırıp ona yiyecek verir, yoksulluğunu öğrenir. Onlara yardım edebileceğini fakat karşılığında da dinlerinden dönmeleri ve kızını kendisine vermeleri gerektiğini söyler.

3. Müslüman evine gelip olanı biteni eşine anlatır. Eşi bu takasa razı olmaz ancak kızının ne olacağını düşünür.

4. Kızları Nigâr onların konuştuklarını duyar. Yanlarına gidip dinden dönmemeleri gerektiğini söyler. Yoksulluğa çare olarak da kendisini câriye olarak satmalarını ister.

5. Nigâr'ı satmaya razı olurlar. Ancak annesi uzağa satılmasını istemez.

6. Ertesi sabah pazarda Nigâr'a bir gözü kör olan bir garipten başka alıcı çıkmaz. Babası da câriyem diyerek kızını ona satar.

7. Nigâr satıldığı kişiden izin isteyerek babasıyla vedâlaşmaya gider. Nigâr babasından annesi sorsa bile satıldığı yeri söylememesini ister

8. Geri döner. Nigâr ile alıcısı eve giderler.

Nigâr'ın sahibi o gece komşusunda yatar. Rüyâsında Hz. Muhammed'i görür. Hz. Muhammed ondan kızı âzâd etmesini ister.

9. Nigâr'ın sahibi bunu kabul eder. Ancak düşünde kendisini gördüğünü söylediğinde halkın ona inanmayacağını, inanması için bir işaret vermesi gerektiğini söyler. Hz. Muhammed de elini onun yüzüne sürerek kör olan gözünü açar. Nigâr'ın sahibi bu esnâda uyanır ve kör gözünün gerçekten açılmış olduğunu görür.

10. Sabah olduğunda Nigâr'ın yanına gider, düşünde gödüklerini anlatır ve Nigâr'a kim olduğunu sorar. Nigâr da başından geçenleri anlatır.

11. Nigâr'ın sahibi Nigâr'a âşık olduğu halde, bundan sonra kardeş olduklarını söyler ve Nigâr'ı âzâd eder. Nigâr'ın eline yüz altın vererek onu evine gönderir.

II. İBRAHİM DESTANI

1. Hz. Muhammed'in sesi ve yüzü çok güzel olan İbrahim adında bir oğlu vardır. Hz. Muhammed oğlunu çok sever. Kur'ân'ı hatim etmesi için onu okula gönderir.

2. İbrahim ondört yaşına geldiğinde, bir gün Hz. Muhammed evde otururken kapıdan içeriye Azrâil girer. Hz. Muhammed'e İbrahim ile ümmeti arasında bir seçim yapması gerektiğini, Allah'ın böyle buyurduğunu söyler.

3. Hz. Muhammed ümmetini seçer. Azrâil ondan İbrahim'i getirmesini ister. Hz. Muhammed mektebe gider. Allah Cebrâil'den Hz. Muhammed'in "ah" ını kapmasını ister, eğer kapmazsa her tarafın yanacağını söyler.

4. Hz. Muhammed mektebin kapısından oğlunu çağırır. Eve bir konuk geldiğini, onu görmek istediğini söyler. Birlikte eve dönerler. İbrahim Azrâil'i görünce korkar. Resul, oğluna bu konunun elinden hiç kimsenin kurtulamadığını söyler. İbrahim onun Azrâil olduğunu anlar.

5. İbrahim okul arkadaşlarını görüp helâlleşmek için mühlet ister. İbrahim arkadaşlarıyla vedâlaşır, eve geri döner. Ölüürken babasının yüzünü görmek ve kokusunu duymak için onun dizine yatar. O anda ölür.

6. İbrahim'i yıkayıp, kefenleyip gömerler. O anda iki melek gelip Rabb'inin ve peygamberinin kim, dininin ne olduğunu sorarlar. İbrahim, peygamberinin babası olduğunu söyler.

7. O anda Hz. Muhammed gelip talkın eyler. Oğluna peygamberinin atası olduğunu bir kez daha tekrarlama-

sını söyler. Talkın vermenin kaynağı da bu olaydır. Bundan sonra Cebrâil, Hz. Muhammed'in yanına gelip Allah'tan ne dilerse kabul olacağını söyler. Hz. Muhammed de ümmetini diler.

III. GEYİK DESTANI

1. Hz.Muhammed ve sahabeler mescitte otururlarken karşıdan kırk atlı geldiğini görürler. Atlılar mescide gelip kendi dinlerine bätıl diyen Muhammed'in kim olduğunu sorarlar. Peygamberliği ispät etmezse ona inanmayacaklarını söylerler.

2. Ömer ve Ali onları tepelemek için izin isterler. Onlar böyle konuşurlarken Hz.Muhammed kâfirlerin yanında ayağı bağı bir geyik görür. Kâfirlerden geyiği çözmelerini ister. Geyiğin peygamberliğini açıklayacağını söyler.

3. Kâfirler geyiği çözerler. Geyik Tanrı'nın bir olduğunu ve Muhammed'in peygamber olduğunu söyler.

4. Geyik bunları söyledikten sonra, dertli olduğunu çünkü iki küçük yavrusunun dağda kimsesiz kaldığını anlatır. İki yavrusuna halini haber vermek ve onları emzirmek için Hz.Muhammed'den izin ister.

5. Hz.Muhammed bunu duyunca kâfirlerden geyiği kendisine bağışlamalarını ya da satmalarını ister. Geyiğe kefil olduğunu, eğer geyik geri gelmezse değerinin iki katı para vereceğini söyler.

6. Kâfirlerin beyi bu teklifi kabul etmez. Fakat geyik geri dönmezse Hz.Muhammed'i öldürmek şartıyla geyiği bırakır.

7. Geyik gidip yavrularını bulur, onlara başından geçenleri anlatır. Yavruları sütünün artık onlara haram olduğunu söyleyip emmezler. Geyik de onları Allah'a

emanet ederek onlardan ayrılır.

8. Geri dönerken kâfirlerin yola kurduğu tuzığa yakalanır. Allah'ın emriyle Cebrâil geyiği alıp Hz.Muhammed'in yanına getirir.

9. Kâfirler, geyiğin geldiğini ve geciktiği için özür dilediğini görünce kırkı da tövbe edip müslüman olur.

IV. KURUBAŞ VE CİMCİME SULTAN DESTANI

1. Hz. İsa bir gün yolda bir Kurubaş görür. İçi dışı toprak dolu olan Kurubaş'ın çoktan öldüğü bellidir. Hz. İsa dua edip Kurubaş'ın dile gelmesini, kendini tanıtmasını, halini hikâye etmesini diler.

2. İsa'nın duası kabul edilir, Kurubaş dile gelir. Yaşarken çok zengin ve güzel olduğunu, adının da Cimcime Sultan olduğunu söyler.

3. İsa Kurubaş'a neden öldüğünü, öldüğü ilk gece başına neler geldiğini sorar. Kurubaş onbin yıl önce kaplıcada çok uzun süre kaldığı için öldüğünü söyler. Kaplıcadan çıktıktan sonra hastalandığını, içinin dışının yandığını ve hekimlerin bir çare bulamadığını anlatır.

4. Öldüğü an kulağına onu tutup getirmelerini ve cehenneme yüzükoyun atmalarını emreden bir ses gelir. Hizmetçileri onun hazırlıklarını yapıp gömerler. Kurubaş mezarında yalnız kalır.

5. O an iki melek gelip Kurubaş'ın tüm eylemlerini kefenine yazıp giderler. Onlar gittikten sonra kara yüzlü, gök gözlü, sarı benizli iki melek daha gelir. Biri Kurubaş'ın sakalını, biri elini tutup çekiştirirler. Ona sorular sorup türlü eziyet ederler. Kurubaş inleyip bir içim su ister.

6. Bu sırada bir melek gelip Kurubaş'ın eline bir kadeh verir. O da su sanarak içindeki zehri içer. Dili, damağı yanar. Daha sonra Kurubaş'ı çevresi cehennem olan, içi de yılan, çıyan dolu bir ulu dağa götürürler. Kurubaş dağ eteğinde bir ırmak görür. Irmağa gidip

su sanarak içer.

7. O an yine içi dışı yanar. Zebâniler onu tutup ırmağa atarlar. İki yıl ırmak içinde kalır. Sonra Kurubaş'ı ırmaktan çıkarıp cehenneme götürürler. Orada da bin yıl kalır. Cehennemden sonra ise tutup yol üstüne götürürler. Bin yıldır da yol üstünde yatmaktadır

8. Hz. İsa Kurubaş'a bu kadar eziyet çekmesinin sebebini sorar. Kurubaş da suunun dünyada iken puta tapma olduğunu ama eğer Allah kabul ederse Hz. İsa'nın dinine girmek istediğini söyler.

9. Hz. İsa'nın duasıyla Kurubaş canlanır ve İsa'ya iman eder. Allah da Kurubaş'a kırksekiz yıl ömür verir.

V. EJDERHA DESTANI

1. Hz. Muhammed bir gün sahabeleriyle otururken kapıdan içeriye bir arap girer. Bir ejderhadan dert yanar. Ejderhanın yedi başı olduğunu ve her başında da otuziki dişi olduğunu söyler.

2. Arap, ejderhanın günde elli deve yediğini anlatır. Beşyüz kişi toplanıp ejderha ile savaşmaya gittiklerini ancak ona bir ok bile saplayamadıklarını, kaçıp buraya geldiklerini söyler.

3. Hz. Muhammed, Allah'ın yardımı olmazsa hiç kimsenin ejderha ile baş edemeyeceğini söyler. Ali, Hz. Muhammed'e bu kadar üzülmemesi gerektiğini, onun alt tarafı bir yılan olduğunu, ejderha ile dövüşmeye gitmek istediğini söyler. Ömer ve Sıddık da gitmek isterler.

4. Hz. Muhammed gitmelerine rıza göstermez. Çünkü onların ejderha karşısında âciz kalacaklarını bilir. Buna rağmen otuzüçbin sahabe zırhlarını giyip yola çıkarlar. Gece gündüz giderler. Sonunda karşılıklarına yüce bir dağ çıkar. Dağın ardındaki yedi tepenin her birinde de iki kandil yanar.

5. Biraz yaklaşıncı dağ sandıkları şeyin ejderhanın gövdesi, tepelerin ise ejderhanın başları olduğunu anlarlar. Ejderha bunları görüp haykırınca Ömer, Ali ve Sıddık'tan başka kimse kalmaz, sahabeler kaçarlar. Ömer Ali'ye ne yapacaklarını sorar. Eğer Allah'ın yardımı olmazsa hiç kimsenin ejderha ile baş edemeyeceğini söyler.

6. Ali ejderha ile baş edebileceğini söyleyerek

Zülfikar'ı çeker. Ejderha Ali'ye hamle eder ama yakalayamaz. Sıra Ali'ye gelir. Ali Hz. Muhammed'in rızasını almadan geldiği için, Allah Zülfikar'a kesmemesini emreder. Zülfikar ejderhanın bir kılını bile kesmez, sanki Ali ile güreş tutar. Ejderha sürekli olarak kükrer ve Ali'ye saldırır.

7. Sonunda Ali kızıp Zülfikâr'ı yere atar. O an gökten Cebrâil iner ve Zülfikâr dile gelir. Zülfikâr Ali ye sitem eder, Allah'ın emriyle kesmediğini söyler. Düldül ve Fatma ile birlikte üç kardeş olduklarını, Allah'ın onları bir elmadan yaratıp kendisine nasip ettiğini söyler. Allah o elmayı Hz. Muhammed'e gönderir. Hz. Muhammed elmayı dişler, o kısım kız Fatma olur. Kalan kısmın yarısından Düldül, yarısından da Zülfikâr oluşur.

8. Ali bunları duyunca Zülfikâr'ı yerden alıp öper. Ali, Hz. Muhammed'in rızasını almadan geldiği için böyle olduğunu anlar, af diler. Allah Cebrâil'e, Hz. Muhammed'e haber vermesini emreder. Hz. Muhammed, Ali'nin yanına gelip Zülfikâr ile ejderhaya saldırmasını söyler. Ali bir kez vurup ejderhayı ikiye böler. Diğerleri de gelip ejderhanın yedi başını keserler ve götürüp Ka'be şehrine asarlar.

VI. KESİKBAŞ DESTANI

1. Bir gün Hz. Muhammed sahabeleriyle sohbet ederken içeriye gövdesi olmayan bir Kesikbaş girer. Sahabeler korkarlar. Çok kuvvetli olan Ali, onu yerden kaldırmaya çalışır ama başaramaz. Kesikbaş, Ali gibi bin kişi gelse kendisini yerinden oynatamayacağını söyler. Allah'ın sevgili kulu olduğunu ama başına bir felâket geldiğini söyler.

2. Gövdesi ile oğlunu bir devin yediğini ve hatununu da kaçırdığını söyleyip Hz. Muhammed'den şefaât diler. Bunun üzerine Ali, devî öldürmeye gitmek ister. Kesikbaş ile beraber yola çıkarlar. Yolda Kesikbaş Döldül'den bir ok atımı hızlı gider, namazını da gözleriyle kılar. Yedi gün boyunca yol alıp devin bulunduğu kuyunun başına gelirler.

3. Ali'nin yanında binbeşyüz kulaç uzunluğunda bir kemend vardır. Ali bunu bir kayaya bağlayıp kuyuya iner. Kemendin ucu eline gelince İsm-i azâm duasını okuyup ipi bırakır. Yedi gün boyunca aşağıya düşer. Sekizinci gün yere iner. Karşısında bir duvar, duvarda da demir bir kapı görür. Kapıyı kırınca karşısına bir saray çıkar. Sarayda ay yüzlü bir hatun görür. Hatun hem namaz kılar hem de ağlar. Ali, bunun Kesikbaş'ın hatunu olduğunu anlar.

4. Ali sarayda beşyüz müslüman görür. Müslümanlar Ali'den imdat isterler. Başta beşbin kişi olduklarını devin yemesiyle bu kadar kaldıklarını söylerler. Ali, kendisini nereden bildiklerini sorar. Onlar da Muhammed'in gelip haber verdiğini söylerler.

5. Ali, sarayda devî uyurken görür. Onu uyurken

öldürmeyi erlik saymaz. Nara atıp onu uyandırır. Dev, binbeşyüz batmanlık gürzü ile Ali'ye saldırır ama onu vurmaz. Sıra Ali'ye gelir. Ali Zülfikâr ile vurup devi öldürür.

6. Ali, müslümanların ellerini çözüp devin onlardan aldığı malları geri verir. Birlikte kuyu dibine gelirler. Ancak kuyu çok derindir. Ali'ye oradan nasıl çıkacaklarını sorarlar. Ali, oradan kurtulmaları için Allah'a dua eder. O anda kendilerini kuyunun başında bulurlar. Beraber Hz. Muhammed'in yanına gelirler.

7. Hz. Muhammed dua eder, Allah Kesikbaş'a gövdesi ile oğlunu bağışlar.

VII. GÜVERCİN DESTANI

1. Hz. Muhammed ikinci namazını kılıp duasını ettiğinde sağ yanına bir güvercin gelir, dizine konar.
2. Ağlayarak üç gündür bir doğanın onu kovaladığı anlatır. Peygaberden kendisini saklamasını ister. Eğer doğana yakalanırsa üç yavrusunun öksüz kalacağını söyler. Peygamber güvercini yenine saklar.
3. Bu sırada doğan gelir, güvercini ister. Güvercinin, avı olduğunu, aç altı yavrusunun yolunu beklediğini söyler. Güvercini bin koyuna değişmeyeceğini söyler.
4. Peygamber, doğana kendi etinden vermeyi teklif eder. Doğan bu teklifi kabul eder. Peygambere bıçağı getirirler, ancak Allah bıçağa kesmemesini emreder. Bıçak kesmez, peygamber bıçağı sağ yanına bırakır.
5. O an kuşlar silkinip güvercin Mikâil, doğan da Cebrâil olur. Peygamberi övüp onun böyle davranacağını bildiklerini söylerler.

VIII. DAHDAH DESTANI

1. Peygamber zamanında Dahdah adlı biri vardır. Bu kişi sabah namazını kıldıktan sonra, tesbih duası okunmadan evine gider.

2. Bir gün peygamber Dahdah'a niçin tesbih duasının okunmasını beklemediğini sorar. Dahdah özrü olduğunu söyler. Dahdah'ın bir münafık komşusu vardır. Komşusunun bahçesindeki iki hurma ağacının dalları Dahdah'ın bahçesi ne sarkar. Rüzgâr estikçe dallardaki hurmalar Dahdah'ın bahçesine düşer. Dahdah da, hurmaları oğulları uyanıp görmeden komşusunun bahçesine atar. Tesbih duasının okunmasını bekleyememesinin sebebi budur.

3. Peygamber bunu işitince hemen Dahdah'ın komşusunu çağırır. Kendisine hurma ağaçları karşılığında, içinde on hurma ağacı vermeyi teklif eder. Dahdah'ın komşusu bunu kabul etmez.

4. Bunun üzerine Ebubekir iki hurma ağacına karşılık Medine'nin en güzel yerinde on hurma ağacı teklif eder. Dahdah'ın komşusu bunu kabul eder. Ebubekir aldığı iki hurma ağacını peygambere bağışlar. Peygamber de onları Dahdah'a verir. Dahdah'ın komşusu bunu duyunca pişman olur.

5. Bunun üzerine peygamber, ağaçlardan yana dua eder. Ağaçlar yerlerinden uçup Dahdah'ın bahçesine konarlar. Bunu duyanlar olayın peygamberin mucizesi olduğunu anlarlar.

IX. DEVE DESTANI

1. Bir gün ansızın bir deve koşa koşa peygambere gelip aman diler. Sahibinin kendini öldürmek istediğini söyler.

2. Peygamber ile deve konuşurlarken yalıncılık bir arap aceleyle içeriye girer.

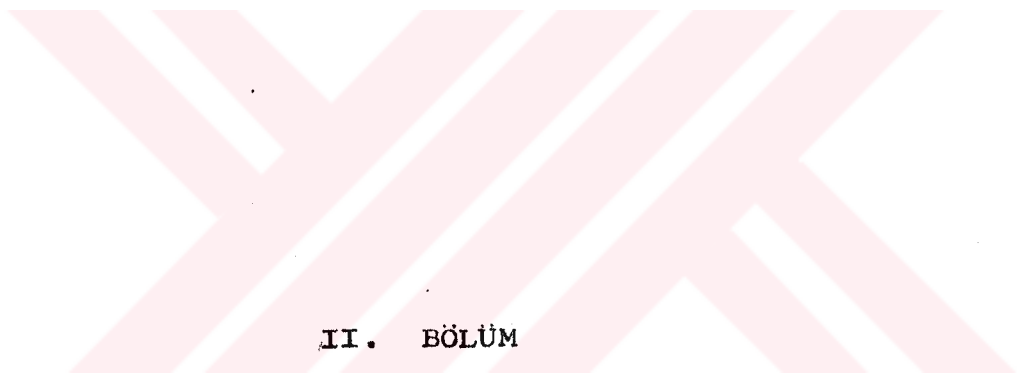
3. Peygamber bunun devenin sahibi olduğunu anlar. Devenin sahibine niye deveyi hoş tutmadığını sorar.

4. Devenin sahibi de, devenin artık kendine itaat etmediğini, yük taşımadığını söyler. Deveyi keserek etini yiyip derisini satmak istediğini anlatır.

5. Bunun üzerine peygamber deveye dönerek sahibinin haklı olduğunu, dileğinin yerinde olduğunu söyler.

6. Bunu duyan deve, sahibinin her akşam yiyip içtiğini ve yatsı namazını kılmadan yatıp uyduğunu söyler. Eğer böyle devam ederse ona boyun eğmeyeceğini söyler.

7. Devenin sahibi devenin bu sözleri üzerine tövbe eder. Deve de ona boyun eğer, ardına düşer.

II. BÖLÜM

HALK DİLİ ÜRÜNLERİ

Epik anlatı(narration) geleneği sözlü dil ürünlerine dayalıdır. Anadolu'da oluşan İslami halk hikâyelerinde, geçiş dönemi ürünleri olan Dede Korkut Hikâyeleri ile Battalname ve Saltukname gibi eserlerde bu etkilenmeyi açık bir biçimde görmekteyiz.

Üzerinde çalıştığımız destanlar da, folklorik değerlerinin yanı sıra zengin dil analizlerine imkân tanıyacak halk söyleyişlerinden örnekleri kapsamaktadır. "Söz"e önem veren bir kültürün sözlü ürünlerinin yazılı biçiminde bu örneklerin bol olması normal sayılmaktadır. Bazıları arkaik özellikler taşımasına rağmen destanlarda yer alan birçok deyim ve halk deyişi, günümüzde de az ya da çok değişikliklerle veya aynen kullanılmaktadır.

Beyitlerden örnek olması amacıyla seçtiğimiz deyim, halk deyişi ve tipik ikilemeleri aşağıda sıraladık:

a- Deyimler :

1- Âcizlikle yakılmak :

Ol kız aydur pes daği ne kılalum
Nice 'âcizlikle yakılalum

1/82

2- Ah eylemek :

Ol müslimân derd-ile ah iyledi
Nidelim dir çünkü Allah iyledi

1/27

3- Akılı başına gelmek :

'Akılı geldi başına açdı gözün
Secdeye vardı Haqq'a sürdi yüzün

6/62

- 4- Aklı başından gitmek :
 Anası miskîn bunu işitdügin
 Yire düşüp 'aklı başından gitdügin
 1/235
- 5- Aklını dermek :
 Altını gördi kızını görmedi
 Uşşı gitdi düşdi 'aklın dermedi
 1/154
- 6- Aman vermemek :
 Ne kim geldi dünyāya kondı hemān
 Ol konuk hiç kimseye virmez amān
 2/62
- 7- Ayağına düşmek :
 Ol ikisi ortada ağlaşdılar
 Hem resülün ayağına düşdiler
 7/28
- 8- Bel bağlamak :
 Kaldı geyik tuzak içinde ağlayu
 Hakk Çalab'ın birligine bel bağlayu
 3/66
- 9- Can bağışlamak :
 Sübhān āna daḥi cān bağışladı
 Daḥi pādişāh bu luḥfı işledi
 6/117
- 10- Canını oda yakmak :
 Dönme dīniñden şaķıngıl dīniñi
 Öz eliñle oda yakma cāniñi
 1/74
- 11- Can kulağını açmak :
 Bir mucizāt ideyim añlarisañ
Cān kulağın açuban añlarisañ
 5/6
- 12- Ciğer kebab olmak :
 Ey aşkına ciger kebāb olan yār
 Gözüm görmesine sebep olan yār
 1/222

- 13- Durdine derman olmak :
 Yâ resûl bâña pâyândan ol bugün
 Yüregim derdine dermân ol bugün
 3/45
- 14- Elini çekmek :
 Çekdi dünyâlık bulardan elini
 Yene irdi gel gör imdi hâlini
 1/15
- 15- Hatırı kalmak :
 Zîrâ 'Ali dâvâ ile gelmişidi
 Muştafâ'nîñ hâtırın kalmışıdı
 5/58
- 16- Hatır yıkmak :
 Emânet olsun baba cânıñ için
Hâtırın yıkma ânıñ benim için
 1/140
- 17- İlaç etmek :
 Ol müslimân dir âña nîtmek gerek
 İşbu işe ne 'ilâç itmek gerek
 1/34
- 18- Kan yaş dökmek, ciğeri yanmak :
 Ol cühûda hâlini virdi haber
Gözleri kan yaş döküp yandı ciger
 1/31
- 19- Kan yutmak :
 Üçi daği üç gîce aç yatdılar
 'Âciz olup nice kanlar yutdılar
 1/19
- 20- Kulak tutmak :
Tut kulaguñ diyeyim bir mucize
 Bu kim bir gevher-durur virem size
 8/1
- 21- Kurban olmak :
 Ke bizi sen açlığ-ıla ölelüm
 Dînimüz yolına kurbân olalum
 1/58

22- Mühlet vermek :

Ol müslimān dir ki mühlet vir baña
Bir görëyim hātūnum ne dir baña

1/43

23- Söze tutmak :

Yiyesi yerken söze dutar ānı
Aydur ey koñşı severem ben seni

1/23

24- Teşvişe batmak :

Toğan bakardı bu işlere
Resūl batmışıdı kim teşvişe

7/22

25- Ussı gitmek :

İşidüp 'avrat sözün āh iyledi
Düşdi ussı gitdi yā Allah didi

1/47

26- Yola baş koymak :

Aydur ey baba kız olursam nola
Ben başımı komuşam işbu yola

1/65

27- Yüreği hun olmak :

Açlığ-ıla key katı olduk zebūn
Fakr elinden yüregimiz oldı hūn

1/28

28- Yüreğini ciğerini dağlamak :

Muştafā durdı yerinden ağladı
İbrāhīm' iñ derdi yüregin cigerin tağladı

2/32

29- Yüreğini yakmak :

Hasretimden tā yüregin yakan anam
Çevre yaña yollara bakan anam

1/121

30- Yüzü kara olmak :

Hakk' ıñ emrin dutmadılar ey yarā
Hakk katında oldılar yüzi kara

1/271

31- Yüzünü döndürmek :

Ümmetümden yüzümü döndermeyem
Hergiz ānuñ kaydını ben yemeyem

2/29

32- Zârı kılmak :

Yüzini urdı yire kıldı zârı
Ağladı zârı zârı peygām-beri

6/12

b- Halk Deyişleri :

1- Akça değil kara gün olmak :

Yâ Nigâr'im görünmezseñ göze
Akça değil bu kara gündür bize

1/157

2- Aklı azmak :

Çünkü şordılar bu sözleri baña
'Aqlum azdı yâ 'İsâ nidem saña

4/80

3- Ak yüzü siyah eylemek :

Nice ağ yüzleri eyledi siyâh
Sîniniñ üstünde yatardı giyâh

2/61

4- Aman bulmak :

Barmağın kaldurdu getürdi İmân
Vir şalavât bul cehennemden amân

4/112

5- Bağrını kesmek :

Dünyâda ölüm yeli durmaz eser
Ey nice analariñ bağrın keser

2/3

6- Bakışına can gönül doymamak :

Cân gönül doyamazdı bakışına
Gel sen imdi dünyâniñ bak işine

1/12

- 7- Burnuna kokmak :
 BÛy-ı zülfi burnuma koğan kuzı
 Beni hasret odına yağan kuzı
 1/162
- 8- Can gidip kuru gövde bakakalmak :
Qırı gövde baqaqaldı gitdi cān
 Yāy gibi qaddi onuñ oldı kemān
 1/151
- 9- Canı āzād olmak :
 Her kim ol Hāqḳ bildi bunda seni
 Tamudan āzād ola ānuñ cānı
 3/33
- 10- Canına geçmek :
 Nāra urdı bir kezīn uyanmadı
 Nāra ānuñ cānına bu geçmedi
 6/82
- 11- Canına heybet düşmek :
 Ne kim aytdum yazdılar kefenüme
Düşdi bir heybet anda cānuma
 4/74
- 12- Canına kār eylemek :
 Mālı mülki qamusını terk eylesün
 Tañrı aşkı cānına kār eylesün
 4/2
- 13- Ciğeri pişmek :
 Firḳate vü ğurbete düşen kuzı
 Hasretiñle cigeri bişen kuzı
 1/161
- 14- Çerisi sınımak :
 Ol arada qalmadı hīç birisi
 Oldı kim sındı Ali'niñ çerisi
 5/39
- 15- Dava görmek :
 Erenler meclisinde oturmayam
 Ayriḳ erlik dāvāsını görmeyem
 6/38

- 16- Defterini dürmek :
 Kim bilün İbrāhīm'e irdi ecel
 °Ömrinün defterin dürdi ecel
 2/33
- 17- Derdine bağrını doğramak :
 Beni Őatdurmađa gönderen anam
Derdime bağrını toğrayan anam
 1/122
- 18- Dile gelmek :
Dile geldi ol kuru baş söyledi
 °İsā'ya sensin Rūhullah didi
 4/19
- 19- Dilek etmek :
 Gelüp koũũ beni alup giden yār
 Muhammed MuŐtafā dilek iden yār
 1/225
- 20- Dili dimağı erimek :
 Uzatdum elūmi andan ũu içdüm
İridi ağzumda dilüm dimāđum
 4/93
- 21- Diline gelmek :
 Anlar aydur ey ana noldı cānuñ
Dilūne gelmez idi bu söz sentün
 3/58
- 22- Dişini dişine kakmak :
 Durıgeldi ol dīv 'Ali'ye baçar
Kağımış dişini dişine kaçar
 6/84
- 23- Gül gibi solmak :
 Kim beni unutmañuz öldi deyü
 Arañuzda gül gibi ũoldı deyü
 2/74
- 24- Gönül yemiŐi :
 Aydur ey gönülüm yimişin İbrāhīm
 Gör ne yazdı saña tağdİR-i kağım
 2/34

- 25- Gözleri kana dönmek :
 Kağıdı kim kana döndi gözleri
 Tañrı adlıdur dilinde sözleri
 6/17
- 26- Gözümün nuru :
 Kanda bulam ey gözim nūrı seni
 Kendi elümle zārı kıldım seni
 1/156
- 27- Gussa yemek :
 'Ali aydur yā resūl eyle dime
 Ezdehā bu kadar guşsa yime
 5/20
- 28- Halk içinde dava eylemek :
 Kimdür ol bizüm dīne bātıll diyen
Halk içinde böyle davā eyleyen
 3/9
- 29- Hikāyet eylemek :
 Emri kıl kim bu kuru baş söylesün
 Kendi hālinden hikāyet eylesün
 4/16
- 30- Hoş geçmek :
 Firkatimiñ ağusın içen anam
 Düşde görmek-ile hōş giçen anam
 1/124
- 31- İçi korkmak :
 İbrāhīm ānı görüben ditredi
İçi korkdı atasına söyledi
 2/58
- 32- İşi tamam olmak :
 Çünkü İbrāhīm işi oldu tamām
 Cebrāil geldi okur ve's-selām
 2/108
- 33- İve ive gelmek :
 Pes resūle geldi ol ive ive
 Yā Resūlullah didi ol dem deve
 9/3

- 34- Kara kara yanmak :
 Ol gıce yavlaq za'if oldu hālüm
Kara kara yandı ikinci gün dilüm
 4/57
- 35- Kaydını yemek :
 Ümmetümden yüzümi döndermeyem
 Hergiz ānuñ kaydını ben yemeyem
 2/29
- 36- Kaygudan āzād olmak :
 Benim için pes-hemişe şād ol
 Renc görme kaygudan āzād ol
 1/115
- 37- Kaygu yemek :
 Ol cühüd aydur āña kaygu yime
 Tengri irgür seni bir hōş dime
 1/32
- 38- Koca koca görüşmek :
 Yigidiñ yanına gelür irişür
 Ānuñ-ıla koca koca görüşür
 1/178
- 39- Nişan vermek :
 Ben bilürem halk inanmazlar baña
 Nola bir nişan viresin sen baña
 1/208
- 40- Od köz olmak :
Od köz olsun baña altun gümüş
 Ana mı var kızını şatup yemiş
 1/165
- 41- Özünü devşirmek :
 Çün yigid kızıñ sözün sözün
 Ağlamakdan devşiremedi özin
 1/239
- 42- Pişman yedirmek :
 Baña adın karavaş didüren yār
 Didüğüme peşimān yidüren yār
 1/224

- 43- Söz işitmek kutludur :
 Resûl aydur âdem eti tatlıdur
 Sözü*m* işit söz işitmek kutludur 7/19
- 44- Şad olmak, canı sevinmek :
 Şād oluban şöyle sevindi cānı
 Yene muciz kıldı cihān sultānı 1/216
- 45- Tozuna yel yetişmemek :
 Durigelüp sevinüp eyle gider
Tozuna yil yetişmez şöyle gider 1/244
- 46- Yele vermek :
 Kızum elden gitdi 'avratum bile
 Ey dirīgā işimi virdim yile 1/168
- 47- Yele yele gelmek :
 Zāhir oldı bir deve çün nā-gehān
Yele yele geldi muhtāran 'ayān 9/2
- 48- Yol vurmak :
 Sözü*m* işit maşlahatdur eyle-durur
 Ol cühüduñ boynun ur kim yol urur 1/77
- 49- Yüzünü toprağa vurmak :
 Koynına dıkdı yine Zülfigār'ı
Toprağa urdı yüzün kıldı zāra 5/84

c- İkilemeler :

İkilemeler, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya tekrarıyla meydana gelen kelime gruplarıdır. İkilemelerin başlıca işlevleri; anlamı kuvvetlendirme, bir tür çokluk belirtme ve süreklilik ifade etmektir.

Aşağıdaki beyitlerdeki ikilemeler, aynı sözcüğün tekrarı ve anlamca yakın sözcüklerin tekrarına örnektir :

- 1- Açlığ-ıla key katı olduk zebün
Fakr elinden yüregimiz oldu hün
1/28
- 2- Avratına bir bir ol sözi tamām
Söyledi ol melûnıñ sözin tamām
1/45
- 3- Hoca çünkim geldi irişdi eve
Kapuyı açar idi ive ive
1/176
- 4- Yigidiñ yanına gelür irişür
Ānuñ-ıla koça koça görüşür
1/178
- 5- Çün yigid kızıñ sözin sözin
Ağlamakdan devşiremedi özin
1/239
- 6- Medine kavmi namāzın kıldılar
Her biri biñ biñ gevāblar buldılar
2/95
- 7- Girdiler resüle virdiler selām
Saff saff olup karşı durdılar tamām
3/7
- 8- Tağ taş dere depe dimez geçer
Gözlerinden yaş yerine kan şaçar
3/54
- 9- Şanur idim ölmeyüp bākī kalam
Yiyüp içüp dāimā zevk kılam
4/35
- 10- Ol gece yavlağ zāif oldu hālüm
Kara kara yandı ikinci gün dilüm
4/57
- 11- Ömrüm olduğunca tāt eyleyem
Dün ü gün kulluğa ben bel bağlayam
4/106

- 12- Şunuñ gibi çekdi ol Zülfigâr'ı
Ezderhâ inleridi zârı zârı 5/56
- 13- Şanki 'Ali ile güreş dutar idi
Ezderhâ dem-be-dem kükrer idi 5/60
- 14- Bu dörtten birin birin her kimine
 Dîn ü İmân belkim anlardan kaçā 5/68
- 15- Toz u toprak 'Ali'ye saçmışıdı
 Nice kim Zülfigâr'ı şalmışıdı 5/100
- 16- Beş biñ idük güde birimüzi yedi
Yiye yiye beş yüzümüzi qodı 6/71
- 17- 'Ali aydur Tañrı viribdi beni
Päre päre kılayım şimdi seni 6/89
- 18- Gizlemesseñ destür vir uçayım
Yüce yüce kayalara kaçayım 7/7
- 19- Zāhir oldı bir deve çün nā-gehān
Yele yele geldi muhtāran 'ayān 9/2

DİL ÖZELLİKLERİ

a- TAMLAMALAR

Anadolu sahasında sözlü gelenekten yazıya geçmiş ilk eserler arasında sayabileceğimiz ve bu nedenle de dil özellikleri bakımından önemli verileri kapsadığına inandığımız destanlarda kullanılan dil, oldukça sade ve kolay anlaşılır bir dildir. Bunun nedeni, metinlerdeki Doğu kökenli sözcüklerin günlük konuşma diline girmiş olmasıdır. Dilde sadeliği sağlayan diğer bir unsur da metinlerdeki Türkçe tamlamaların çokluğudur.

1- Belirtili İsim Tamlaması :

Hocanın bir konşucugı var idi
Ol yigidi key katı sever idi

1/177

Görmez oldu iki gözümün nuri
Sızladı kamu kemiklerin varı

4/59

2- Belirtisiz İsim Tamlaması :

Görklü yüzlü ol sarayı nur eylemiş
Tanrı aşkı canına yar eylemiş

6/66

Ol tag eteginde bir ırmak gördüm
Su sanuban ana karşı vardum

4/92

3- Genitiv Ekinin Düştüğü (Eksiz) Belirtili İsim Tamlaması :

Bazen vezin kaygısı nedeniyle belirtili isim tamlamasında yer alan ilk isimdeki genitiv eki düşürülür, fakat tamlama anlamca belirtilidir. Bu tür tamlamalara da destanlarda sıkça rastlanır.

Ya resul bana payandan ol bugün
Yüregim derdine derman ol bugün

3/45

Kanda bulam ey gözüm nuri seni
Kendü elümle zarı kıldım seni

1/156

Destanlarda yer alan Arapça ve Farsça tamlamaların sayıları çok azdır. Bu az sayıdaki tamlamalar da genellikle dinî motifler ele alınırken kullanılmıştır.

4- Arapça Tamlamalar :

Gördi düşünde Resulullah gelür
İki cihan ser-veri ol mah gelür

1/183

Çünkü İbrahim işi oldu tamam
Cebrail geldi okur ves-selam

2/108

5- Farsça Tamlamalar :

Buy-ı zülfi burnuma kokan kuzı
Beni hasret odına yakan kuzı

1/162

Geldi ol yigide çün fahr-i cihan
Kim anınçün olupdur gün mekan

1/184

b- FİİLLER

I- Basit Fiiller :

alda-, koç-, ur-, sın-, sun-, döy-, gıjkır-, kakı-,
ol-, git-, var-, iyle-, vir-, çek-, bul-, ir-, gel-, bil-,
di-, yi-, dut-, öl-, işit-, dök-, dir-, geç-, kıy-, ko-,
yak-, gör-, bak-, getir-, ilet-, buyur-, kal-, şeş- .

II- Türemiş Fiiller :

ağ-la-, ez-il-, dir-il-, ir-iş-, tağ-la-, gör-üş-,
bit-ür-, iş-le-, yangu-la-n-, dak-ın-, çağır-iş-, öl-dür-,
yak-ıl-, ak-ıt-, bul-uş-, bağış-la-, din-le-, giz-le-,
yan-dur-, oku-n-, düş-ür-, esn-le-, giy-dür-, göz-le-, iz-
le-, sat-dur-, bil-dür-, sat-ıl-, aç-ıl-, yet-iş- .

III- Bileşik Fiiller :

A- Yardımcı Fiillerle Kurulan Bileşik Fiiller :

Destanlarda bu tür bileşik fiiller, "et-, eyle-,
ol-, kıl-, ur-, tut-, bul-" yardımcı fiilleriyle kurulmuş-
tur.

1- "Etmek" Yardımcı Fiili : Sabr, gayret, terk, na-
zar, hükm, cenk, dilek, şükr, hatm, zikr vb. isimlerle
bileşik fiil kurmuştur.

Hem Muhammed Mustafa'yı analum
Şeytana lanet idüben gülelüm

El getürdi pes resul itdi dua
Bir işaret itdi agaçdan yana

8/30

2- "Eylemek" Yardımcı Fiili : Ah, malum, helâl, şerh, şefaât, mühlet, ziyaret, helâllik, dava, kâr .

Dinini terk iyle bizüm dine dön
Gel puta tab Kabe'ye iyleme yön

1/36

Dinini terk etme beni iyle terk
Sadık ol sîdk-ıla dini iyle perk

1/73

3- "Olmak" Yardımcı Fiili : Lâyık, gark, şâd, sebeb, kurban, azad, ferman, hatm, pişman, armağan .

Razı oldu toğan işbu kavile
Kim resul etin aluban savıla

7/21

Her kaçan ahşam olunca ya imam
Hazır olur yir içer dürlü taam

9/17

4- "Kılmak" Yardımcı Fiili : Tövbe, zârı, sabr, kanaat, yavı, kan, ah, kabul, azad, feda .

Resul aydur ol konuk kıldı harab
Çok saraylar issini kıldı türab

2/60

Zarı kıldım bir kez inledim
Ah kıldım bir içim su didim

4/84

5- "Urmak" Yardımcı Fiili : Terkini, kurban, yüz,
nara, kulak, el .

Tag üstünde saff bağlayup turdılar
Ali'ye buyurdılar nara urdılar

5/35

Çıkaram görklü yüzün göreyim
Canımı dilerse kurban urayım

2/49

6- "Tutmak" Yardımcı Fiili :

Tut kulagun diyeyim bir mucize
Bu kim bir gevher-durur virem size

8/1

Yiyesi yerken söze dutar anı
Aydur ey konşı severem ben seni

1/23

7- "Bulmak" Yardımcı Fiili :

Ne Ali ezderhaya buldı çare
Ne Zülfigar ezderhaya kıldı yara

5/69

Barmagın kaldurdu getürdi iman
Vir salavat bul cehennemden aman

4/112

B- Özel Bileşik Fiiller : Destanlarda, özel bileşik fiillerden yeterlik fiilinin olumsuzu, tezlik fiili ve sürerlik fiiline örnekler bulunmaktadır.

1- Yeterlik Fiili :

Hiç birisi bir çare bulamadı
Derdimin dermanını kılamadı

4/55

Yene dutdı alamadı ol gazi
Nara urdı yangulandı tag özi

6/18

2- Tezlik Fiili :

Hocasından bize anı getirüvir
Hakk buyurdı bu işi bitürüvir

2/31

Ne kişisin söylegil halin nedür
İdivirgil bir bana halin nedür

4/22

3- Sürerlik Fiili :

Kurı gövde bakakaldı gitdi can
Yay gibi kaddi anun oldı keman

1/151

Ki cümle işidenler kala tana
Kim salavat vireler ana

6/4

Şarluya sat kim göreduram yüzün
Vakteha hem işideduram sözün

1/92

C- Kalıplaşmış Bileşik Fiiller : "Haber vermek, söz tutmak, kan yutmak, mühlet vermek, rıza vermek, destur vermek, hatır yıkmak, selam vermek, salavat getirmek, karşı çıkmak, muradına ermek, zahmet vermek, aman vermek.

Medine kavmi tamamet geldiler
İbrahim için ağır yas dıdılar

2/90

Dünyada kimse baki kalmayısar
Dünyada kimse ber-murad olmayısar

4/4

Ki cümle işidenler kala tana
Kim salavat vireler ana

6/4

c- FİİL ÇEKİMLERİ

A- Basit Zamanlar :

1- Görülen Geçmiş Zaman : -dı/ -di

Sözimi uş bi-dirig didim sana

1/39

Kime satdın bana göster dir ise

1/135

Sabr kıldı layık oldu kulluga

1/1

Açlıg-ıla key katı olduk zebun

1/28

Bana ümmet Hakk'a kul olmadınız

1/270

Üç gün üç gice yimek bulmadılar

1/257

2- Öğrenilen Geçmiş Zaman : -miş/ -miş/ -up+dur

Bin yıl ol tamu içinde olmuşam

4/99

Cebrail geldi hem yas donı geymiş kara

2/109

Kırk kişivüz avlayuban <u>du</u> tmuşuz	
Bir gice dahi yabanda yat <u>mı</u> şuz	
	3/25
Kim anınçün <u>olupdur</u> gün mekan	
	1/184
Din yolında <u>koyupdur</u> can u baş	
	1/198

3- Şimdiki Zaman : Destanlarda, şimdiki zamanı karşılamak için özel bir yapı kullanılmamıştır. Şimdiki zaman çoğu yerde geniş zaman kip ekiyle ifade edilmiştir. Geniş zaman kipinin, şimdiki zaman anlamı verdiği cümleler genellikle; karşılıklı konuşma, aktarma ve ünlem cümleleridir.

Cühud aydur ne <u>di</u> rem dinle sana	
	1/24
Halim işbudur ki söyler <u>em</u> sözüm	
	1/30
Sana bir söz <u>di</u> rem ger dutasın	
	1/33
Karavaşdur satar <u>am</u> bunu digil	
	1/72

4- Gelecek Zaman :-isar / -iser

Ali aydur ya resul var <u>ıs</u> aram	
Başuma ne gelürse gör <u>is</u> erem	
	6/40
Dinle imdi ne di <u>yis</u> er ol hasud	
	1/21
Görmey <u>is</u> er yarın ümmeti yüzün	
	2/26

5- Geniş Zaman : -r / -ar / -er / -ur / -ür

Aydur ey konşu <u>severem</u> ben seni	1/23
Bil <u>mezem</u> ki ne gele kara başa	1/141
Dadımı alıv <u>irmezs</u> en bana	6/33
Nidelim <u>dir</u> çünkü Allah iyledi	1/27
Yiyesi yerken söze <u>dutar</u> anı	1/23
Konşusu cühud anın halin <u>bilür</u>	1/20
Olanı bu dünyaya dünya <u>dimez</u>	1/260
Şöyle bil kim öldürürüz biz seni	3/51
Anlar aydur gelüben oturmazuz	3/16
Ben bilürem halk inanmazlar bana	1/208

6- Gereklilik Kipi : -sa gerek

Genezin açlığa döymese <u>gerek</u>	1/62
-------------------------------------	------

7- Emir Kipi : -gıl / -gil

İstek kipi ile emir kipi arasında bugün olduğu gibi dün de bir mana yakınlığı vardır. Aralarında büyük bir fark yoktur.

Adem isen işbu sözi <u>anlagıl</u>	1/4
------------------------------------	-----

Derde sabr it nimete şükr <u>ilyegil</u>	1/4
<u>Dinle</u> imdi ideyin bir mucizat	1/5
<u>Aldamasun</u> mal-ıla terk itme din	1/51
Size bir söz diyeyüm billah <u>dutuñ</u>	1/70
Karavaş <u>diñ</u> adımı <u>satuñ</u> beni Bahamı <u>yyiñ</u> dinçün <u>saklañ</u> dini	1/238
Kim beni <u>unutmanuz</u> öldi deyü	2/74
<u>Gelünüz</u> bari yüzünüz göreyim	3/57
Kızım dime seni <u>dinlemesünler</u>	1/71
8- İstek Kipi : -a / -e	
Kızını seni <u>dutam</u> candan aziz	1/40
Yok dirisen di <u>bileyüm</u> sözünü	1/41
Ezdehanın cengine ben <u>varayın</u>	5/22
Sana bir söz direm ger <u>dutasın</u>	1/33
Hasret odına <u>dutuşa</u> yüregi	1/132
Ko bizi sen açlıg-ıla <u>ölelüm</u>	1/58
Kuş degülüz pervaz idüp <u>uçavuz</u>	6/107

Aşıkana bir salavat <u>viresiz</u>	6/74
Bugday etmegin idüben <u>yyeler</u>	1/262
Akçası olan ödünç <u>virneyeler</u>	1/263

9- Dilek-Şart Kipi : -sa / -se

Bin canım <u>olsa</u> virem din aşkına	1/116
Cebrail kapmasa ol ahı ey amu	2/39

B- Bileşik Zamanlar :

1- Hikâye Bileşik Zamanı :

Can gönül <u>doymazdı</u> bakışına	1/12
Hakk ana <u>virmişdi</u> bir hub ıyal	1/11
Lezzeti lutfından <u>almışdı</u> şeker	1/187
Kafir iken toğrı yola <u>varmazıdı</u> Virdügin Tanrı için <u>virmezidi</u>	4/114
Olmasaydın sen yaratmazdı felek	7/30

2- Şart Bileşik Zamanı :

Gelmezise iki bahasın alun	3/49
Kurtarmazsam binmeyem Düldül atı	6/37

Gizle <u>mezsen</u> destur vir uçayım	7/7
Vir <u>mezsen</u> aleml oda yakar	5/13
Sakin olmaz nefsimiz ol <u>mazsa</u> tok	1/83
Her kim ne işle <u>dilerse</u> bulısar	4/7

ğ- FiİLİMSİLER

1- Mastarlar :

-mak / -mek

Hiç döymeye seni sat <u>maga</u> ciger	1/79
Sat <u>mak</u> olmaz dini dünyalık için	1/84
Beni satdurm <u>aga</u> gönderen anam	1/122
Yavuz adı kazan <u>mak</u> dirlik degil	6/81

-ma / -me

Gözüm gör <u>mes</u> ine sebeb olan yar	1/222
---	-------

-()ş

Can gönül doyamazdı bakı <u>ş</u> ına	1/12
---------------------------------------	------

2- Partisipler :

-an / -en

O1 bana iyilik san <u>an</u> benim anam	1/118
---	-------

-() r	Uyur divi öldürmek erlik değil	6/81
-maz / -mez	Benim görmez gözümü gördüren yar	1/226
-duk / -dük	Ol gece ol vardı <u>ğı</u> evde ol yigit	1/180
-miş / -miş	Fakr elinden göyünüp bişmiş anam	1/119

3- Gerundiumlar :

-a ... -a	Yiye yiye beşyüzümüzi kodı	6/71
-u / -ü	Kim beni unutmanız öldi deyü	2/74
-ken	Ol kadeh dilüme içerken yapışur	4/87
-ınca / -ince	Kızını virince mal al didügin	1/234
-madın / -medin	Kılmadın yatsu namazın bu uyur	9/18
-alı / -eli	Didi on bin yıldur öleli bana	4/48
-ıcak / -icek	Göricek korkdı canım Tengri tanuk	2/59

-dukça / -dükçe	Her birisi getürdikçe aldılar	6/108
-dugınca / -dügince	Ömrüm olduğınca taat iyleyem	4/106
-up / -üp	Aciz olup nice kanlar yutdılar	1/19
-uban / -üben	Yine aklın dirüben durdı örü	1/48

d- BİLDİRME EKİ

Ben dahi göynüklüyem ya Mustafa	3/36
Ol padişah öğdüğü Zülfigaram	5/76
Ne kişisin nedür ahvalin senün	1/228
Huri misin ya ferişte mi ey yar	1/230
Ol ne yerdür ki anın mülki değil	1/3
Oglanı gelmişdür isteyü ata	2/48
Her biri yarım karındaşım-durur	2/66
Er midir avrat midir hali nice	4/17
Ümmetümdür ol degüldür karavaş	1/198
Üçümüz bir kardaşlaruz ya veli	5/78

Kuş degülüz pervaz idüp uçavuz 6/107
 Kırk kişivüz avlayuban dutmuşuz 3/25

e- EK FİİL

Dünyada sultan idim yavlak ölü 4/24
 Çin ilinden gelmişidim ben kariyup 3/37
 Şehr-i Şam'da var idi hem bir cühud
 Mal-ı esbab işiydi ol hasud 1/6
 Mustafa'yı can-ıla sever idi 1/10
 Dilüne gelmez idi bu söz senün 3/58
 Anınçün biz sana gelmişidük 7/32
 Ol kara tag gevdesi imiş anun 5/32
 Ol kesik başın helali bu imiş 6/68
 Bay olasın ger dutarısan ögüt 1/38
 Kime satdun bana göster dir ise 1/135
 İder iken anlar anda macera 3/18
 Ezderha deprenmege korkar idi 5/101

f- "ile" EDATI

Destanlarda "ile" edatı dört değişik biçimde görür.

-la

Aç öli^ser avratula kızum

1/30

-ıla

Er ü avrat ol kız-ıla üç kişi

1/16

ile

Zira Ali dava ile gelmişidi

5/58

bile

Ata bile anayı zar iden yar

1/223

g- İSİM ÇEKİM EKLERİ

A- Akkuzatif Eki :

1- Eksiz Akkuzatif :

Ey müsliman bana haliñ di didi

1/22

Vir haber bana sen ahvaliñ işit

4/42

Vasf-ı haliñ idivir bir bir bize

4/44

2- Akkuzatif "n"si :

Ömrünün defterin dürdi ecel

2/33

Çün işitdi Zülfigar'ın sözin

5/83

3- -ı / -i

Adem isen işbu sözi anlagıl

1/4

Dünyayı seven kişi peşiman olur

4/3

İbrahim'in canını algıl didi

3/83

4- Zamirlerden sonra gelen -nı / -ni

Geldi evine okur anı cühud

1/21

Anası miskin bunı işitdügin

1/235

B- Datif Eki : -a / -e

Derde sabr it nimete şükr iylegil

1/4

Hakk'a teslim kıldı ol demde can

2/88

İsa'ya söyledi kamu dinledi

4/47

C- Lokatif Eki : -da / -de

Her kim ol bu dünyada yohsulluga

1/1

Hakk yolında beni utandursın

1/268

Resul önünde böyle özürlendigin

3/74

Ç- Ablatif Eki : -dan / -den

Fakr elinden yüregimiz oldu hun

1/28

Hocasından bize anı getürüvir
2/31

Diledi hacet Çalab'dan yalvarur
4/14

D- Genitif Eki : -uñ / -üñ / -nuñ / -nüñ

Yusuf'uñ hüsni yüzinde halidi
2/12

Hiç hesabı yogıdı altunınuñ
Dünyalıgı çoğıdı yavlak anuñ
1/7

E- İyelik Ekleri :

I. Tekil Kişi Eki : -(u)m / -(ü)m
Aç öliser avratumla kızım
1/30
Avrat aydur zinhar ey mahremüm
1/49
Aranuzda az imiş ömrüm benüm
2/71

II. Tekil Kişi Eki : -(u)ñ / -(ü)ñ
Şimdi atañ anañ derdiñi çeker
1/241
Ey hüdavend seniñ fazlıñ dileyim
2/1
Hem sentiñ koğuñ alup can vireyim
2/87

III. Tekil Kişi Eki : -ı / -i / -sı / -si

Tamudan azad ola anun canı
3/33

Görmez oldu iki gözümün nuri	4/59
Anasından öyle toğmuşdı özi	1/103
I. Çoğul Kişi Eki : -(u) muz / -(ü) müz	
Kimsemüz yok halimüzi diyesi	1/29
Fakr elinden yüregimiz oldu hun	1/28
Ey bizüm devletlü yarımız	2/70
II. Çoğul Kişi Eki : -(u) nuz / -(ü) nüz	
Gelsün ilerü tursun begünüz	3/15
Yel getüre kokunuz meger bana	1/146
Aranuzda gül gibi soldı deyü	3/74
III. Çoğul Kişi Eki : -ları / -leri	
Gözleri kan yaş döküp girdi içerü	1/48

ğ- SÖZCÜK BİRLEŞMELERİ

Destanlarda sözcük birleşmelerine sıkça rastlıyoruz. Bu bileşik sözcüklerden bir kısmı ünlü düşmesi sonucu meydana gelmiştir. Bu tür sözcükler günümüzde de kullanılmaktadır. Bunların dışındaki birleşik sözcükler ise vezin kaygısı güdülmesi nedeniyle oluşmuştur.

(ne+ol-) Acu söz illa nola hali kızun

1/60

(bu+eyle)	Halk içinde <u>böyle</u> dava iyleyen	3/9
(şu+eyle)	Gelüben karşıma <u>şöyle</u> durdılar	4/73
(o+eyle)	Anasından <u>öyle</u> togmışdı özi	1/103
(şu+imdi)	İşit imdi bana <u>şimdi</u> ne kılur	4/64
(ki+anda)	Yohsulın günü gibi gün <u>kanda</u> var	1/54
(ne+içün)	Aytdı ya Ali <u>niçün</u> atdun beni	5/73
(onun+içün)	<u>Anınçün</u> kim ben anın evine	1/110
(dünya+içün)	Key sakın kim <u>dünyaçün</u> dutma kin	1/255
(ne+eyle-)	Gör ki <u>neyler</u> engeliyle ol kerim	2/18
(ne+et-)	Ol müsliman dir ana <u>nitmek</u> gerek	1/34

III. BÖLÜM

MOTİF İNCELEMESİ

Çalışmamızın konusu olan destanımsı dokuz İslâmî halk hikâyesi üzerinde motif incelemesinin yapılması ile, onların daha sonraki yıllarda oluşacak geleneksel halk hikâyelerimizle ve halk masallarımızla ortak yapısal özelliklerini göstermeyi amaçladık.

Motif araştırmalarının dayandığı Stith Thompson'ın "Motif Index Of Folk Literature" adlı eserindeki uluslararası motif numaralarını kullanırken indexe bağlı çalışmalardan yararlandık.^(*) Metinlerimizdeki motiflerin sınırlı oluşu, temel kaynağa inmeyi zorunlu kılmadı.

Geçiş dönemi ürünleri arasında saydığımız anlatılardaki motifler, olağanüstü olgu, yaratık ve kişilerin varlığını ortaya koymaktadır. Eski epik geleneğin, İslâmî inançla birleşerek yeni bir terkip halinde ortaya çıktığını gözlemlediğimiz bu anlatılara ait motifleri, her bir hikâyenin kendi yapısı içinde gruplandırdık. Ancak başlangıç ve bitiş formellerini aynı başlık altında toplamayı uygun bulduk.

(*) Seyidoğlu, Bilge : Erzurum Halk Manileri Üzerinde Araştırmalar, Ankara 1975.
Karadağ, Metin : Erzurum Halk Hikâyeleri Üzerinde Bir Araştırma, Erzurum 1984 (Basılmamış doktora tezi).

DESTANLARIN MOTİFLERİ

1. DASİTAN-I KIZ

Yahudi, yoksul müslümandan altın karşılığı dinini değiştirmesini ister.

297 c.5 S 11 Hain (zengin) adam.

Yoksulluk ve dinsel kaygılar kızın satılığa çıkarılmasına yol açar.

261 c.6 J 34.3 Gurbete çıkış.

Tehlikeyi savmak isteyen kız, kendini feda etmek ister.

128 c.6 N 130 Kaderin değişmesi.

172 c.3 F 565.2 Güçlü kız.

332 c.6 S 111 Akıllı kız.

Satılan kız ailesinden ayrılır, ancak daha sonra mutlu olarak döner.

261 c.6 L 111.1 Gurbete çıkış ve mutlu dönüş.

Hocanın komşusu olan yiğit, rüyasında peygamberi görür.

325 c.2 D 1812.3.3 Rüyada geleceği görme.

Peygamber, eliyle yiğidin kör olan gözlerini sağaltır.

454 c.5 V 221.0.1 Hastalıkları iyileştiren kutsal

kişi.

137 c.5 N 844 Yardımcı pir.

122 c.2 D 1005 Sihirli nefes.

454 c.5 V 221.12 Hızır körleri iyileştirir.

Yiğit, kıza altınlar vererek ailenin durumunu düzeltir.

128 c.6 N130 Kaderin değişmesi.

2. DASİTAN-I İBRAHİM

İbrahim, güzelliği ile eşsizdir.

184 c.3 F 628.2 Olağanüstü adam.

Azrail, İbrahim'in canını almak üzere eve konuk olur.

D 699 Değişim (Transformation)

3. DASİTAN-I GEYİK

Kırk atlı mescide varır.

556 c.5 Z 71.12 Formulistik sayı : 40

Ali, tek başına düşmanlara karşı koymaya hazırdır.

176 c.3 F 610.4 Birçok kişiyle döğüşen adam.

184 c.3 F 628.2 Güçlü adam.

Geyik dile gelerek peygamberle konuşur.

399 c.1 B 211.6.1 Konuşan hayvanlar.

Kâfirler, geyiğe tuzak kurarlar.

481 c.4 K 2200 Hain kişiler.

Cebrail, geyiği tuzaktan kurtarır.

128 c.6 N 130 Kaderin değişmesi.

4. DASİTAN-I KURUBAŞ CİMCİME SULTAN

İsa'nın duasıyla kuru kafa canlanır.

344 c.2 D 1864 Kabul olunan dua.

319 c.2 D 1792 Duanın sihirli sonucu.

Yeniden dirilme motifi.

Kurubaş'ın oniki bin kölesi, bin cenkçisi, bin demirci ve bin câriyesi vardır.

Formulistik sayılar.

Ferishteler, Cimecime Sultan'a eziyet ederler.

349 c.3 G 334 Devlin esiri olan insanlar.

34 c.3 F 167.12 Diğer dünyaların insanları.

Zehirli kadehi içen Cimcime Sultan iki kez ölür.
565 c.5 Z 292 Kahramanın ölümü.

264 c.5 Q 582.8 Zehir içme.

Cimcime Sultan iki yıl su içinde yaşar.

319 c.2 D 1792 Duanın sihirli sonucu.

88 c.2 D 765.1.2 Hayatın sihirli objeye bağlı ol-

ması.

5. DASİTAN-I EJDERHA

Yedi başlı canavar zuhur ederek insanlara eziyet eder.

349 c.3 G 334 Devlin esiri olan insanlar.

481 c.1 B 870 Canavar hayvanlar.

378 c.1 F 211.6.1 Yılan canavarlar.

554 c.5 Z 71.5 Formulistik sayı : 7

Ali, ejderha ile savaşa karar verir ve savaşır.

184 c.3 F 628.2 Güçlü adam.

176 c.3 F 610.5 Hayvanlarla döğüşen adam.

Ali, kılıcı Zülfikâr ile ejderhayı alt eder.

185 c.3 F 628.2.3 Devletleri öldüren güçlü adam.

223 c.3 F 833.1.1 Olağanüstü kılıç.

Cebrail, gökyüzünden yere iner.

174 c.3 F 601 Yardımcılar.

6. DASİTAN-I KESİKBAŞ

Kesikbaş, Hz. Muhammed'in meclisine gelir.

Cansızın canlıya dönüşmesi motifi.

D 50 Ana Motif Grubu : Kişinin kendindeki sihirli değişim.

Hz. Ali, Kesikbaş'ı yerden kaldıramaz.

Olağanüstü yaratık motifi.

Dev, beşyüz müslümanı tutsak etmiştir.

miştir. Dev, Kesikbaş'ın oğlunu yiyip karısını tutsak et-

349 c.3 G 334 Devın esiri olan insanlar.

Düldül, uçar gibi yol alan bir attır.

432 c.1 B 401 Yardımcı at.

483 c.3 H 1233.6.1 Macerada yardımcı at.

Dev, dipsiz bir kuyuda yaşamaktadır.

200 c.3 F 718 Sihirli kuyu.

Kesikbaş'ın karısı çok güzeldir.

172 c.3 F 575.1 Çok güzel kadın.

Hız. Ali'nin kılıcı taşları doğrar.

223 c.3 F 833.1.1 Olağanüstü kılıç.

Hız. Ali'nin duasıyla esirler kuyudan çıkarlar.

319 c.2 D 1792 Duanın sihirli sonucu.

7. DASİTAN-I GÜGERCİN

Kuş, peygamberin yanına gelerek ağlar.

418 c.1 B 291.1.0.1 Kuş motifi.

Güvercinin üç yavrusu vardır.

Doğan, üç gündür güvercini kovalar.

553 c.5 Z 71.1 Formulistik sayı : 3

Bıçak, peygamberin etini kesmez.

223 c.3 F 833.1.1 Olağanüstü kılıç.

8. DASİTAN-I DAHDAH

Hız. Muhammed'in duasıyla ağaçlar Dahdah'ın bahçesine konarlar.

344 c.2 D 1864 Kabul olunan dua.

319 c.2 D 1792 Duanın sihirli sonucu.

453 c.5 V 221 Pirin mucizeleri.

9. DASİTAN-I DEVE

Deve, peygamberin yanına gelerek konuşur.

399 c.1 B 211.6.1 Konuşan hayvanlar.

Deve, sahibinin namaz kılmasını şart koşar.
509 c.3 H 1553 Sabır imtihanı.

Başlangıç Formelleri :

1. Her kim ol bu dünyada yohsulluga
Sabır kıldı layık oldu kulluga
.....
 2. Ey Hudavend senün fazlın dileyim
Sen kerimsin sen rahimsin sen alim
.....
 3. Evvel Allah adını zikr idelüm
Sözi bismillahla bünyad idelüm
.....
 4. Her kim diler ki ol Tanrı'ya ire
Tengri'nin didarını yarın göre
.....
 5. Allah adın başlayalum can-ıla
Vir salavat Ahmed'e hoş can-ıla
.....
 6. Başlayalum söze bismillah-ıla
Dürüşelüm dün ü gün Allah-ıla
.....
 7. İşit imdi bir acaib hoş haber
Kim ne dimiş ol resul-i muteber
.....
 8. Tut kulagun diyeyim bir mucize
Bu kim bir gevher-durur virem size
.....
 9. Yene gösterdi resul bir mucize
Dinlen imdi diyeyim anı size
.....
- 540 c.5 Z 10.1 Başlangıç formelleri.

Bitirme Formelleri :

1. Tamam oldu bunda bu söz ey yara
Vir salavat aşk-ıla peygam-bere
2. Haşre dek dinülürse bu kelam
Nice haşr ola bu olmaya tamam
3. Okuyanı dinleyeni yazanı
Rahmetünle yarlıgagıl ya gani
4. Ol resulün hürmetiçün ya kerim
Rahmet eyle biz kuluna ya rahim
5. Okuyanı dinleyeni yazanı
Rahmetünle yarlıgagıl ya gani
6. Okuyanı dinleyeni yazanı
Rahmetünle yarlıgagıl ya gani
7. Okuyanı dinleyeni yazanı
Rahmetünle yarlıgagıl ya gani
8. Ger dilersiz bulasız otdan necat
Aşk-ıla derd-ile idün es-salat
9. Her kim esir-i can-ıla ab-ı hayat
Ol cenneti anup idün es-salat

540 c.5 Z 10.2 Bitirme formelleri

HALK HİKAYELERİ İLE OLAN BENZERLİKLER

A- Biçimsel Benzerlikler :

- 1- Nazım benzerlikleri.
- 2- Nesirden şiire geçişteki kalıpsal ifadeler.
- 3- Hacim bakımından benzerlikler.
- 4- Kaynak açısından benzerlikler.

B- Motif Benzerlikleri :

- 1- Gurbet (Gurbete çıkış, dönüş, sebebler-sonuçlar).
- 2- Kader (Kader değişmesi).
- 3- Kalıplaşmış kişiler (Güçlü, akıllı kız, güçlü erkek).
- 4- Pir motifi (Yardımcı, olağanüstü güce sahip).
- 5- Olağanüstü motifler.
- 6- Değişim motifleri.
- 7- Formulistik sayılar.
- 8- Olağan/üstü hayvanlar.
- 9- Dua motifi.
- 10- Dinî motifler.
- 11- Rüya motifi.

A- Biçimsel Benzerlikler

- 1- Nazım benzerlikleri :

Hikâyelerin tümü nazımladır. Beyit biçimindeki nazım örgüsü değişmezdir. Aruzun heceye en kolay uygulana-bilen bahri olan fâilâtün/fâilâtün/fâilün kalıbı kullanılmıştır. Yer yer vezin bozukluklarına rastlanmaktadır. Halk hikâyelerimizde daha çok duygulu, etkileyici olduğuna

inanılan bölümlerin nazımla anlatılmasına karşılık, incelediğimiz hikâyelerde anlatım aracı salt nazımdır. Bunda, Anadolu Türkleri arasında etkili bir biçimde yaygınlık kazanmış olan Mevlit geleneğinin rolü sözkonusu edilebilir. Tüm hikâyelerde Mevlit anlatımının belirgin etkilerini görmekteyiz. Bu özellik, daha sonraki dönemlere ait halk hikâyelerimizin nazım yapılarında da görülmektedir. (*)

Hikâyelerdeki nazım tekniği her yönüyle Mevlit geleneğinin benzeridir. Bu ortak yön de, Anadolu'da aruzlu türlerin halk kültürü odaklarında en kolay biçimiyle yaygınlaşabildiğini kanıtlamaktadır.

2- Nazımdan şiire geçişteki kalıpsal ifadeler :

Başlangıç formellerinde halk hikâyeleri ile ortak sayılabilecek karakteristik benzerlikler bulunmaktadır. Dede Korkut anlatmalarında gördüğümüz dua ile başlamalar, bu hikâyelerde de aynen karşımıza çıkmaktadır. Bu giriş kısımlarında Allah'ın yüceliği, rahmeti, mağfireti vurgulanmakta, dinsel açıdan " makbul kul " sıfatları belirtilmektedir. Süleyman Çelebi'nin yazdığında ve diğer mevlitlerde kalıplaşmış olarak yer alan "Evvel Allah adını zikir idelüm" ibaresi üç hikâye(3.,4.,5.hikâyeler)de ya aynen yinelenmiş ya da benzer kelimelerle ifade edilmiş, 3.,5. ve 6. hikâyelerde de salavâta yer verilmiştir. 7.,8.ve 9. hikâyelerin girişinde ise peygamberi anış ve O'nun mucizelerine atıf yer almıştır.

(*)

- 1) Karadağ, Metin : Şirvan Şah ile Şemal Banu Hikâyesi, Erzurum 1981.
- 2) Elçin, Şükrü : "Haza Menâkıb-ı Fil-i Hümâyun" Halk Edebiyatı Araştırmaları II, (s.113-142) Ankara 1988 (2.Baskı).

Dede Korkut anlatılarında gördüğümüz dua ile giriş stiline halk hikâyelerinde de tekrarlandığını görmekteyiz. Bu durum, geleneksel Türk anlatısının tipik bir özelliğidir.

Hikâyelerden sadece 7.,8. ve 9. da konuya doğrudan girilmekte, ön deyiş özelliğindeki giriş kısımlar 1.hikâyede altı, 2.ve4.hikâyelerde dokuz, 4.hikâyede dört, 5.hikâyede ise yedi beyit sürmektedir. Hikâyeler genellikle üçüncü tekil şahıs anlatımıyla aktarılmaktadır.

Bitiş kısımlarında, halk hikâyelerinden oldukça farklı bir yapılanma görülmekte, hikâyeye temel olan olaylardan hareketle didaktik, yol gösterici mesajlar bolca kullanılmaktadır. Bu genişlik, 7.hikâyede dört beyite, 1.hikâyede de on dokuz beyite kadar yayılabilmektedir. Bu durum da, hikâyelerin bazı dinî ve ahlakî değerlerin aktarılmasında araç olarak kullanıldıkları izlenimini yansıtmaktadır.

Bitirme formellerinin ortak yönünü Allah'ı ve Peygamber'i anış ; hamd ve senâlar oluşturmaktadır. Hikâyelerden dördü (3.,5.,6. ve 7.hikâyeler), " Rahmetünle yarlıgagıl ya Ganî " ibaresiyle noktalanmaktadır.

Allah ve Peygamber'i ananların hidayete erip mutlanacakları da ayrıca bitiş bölümlerinin anlamsal ortaklığıdır.

3- Hacim bakımından benzerlikler :

Dokuz hikâye sırasıyla (272, 114, 80, 119,115, 120, 37, 38 ve 29) beyitten oluşmaktadır. Klâsik hikâye hacmi bakımından 1.,2.,4.,5. ve 6.hikâyeler benzer bir yapılanma içinde görülmektedir. Ancak bu ortak yapı, halk hikâyelerinin kurgusu yönünden fazla bir birliktelik taşımamaktadır.

4- Kaynak açısından benzerlikler :

Halk hikâyelerimizin kaynakları konusunda araştırmalar yapmış olan bilginlerden Meszaros, Arabistan ve Acemistan üzerinde durur. Saussey ve Spies'in de bu konudaki görüşlerini analiz eden Pertev Naili Boratav, bir çok İslâmî-bu arada Battal Gazi Destanı'ndaki eski anlatma (narration) geleneğinin izlerinden söz eder. (*)

Arap-Fars Edebiyatlarındaki İslâmî halk hikâyelerini ancak edebiyatımıza geçmiş yönleriyle inceleyebildiğimiz için bu konuda kesin bir yargıya varmakta güçlük çekmekteyiz. Ancak Kur'an'daki bazı kıssalar, ilmihaller ve menâkıbnâmeler çalışmamızı oluşturan hikâyelere benzer varyantları çokça kapsamaktadır. Bu noktadan hareketle, konu kaynağı olarak din kültürünü, anlatım tarzı olarak da eski Türk geleneğinin İslâmî renge, karaktere bürünmüş biçiminin egemen olduğunu söyleyebiliriz.

Anadolu'da 15.yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başladığını bildiğimiz halk hikâyelerinde de tekrar edilen motif gruplarının bulunması, kaynaklardaki ortaklığı göstermektedir.

B- Motif Benzerlikleri

1- Gurbet (Gurbete , dönüş, sebepler-sonuçlar):

Kız destanında Yahudi, müslüman bir aileye ekonomik katkıda bulunmak vaâdiyle din değiştirmeleri için bas-kıda bulunur. Ayrıca, ailenin kızını da elde etmek istemektedir. Bu olaylara karşı koymak isteyen evin genç kızı,

(*) Boratav, Pertev Naili : Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, (s.37-39), I.Baskı Ankara 1946, II.Baskı İstanbul 1988.

kendisinin cãriye olarak satılmasına razı olur ve gurbete çıkar. Temel sebep, olayın düğümünü oluşturan ekonomik sıkıntıyı gidermek ve din koruyuculuğu yapmaktır. Bu özveride bulunan genç kıza, peygamber yardımcı olur. Gurbette kızın, annesine özlemini dile getiren elemli dizeler; ana babanın da, kızlarına mesajları gurbet motifinin belirgin yanlarını oluşturmaktadır. Gurbete çıkış (261 c.6 J 34.3) ve kızın azad olup yüz altınla ailesine dönüş (261 c.6 L 111.1) motifleri bu hikâyede yer almaktadır.

2- Kader (Kader değişmesi) :

İslâmî düşüncenin temel olgularından biri olan kader anlayışı hikâyelerimizin hemen tümünde yaygın olarak yer almaktadır. İnsanların hayat serüvenleri boyunca karşılaştıkları çeşitli bahtsızlıklar ya da şanslı oluşumlar hep kader olgusuna bağlanmakta, iyi ile kötünün kader çizgisinde belirlendiğine inanılmaktadır. Kız destanı, bütünüyle bir kader değişmesi motifine dayalıdır.

Dâsitân-ı Geyik'de, olağanüstü özelliklere sahip geyik, Cebrâil'in yardımıyla tuzaktan kurtulmuş ve kader çizgisi değişmiştir.

Diğer hikâyelerde de kaçınılmaz hayat trajedisi olan ölüm; olağanüstü kişilerin yardımıyla ortaya çıkan mutluluklar, yine mucizevî sağaltmalar hep kaderin değişmesi motifiyle ilgilidir(128 c.6 N 130).

3- Kalıplaşmış kişiler (Güçlü, akıllı kız, güçlü erkek) :

Hikâyelerin genel kadrosu gözönüne alındığında iki ana grupta karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Üst katmanı oluşturan ve dinsel nüfuzu yoğun, mistik işleve sahip; ermiş, sahabe, pir ve peygamber gibi kişiler ile yardımcı

tipler diyebileceğimiz ve azınlıkta kalan sıradan insanlar: Ana, baba, çocuklar, müminler, kâfirler...

Bu iki ana grup içinde gerek epik geleneğe gerek halk hikâyeleri kadrosuna bağlayabileceğimiz kalıplaşmış tiplere pek rastlanmamaktadır. Dâsitân-ı Deve, Dâsitân-ı Geyik, Dâsitân-ı Güvercin ve Dâsitân-ı Ejderha anlatmalarında asıl kahraman ya da olay örgüsünün odaklaştığı kişi, hayvandır. Kesikbaş destanında ise daha değişik bir yapılanma ile karşılaşmaktayız. Dev tarafından karısı kaçırılan, oğlu ve gövdesi yenilen kişi, olayların merkezi durumdadır.

Halk hikâyelerinde çokça örneklerini gördüğümüz güçlü erkek ve kadın motiflerine bu destanlarda da rastlamaktayız. Ejderha destanında Hz. Ali, olağanüstü güçlere sahip canavarla savaşarak zafere ulaşır. Yine Hz. Ali Kesikbaş destanında, devle amansız bir mücadeleye girişmektedir. Dinsel güce de sahip bu cengâver tiplemesine diğer İslâmî halk hikâyelerinde de rastlamaktayız (Battal Gazi, Dânişmend Gazi, Ebu Horasanî Müslimî, Sarı Saltuk gibi...). (185 c.3 F 628.2.3 Devleri öldüren güçlü adam, 184 c.3 F 628.2 Güçlü adam)

Türk epik geleneğinde ve halk hikâyelerinde güçlü kız motifine sıkça rastlanmaktadır. Dede Korkut anlatmaları ile Anadolu'ya aktarılan güçlü kız motifinin de yer aldığı ilk yazılı metinler, İslâmî halk hikâyelerimizdir. Çalışmamızda yer alan anlatmalardan Dâsitân-ı Kız'da olayların odaklaştığı Nigâr, erdemi, zekâsı ve özverisiyle seçkin bir tip olarak sunulmaktadır (172 c.3 F 565.2 Güçlü kız, 332 c.6 S 111 Akıllı kız).

4- Pir motifi (Yardımcı, olağanüstü güce sahip):

Pir, ermiş kişi, eren motiflerinin kaynağı da eski Türk kültürle bağlantılıdır. Şaman kültürünün bir devamı sayılabilecek bu tip, İslâmî renge bürünerek bu destanlarda etkili bir işleve sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk hikâyeleriyle bağlantıyı bu tip aracılığı ile de kurabilmekteyiz. Genellikle yardımcı işleve sahip pir, ermiş kişi zaman zaman sağaltıcı kişi görevini de üstlenmiştir.

Kız destanında, Hz. Muhammed'in, Nigâr'ı satın alan yiğidin rüyasına girerek onun görmeyen gözünü nura kavuşturduğunu ve insanlara ders verme amacını gözlemlemekteyiz (454 c.5 V 221.0.1 Hastalıkları iyileştiren kutsal kişi).

Geyik destanında ve diğer anlatmalarda, zor durumlara düşen kahramanların yardımına koşan Cebrâil, yeryüzüne inerken yine yardımcı pir görüntüsündedir (137 c.5 N 844 Yardımcı pir). Kurubaş destanında da Hz. İsa'nın Kurubaş'a yardımcı, yol gösterici işlevini görmekteyiz.

5- Olağanüstü motifler :

Destanlardaki olağanüstü motifler, genellikle dinsel boyutu ağırlıklı olan varlık ve olgulardır. "Amaç", dinî öğretinin gücünü kanıtlamak, insanlara mistik-kutsal bir hava içinde doğru yolu göstermektir. Keramet ve mucize karakterli bu motiflerin çoğunluğunun yazılı kaynaklarda yer almadığını, yazıcının kişisel yaratmaları olduğunu düşünmekteyiz. Bunlardaki aksiyon ise, "sağaltma yöntemleri", "olağanüstü güç", "olağanüstü objeler" ve "olağanüstü canlılar" biçiminde gerçekleşmektedir.

Güzelliği ile eşsiz olarak nitelenen İbrahim (184

c.3 F 628.2 Olağanüstü adam), aynı kapsamda kırk şaki ile döğüşen, ejderha ile çarpışan Hz. Ali olağanüstü güce sahip kahraman olarak sunulmaktadır (176 c.3 F 610.4 Birçok kişiyle döğüşen adam).

Güvercin destanında, Peygamber, güvercinin hayatını kurtarmak için doğana kendi etinden vermek ister. Ancak, kılıç Peygamber'in etini kesmez. Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikâr'ın olağanüstü özelliği birçok menkabe ve kıssalarda bolca işlenmiştir. Ejderha destanında Hz. Ali, canavarı kesmeyen Zülfikâr'ı fırlatınca, kılıç dile gelir ve Hz. Ali'ye sitem eder (223 c.3 F 833.1.1 Olağanüstü kılıç).

Kesikbaş ve Kurubaş destanlarında bedensiz başların insan gibi davranış ve tutumları görülmektedir (D 50 Ana motif grubu. Kişinin kendindeki sihirli değişim). Temsilî karakter rölü üstlenmiş bu motiflerin bazı Anadolu efsanelerine taşındığını görmekteyiz (Ömer Seyfettin'in Başını Vermeyen Şehit hikâyesinde işlediği efsane, bunlardan biridir.)

Kesikbaş destanında, kimi davranışları ile insan gibi sunulan -konuşan, insanları tutsak eden- dev motifi bulunmaktadır. Derin bir kuyu içinde kendine ait ülkesi bulunan dev, yarı hayvan/yarı insan görüntüsündedir. Çarpışmalarda dirençli, zulümde acımasızdır (349 c.3 G 334 Devlin esiri olan insanlar).

6- Değişim motifleri :

İbrahim destanında, Azrâil'in konuk kılığı ile eve varması; bedensiz kafa Kurubaş'ın Hz. İsa'nın duasıyla canlı bir insana dönüşmesi, Kesikbaş'ın benzer nitelikte bedene kavuşması ve oğlunun dirilmesi değişim motiflerine tipik örneklerdir. Dini mucizelerin aktarılmasında kullanılan bu motif grubu, halk hikâyelerimizde pek bulunmamak-

tadır (D 699 Değişim - Trasformation).

7- Formulistik sayılar :

Halk anlatı türlerinde motif grubu olarak kabul edilen sayılardan üç, yedi ve kırk destanlarda da bolca görülmektedir. Önceki araştırmalarda da belirtildiği gibi bu oluşumun kökeninde eski Şaman kültürü ile İslâmî etki sözkonusudur. Kız destanında, Nigâr ve ailesi üç gün üç gece aç kalırlar. Güvercin destanında, güvercinin üç yavrusu vardır. Doğan güvercini üç gün kovalar (553 c.5 Z 71.1 Formulistik sayı :3) .

Ejderha destanında, Hz. Ali'nin çarpıştığı devin yedi başı vardır (554 c.5 Z 71.5 Formulistik sayı :7)

Geyik destanında, kırk atlı mescide gelir. Hikayenin sonunda ise kırk kişi müslüman olur (556 c.5 Z 71.12 Formulistik sayı :40) .

Kurubaş destanında da on iki bin köle, bin cenkçi, bin demirci ve bin cariyeden söz edilmektedir.

8- Olağanüstü hayvanlar :

Anlatılarda hayvan motifinin ağırlıklı işlev ve konuma sahip olması nedeniyle, "Olağanüstü motifler" başlığından ayırt edilmesi uygun görülmüştür. Dokuz hikâyeden dördü, doğrudan hayvan adları ile takdim edilmiştir (Dâsitân-ı Geyik, Dâsitân-ı Deve, Dâsitân-ı Güvercin, Dâsitân-ı Ejderha). Olay örgülerinde de hayvanların kişileştirilerek (teşhis-intak)tipleştirilmelerine, belirtilen dört hikâyede ağırlıklı olarak; diğerlerinde de kısmen rastlanmaktadır.

Geleneksel Türk anlatı geleneğindeki yaygın hayvan motiflerinden at, kurt, kartal gibi motifler sınırlıdır. Hz. Ali'nin atı Düldül ise, geleneksel özelliklere sahip, olağanüstü yaratıktır. Daha sonra Köroğlu'nun ölümüyle yas tutan at motifinin prototipini, devî öldürmeye kuyuya inen Hz. Ali için ağlayan Düldül'de görmekteyiz. Ata kazandırılan insancıl boyut ile onun olağanüstü yetenekleri, geleneksel olarak bütünleştirilmiştir (432 c.1 B 401 Yardımcı at, 483 c.3 H 1233.6.1 Macerada yardımcı at).

Hayvanlar arasında geyik, deve, güvercin ve doğan konuşma yeteneğine sahip olarak ele alınmıştır (399 c.1 B 211.6.1 Konuşan hayvanlar).

Masal ve halk hikâyelerinde de rastladığımız dev, canavar, ejderha gibi yaratıklar bu hikâyelerde de olağanüstü cüsseleri, güçleri ve insan gibi davranışlarıyla dikkat çekmektedirler. Dâsitân-ı Ejderha'daki yaratık saldırdı dumanla, savunma mekanizmasını oluşturur

Bu devlerin sürekli insanlarla mücadeleleri, onları tutsak etmeleri, hikâye kahramanlarının da -çoğunlukla- devleri alt etmeleri, temel aksiyonlardır (481 c.1 B 870 Canavar hayvanlar, 378 c.1 F 211.6.1 Yılan canavarlar).

Dâsitân-ı Gügercin'de, Peygamber'in divanına varan kuş, O'ndan şefaathiler. Devler, ejderhalar arasında kuş motifinin de simgeleştirilerek zâlimler arasında, mazlumların da hikâyelere dahil edildiğini görmekteyiz (418 c.1 B 291.1.0.1 Kuş motifi).

9- Dua motifi :

Oğuznâme ve Dede Korkut anlatmalarında ilk örneklerini gördüğümüz duanın önemli işlevleri; a-Zorluklar,

hastalıklar ve diğer çeşitli sorunlarla karşılaşıldığında çözümleyici, yol gösterici unsur olarak, b-Anlatı sonlarında kahramanlara, çözümde yardımcılarına, dinleyenlere veya mekân sahiplerine şükran bildirme biçimlerinde ortaya çıkmaktadır.

İncelediğimiz hikâyelerin dinsel ağırlık ve yapıları gözönünde bulundurulduğunda, dua motifinin de işlevi önem kazanmaktadır. Her anlatının sonunda dua, salavât kısımları benzer biçimlerde tekrarlanmaktadır.

Duanın olağanüstü gücü de, çarpıcı sahnelerle işlenmiştir. Kurukafanın, Hz. İsa'nın duasıyla hayat bulması; Hz. Ali'nin duası ile, kuyuda esir olan insanların mucizevi biçimde kurtulmaları, bu olağanüstü gücü ortaya koymaktadır (344 c.2 D 1864 Kabul olunan dua).

Peygamberin duası sonucunda, hurma ağaçları kendiliklerinden yer değiştirerek, bir başka bahçede bitirler (319 c.2 D 1792 Duanın sihirli sonucu).

10- Dini motifler :

Geçiş dönemi İslâmî-Türk anlatı geleneğinin ürünleri olarak değerlendirdiğimiz destânî-hikâyelerin yazılış (anlatılış) amacı, dini öğretinin (doktrin-ideoloji) mesajlarını iletmektir. Bu yüzden dinsel motif, tip ve olgular tüm anlatılarda egemendir. Hz. Muhammed, Hz. İsa, Hz. Ali ve diğer halifeler (Ömer, Osman, Ebubekir), sahabeler hikâyelerin başat tipleridir.

Diğer yandan dinsel öğretinin önde gelen meleklerinden Cebrâil, Azrâil, cehennem yaratıkları olan zebâniler sık sık hikâyelerde çeşitli vesilelerle yer almaktadırlar.

Din sevgisinin, dini terbiyenin ön planda olduğu hikâyelerde, mutluluk kavramı din temeline oturtulmuştur.

Ancak bu amaçlar ele alınırken doktrinin kuralcı yanından çok, sevgi teminin önde olduğu dikkat çekmektedir. Korku, korkutma ve disiplinin yerini; sevgi, hoşgörü ve içtenlik almıştır. Bunda da, tam yerleşik düzene henüz geçmemiş toplum yapısının etken olduğunu söyleyebiliriz. Medreselerin yaygınlaşmadığı, göçebe ya da yarı göçebe kültürünün egemen olduğu bir sürecin doğal bir sonucudur, bu.

Peygamber ve halifeler gibi din uluları ile insanların ilişkileri, her türlü resmi teşrifâtın dışında, samimi bir iletişim ortamında sürdürülmektedir. Sıkıntı ve sorunların giderilmesinde din büyükleri, tüm içtenlikleriyle insanların yanındadırlar. İletilen mesaj; kötülüklerin ve kötülerin, ilâhî-kutsal nizâmın kuralları karşısında yenilgiye mahkum olacaklarıdır.

Tüm hikâyelerin temelini oluşturan ve seyrini sürdüren din olgusunun güçlülüğüne rağmen, din ve ibadet kurallarına ilişkin bilgi ve uygulamaların sınırlı oluşu da dikkat çeken bir başka özelliktir.

11- Rüya motifi :

Dâsitân-ı Kız'da cariye olarak satılan Nigâr'ı alan yigit rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Peygamber, yiğitten Nigâr'ı azat etmesini ister. Nigar'ın sahibi bunu kabul eder, ancak rüyasında gördüklerini halka isbat etmek için O'ndan bir nişan ister. Peygamber de elini yiğidin gözlerine sürerek kör olan gözünü açar (325 c.2 D 1812.3.3 Rüya da geleceği görme).

MASAL UNSURLARI

Masal ile halk hikâyesi farklı unsurlara sahip olmalarına rağmen birçok müşterek yönleri de vardır. Hatta Pertev Naili Boratav, bazı hususlar dışında masal ile hikâyenin aslında aynı olduğunu söyler. Boratav'a göre : "Halk hikâyelerinin, inşâd edilmediği haliyle metnini, nazım ve nesir karışık şeklini ve masallarda rastlayacağımız vüsatını nazarı itibara almayacak olursak onda masaldan bir ayrılık göremeyiz. Filhakika biz birçok halk hikâyelerini nazım parçalarından ve anlatan hikâyecinin kendi sanat ananesine uyarak getirdiği unsurlardan tecrit ettiğimiz zaman tamamıyla bir masal elde ediyoruz. Hatta fantastik unsurlar itibariyle de birçok halk hikâyeleri masal karakterini gösterirler." (*)

İncelediğimiz destânî hikâyelerin de masallarla müşterek tarafları vardır. Bu ortaklık, hikâyelerin anlatılış tarzından ziyâde hikâyelerin içeriği ve motiflerde ağırlık kazanmaktadır.

Masal kahramanlarının mekânları, Yemen, Hint, Çin gibi masal ülkeleridir. Hikâyelerimizde de olayların geçtiği yer kesin olarak belirtilmemiştir. Bu da, hikâyelerin gerçeklikten uzaklaşıp masal tarzına yaklaşmasına sebep olmuştur. Birkaç hikâyede yer adları geçer. Geyik destanında geyik, Çin ilinden gelip Mekke dağlarında ku-

(*) Boratav, Pertev Naili : Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, I.Baskı Ankara 1946, II.Baskı İstanbul 1988.

zuladığını anlatır. Kız destanında, destan kahramanı Nigâr ve ailesinin yaşadığı yer Şam'dır. Dâsitân-ı Ejderha'da da, bir masal dağı olan Kaf dağı'nın adı geçer. Destan-da ejderhanın saldığı duman Kaf dağı'nın doruğuna kadar çıkar.

Hikâyelerde olayların etrafında döndüğü kişiler yani kahramanlar, ideal özelliklere ve birtakım güçlere sahiptirler. Kız destanında, hikâye kahramanı Nigâr, ailesini yoksulluktan kurtarmak ve din koruyuculuğu yapmak uğruna kendisinin câriye olarak satılmasını isteyecek kadar idealize edilmiştir. Dâsitân-ı Kesikbaş'ta Hz. Ali, uyuyan devî öldürmeyi erlik saymaz, onu uyandırıp öyle dövüşür. Yine Dahdah destanında, Dahdah münafık komşusunun ağaçlarından kendi bahçesine düşen hurmaları yemez ve çocuklarına da yedirmemek için sabah namazından sonra tesbih duasını beklemeden evine gider ve bahçesine düşen hurmaları komşusunun bahçesine atar. Buradaki idealleştirmenin didaktik amaç taşıdığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan hikâyeler dinleyenlere ahlâkî ve dinî mesajlar vermektedir.

Hikâye kahramanları insanüstü güç ve özelliklere sahiptirler. Ejderha destanında ve Kesikbaş destanında Hz. Ali, olağanüstü yaratılış ve güçte olan ejderha ve dev ile çarpışarak onları yener.

Hikâyeler zaman açısından da masallarla benzerlik gösterirler. Masallarda olayların geçtiği, kahramanların yaşadığı zaman belirtilmemiştir. Hikâyelerimizde de zaman belli değildir. Fakat dokuz hikâyenin yedisi Hz. Muhammed devrinde geçmektedir. Yedi hikâyede de Hz. Muhammed, Hz. Ali ve diğer halifeler az ya da çok olaylara etki ederler. Kurubaş destanında olay, Hz. İsa döneminde geçmektedir. Kız destanında ise Hz. Muhammed sadece Nigâr'ı satın alan kişinin rüyasına girer.

Hikâyelerde anlatılan olayların seyri oldukça hızlıdır. Olaylar sekteye uğramadan, konu başka olaylarla dağıtılmadan seri bir halde anlatılır.

Hikâyelerde iyiler ve kötüler öz değerleriyle ele alınmış ve o değerlere göre mükafatlandırılmış veya cezalandırılmışlardır. Kız destanında dini uğruna kendisinin satılmasına izin veren Nigâr, bu davranışının karşılığında -Peygamber'in dileğiyle- sahibi tarafından azat edilir ve yüz altın verilerek evine gönderilir.

Kesikbaş ve Ejderha destanlarında insanları tutsak eden ve yiyen canavarlar, hak ettiklerini bularak Hz. Ali tarafından öldürülürler.

Bu ortak özelliklerden hareketle, incelediğimiz "geçiş dönemi" ürünü destanımsı hikâyelerde, masal motiflerinin ağırlıklı olarak yer aldığını söyleyebiliriz. Köken(orijin) konusundaki görüşlerimiz bizi Fars Edebiyatı'na götürürken, ilk yazılı kaynaktaki sanatsal yapıya bağlı, epik-masal karakterinin etkileri ortaya çıkmaktadır.^(*) Attar'da bir sanatçı ustalığı ile verilen masal unsurları, sözlü gelenekten yazıya geçtiğini söyleyebileceğimiz bu hikâyelerde belirgin bir sıradanlık gösterir. Bu da yazılı sanatsal edebiyat ürünlerinin sözlü gelenekteki değişimlerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

(*) Feridüddin Attar, Cumcumâ-name.

SONUÇ

İslâmiyetin kabulünden sonra ortaya çıkan ilk eserlerden sayabileceğimiz hikâyeler, İslâmî ruh taşımalarına ve İslâmî renge bürünmelerine rağmen, pek fazla Arapça ve Farsça kelime ve terkipler içermezler. Kullanılan doğu kökenli sözcükler de konuşma diline girmiş kelimeler olduğu için anlatımdaki sadeliği pek bozmazlar. Bunun yanısıra hikâyelerde, günümüzde kullanmadığımız yani arkaik özellik taşıyan kelimelerle halk deyişleri ve deyimler dikkat çeker.

Hikâyeler Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmışlardır. Fakat hikâyelerin ortaya çıkış tarihi olarak tahmin edilen XIII. yüzyıl, Eski Anadolu Türkçesi'nin oluşum dönemi olduğu için hikâyelerin dili büyük ölçüde Eski Türkçe'nin etkisi altındadır.

Destanlar, mesnevi biçiminde ve aruz ölçüsünün "fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün" kalıbıyla söylenmiştir. Ancak aruz ölçüsü o dönemde edebiyatımıza yeni girmiş olduğu için vezin ustalıkla kullanılamamış ve birçok yerde hatalar yapılmıştır.

Hikâyeler hacim yönünden birbirleriyle uyum göstermezler. Kimi hikâye (Dâsitân-ı Deve) 29 beyitle sınırlanırken kimi de (Dâsitân-ı Kız) 272 beyite kadar uzatılmıştır.

Halk arasında yüzyıllardır anlatılagelen ve bugün de Anadolu'nun bazı yörelerinde halen canlılığını kaybetmeyen bu destanlar, İslâmiyet'in yayılmasında ve yerleşmesinde önemli işlevlere sahip olmuşlardır. Zaten didaktik karaktere sahip bu destanların ortaya çıkış amacı,

İslâmî din, ahlâk, örf ve âdetlerini telkine çalışmaktır.

Destanlarda dinî unsurlar ve kahramanlıklar içiçe verilmiştir. Bu unsurlarla bağlantılı olarak da Hz. Muhammed, Hz. İsa, diğer din büyükleri, mucizeler ve Hz. Ali'nin kahramanlıkları destanların temel konularıdır.

Anlatılarda masal unsurlarından olan olağanüstülük-
lere oldukça fazla yer verilmiştir. Bu da, kanımızca an-
latıları daha cazip bir hale getirmek ve daha geniş halk
kitlelerine ulaşmak gâyesiyle yapılmıştır.

Hikâyelerin, Türk Edebiyatı ve halk kültürü odak-
larında iki önemli konuma sahip olduklarını söyleyebili-
riz. Anadolu İslâmî Türk Edebiyatı'nın başlangıç dönemle-
rinin ürünü olan hikâyeler, çağına ait yaygınlık ve popü-
leriteleriyle de folklorik önem taşımaktadırlar.

Sonuç olarak, hikâyelerin geleneksel anlatı özel-
liklerinin yeni coğrafyadaki durumunu ortaya koymaları ve
zengin dil malzemesi vermeleri bakımından da, Türk Edebi-
yatı ve halk kültürü bütünlüğü içinde ayrıcalıklı bir yere
sahip oldukları kanısındayız.

SÖZLÜK

A

- acib : Tuhaf.
- âcizlik : Beceriksizlik.
- ağu : Zehir.
- ahd : 1.Söz verme. 2.And, yemin.
- ahı : Bir kimsenin en sevdiği, en yakını.
- ahvâl : Oluşlar, bulunuşlar, durumlar.
- anber : 1.Ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan, kül renginde bir madde. 2.Güzel koku.
- amu : Amca.
- amud : Direk, sütun.
- artık : 1.Başkaca, gayri, maada. 2. Fazla, ziyade. 3.Küsur, -den fazla. 4.Üstün. 5.Bir bütünün büyük bir kısmı.
- assı : Yarar, kâr.
- âşıkân : Aşıklar.
- aşikâr : Belli, açık, meydanda.
- avrat : Zevce, eş.
- ayrık : 1.Başka, diğer, gayri. 2.Artık, bundan sonra.
- aytmak : Söylemek, demek, anlatmak.
- azîz : 1.Muhterem, sayın. 2.Sevgili.
- ayân : Belli, açık, meydanda.

B

- bâb : 1.Kapı. 2.Geçit, boğaz. 3.Bölüm. 4. İş,şekil, mesele, yol.
- bâc : Vergi, haraç.
- baha : Kıymet, bedel, değer.
- baht : Talih, kader, kısmet.

- bâ-safâ : Safâlı.
- basmak : 1.Alt etmek, yenmek. 2.Bastırmak, kapatmak.
3.Ustüne oturmak, altına almak. 4.Atmak, savurmak, yağdırmak. 5.Kaplamak, bürümek. 6.Koyup bastırmak.
- bâtıl : Boş, beyhude, yalan, çürük.
- batmak : Gömülmek.
- bây : 1.Zengin, müstagni. 2.Ulu, kibar, soylu.
- bayağı : 1.Önceki, eski, eskisi. 2.Eskisi gibi.
- bazar : Pazar yeri.
- bedir : Ayın on dördüncü gecesi, dolunay.
- beli : Evet.
- belinlemek: Korku ile birden sıçramak, irkilmek.
- berat : Rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman.
- berk : 1.Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli. 2.Katı, sert.
3. Şiddetli. 4. Süratli, hızlı.
- ber-murad : Arzusuna kavuşan, dileğine eren.
- beşer : İnsan.
- be'y : Satma, satış, satılma, satın alma.
- bî-çâre : Çaresiz, zavallı.
- bî-dirig : 1.Esirgemeyen. 2.Esirgemeyen, elinden geleni yapan.
- big : İleri gelen, sözü geçen, nüfuzlu, zengin kişi.
- bî-gümân : Şüphesiz.
- bî-vefa : Vefasız, hayırsız.
- bizcileyin: Bizim gibi.
- bî-zeval : Fanî, geçici olmayan.
- boynuna almak: Yanına almak, kendine arkadaş etmek.
- bular : Bunlar.
- bunca : 1.Bu denli, birçok. 2.Böyle, böyle bir, böylesi.
- burç : Kale, hisar çıkıntısı, kule.
- buy-ı zülf: Saçın kokusu.
- bünyâd : 1.Asıl, esas, temel. 2. Bina, yapı.

C

- cânâne : Sevgili, gönül verilmiş, maşuka.
 canına geçmek: Canına yetmek, canına tak etmek.
 câvidân : Daimî kalacak olan, sonrasız, ebedî, bengî.
 cazu : 1.Cadı. 2.Sihirbaz. 3.Sihirbaz, büyücü.
 cebbâr : 1.Ceredici, zorlayıcı, zorba. 2.Kuvvet ve kudret sahibi Allah.
 cebe : Zırh, zırhlı elbise.
 cevr-i mihnet: Haksızlık, ezâ, cefa, eziyet, zulüm.
 cinn : Gözle görülmez, latif cisimlerden ibaret yaratık.
 cühud : Yahudi, çifit.
 cümle : Bütün, hep, birikim.

Ç

- Çalab : Tanrı, Allah.
 çarh : Felek, gök.
 çırağ : Işık, kandil.
 çuka : Çuha.

D

- dâm : Tuzak, ağ.
 degürmek : 1.Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek. 2.Dokundurmak, değdirmek.
 dellâl : 1.Tellal, satılacak şeyi satan. 2.Alicı ile satıcı arasında vasıta olan kimse.
 dem-be-dem: Vakit vakit, daima.
 destur : İzin.
 didâr : 1.Yüz,çehre. 2.Görme, görüşme.
 dil-dâde : Gönül vermiş, âşık.
 dirîg : 1.Esirgeme. 2.Eyvah!, ah!, aman!, yazık.. 3.Menetme, önleme.

- dirilmek : 1.Toplanmak. 2.Yaşamak, ömür sürmek. 3.Geçinmek, imtizaç etmek.
- dirlik : Yaşayış, hayat, sağlık, geçim.
- dirmek : Toplamak, biriktirmek.
- div : 1.Dev. 2.Şeytan. 3.Cin.
- döğmek : 1.Bırakmak, terketmek, atmak. 2.Sarfetmek, har-
cetmek.
- döymek : Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek.
- durugelmek: Kıyam etmek, ayağa kalkmak.
- dü-cihan : İki cihan (dünya ile ahiret).
- dükel : Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.
- Düldül : Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye verdiği kır katır.
- düm : Bütün, tamam.
- dün ü gün : Gece gündüz.
- dürüşmek : Çalışmak, çabalamak, sebat etmek.
- düşvâr : Güç, zor.
- dütün : Duman.

E

- ehl-i islâm: İslâm topluluğu.
- eletmek : Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.
- endâm : Vücut, beden, insanın âzâsı, boy, boybos.
- enva : Çeşitler, türler.
- erş : Satılık malın kusuru dolayısıyla değerinden indirilen para.
- esbâb : Vasıtalar, lazımlar.
- esenlemek : Esenlik dilemek, veda etmek, vedalaşmak.
- eslemek : Dinlemek, kabul etmek, baş eğmek.
- eşitmek : İşitmek, duymak.
- eyle : Öyle.

F

- fahr : 1.Büyüklik, ululuk. 2.Şöhret, ün. 3.Fazilet, erdem.
- fakih : 1.Fıkıh ilminin ustası. 2.Zeki, anlayışlı kimse.
- fakr : Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
- fâş : Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.
- ferâh : Gönül açıklığı, sevinç, sevinme.
- ferište : Melek.
- figan : İztirap ile bağırma, çağırma, inleme.
- fi'l : İş, kâr, amel.
- firkat : Ayrılık, ayrılış.

G

- gani : 1.Zengin, varlıklı, bol, doygun. 2.Allah'ın adlarından biri.
- gark : 1.Suya batma, batma, batırma. 2.Boğulma, boğma.
- genez : Kolay.
- gerünmek : Özlemek, hasret duymak.
- gıjkırmak : Haykırmak, gürllemek, fışıltili ses çıkarmak, haykırarak saldırmak.
- giyah : Nebat, bitki, taze ot.
- gökçek : Güzel, sevimli, hoş.
- görklü : Güzel, temiz, iyi, mübarek, çekici, gösterişli.
- göyünmek : Yanmak.
- gussa yemek: Üzölmek, endişe etmek.
- gürz : Eskiden silah olarak kullanılan uzun saplı, büyük demir topuz.

H

- habib : 1.Sevgili. 2.Seven, dost.
- hacet : İhtiyaç,gereklilik, lüzum, muhtaçlık.
- hacib : Kapıcı, perdeci.

- hacil : Utanmış, utancından yüzü kızarmış.
 hadd : Bir şeyin nihayeti, sonu. 2.Sınır, kenar. 3.De-
 rece.
 hâl : 1.Şimdiki zaman, geçmiş ve gelecek olmayan za-
 man. 2.Oluş, bulunuş, keyfiyet, durum.
 hâlet : Hâl, suret, keyfiyet, nitelik.
 hamim : Pek sıcak, pek kaynar nesne.
 has : 1.Mahsus, özel. 2.Saf, halis. 3.Hükümdarın ken-
 disine mahsus olan.
 hasen : Hüsünlü, güzel.
 hasud : Hasedçi, kıskanç, çekemeyen.
 haşr : 1.Toplanma, cem etme. 2.Ölüleri diriltip mah-
 şere çıkarma, kıyamet.
 hatun : Kadın, hanım.
 havf : Korku, korkma.
 hâyâ : 1.Utanma, sıkılma. 2.Ar, namus, edep. 3.Allah
 korkusu ile günahattan kaçınma.
 hayy : Allah'ın adlarından biri.
 hâzır : Huzurda, meydanda, göz önünde olan, bizzat bu-
 lunan.
 hazır ü nazır: Her yerde bulunan ve gören (Allah).
 hem-dem : Sıkı fıkı, canciğer arkadaş.
 hemin : Bu bile, tıpkı bu, çok.
 hemişe : Daima, her vakit, her zaman.
 hergiz : Asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle.
 hışm : Kızgınlık, öfke.
 hisab : Hesap, sayma, aritmetik.
 hitab : 1.Bir veya birçok kimselere ağızdan veya yazı
 ile söyleme. 2.Kur'an.
 hod : 1.Kendi. 2.Baş zırhı, miğfer.
 hoş geçmek: Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak.
 hüb : Güzel, hoş, iyi.
 Hudavend : 1.Allah, Tanrı. 2.Efendi, sahip, mâlik. 3.Hâ-
 kim, hükümdar.
 hulk : Huy, tabiat.

- hûn : 1.Kan. 2.Öldürme, ölç.
 huri : 1.Cennet kızı. 2.Sevgili.
 hüsn : 1.Güzel, iyi. 2.Güzellik, iyilik.

I

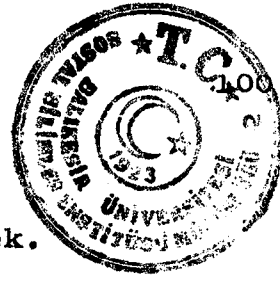
- ılısu : Sıcaksu kaynağı, kaplıca, hamam.
 irak : Uzak.
 ıssı : 1.Sıcaklık, hararet. 2.Sıcak.
 iyâl : 1.Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimse-
 ler. 2.Kadın, eş.

İ

- iblis-i lain: Allah'ın rahmetinden mahrum olan şeytan.
 ihtiyâr : 1.Seçme, seçilme. 2.Katlanma. 3.Kendi arzusuyla
 hareket etme.
 iletmek : Götmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.
 inayet : 1.Dikkat, gayret, özenme. 2.Lütuf, ihsan, iyi-
 lik.
 ins : İnsan.
 irgürmek : Ulaştırmak, eriştirmek.
 irmek : 1.Yetişmek, olgunlaşmak, büyümek. 2.Erişmek, do-
 kunmak, isabet etmek. 3.Ulaşmak, yetişmek. 4.İ-
 leri bir dereceyi bulmak.
 irte : Ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı, yarın.
 irte gece: Sabah akşam, gece gündüz.
 is : Sahip, mâlik.
 işret : 1.İçki. 2.İçki içme, içki kullanma.
 ivaz : Bedel, karşılık, karşılık olarak verilen şey.
 ive ive : Acele acele, koşa koşa.
 izzet : 1.Değer, kıymet, yücelik, ululuk. 2.Kuvvet, kud-
 ret. 3.Hürmet, saygı, ikram.

K

- kaçan : Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, nasıl, ne suretle.
- kadd : Boy.
- kadem : 1.Ayak. 2.Adım. 3.Yarım arşın uzunluğunda bir ölçü.
- kadim : 1.Eski. 2.Öncesi bilinmeyen şey. 4.Eski zaman.
- kadir : 1.Kudret sahibi, kudretli, kuvvetli, güçlü.
2.Allah.
- kaim : 1.Ayakta duran, ayakta bulunan. 2.Birinin yerini tutan, birinin yerine geçen. 3.Namaz kılan, vaktini namaz kılmakla geçiren. 4.Bir işe sebat eden.
- kakımak : 1.Öfkelenmek, kızmak. 2.İtiraz etmek, karşı gelmek. 3.Azarlamak, takdir etmek.
- kamer : Ay.
- kamu : 1.Bütün, her, hep. 2.Herkes.
- kanaat : 1.Kismete razı olma, bir şeyi yeter görüp fazlasını istememe. 2.Kanma, kanış. 3.Görüş, tahmin.
- kanda : Nerede, nereye.
- kangı : Hangi.
- kanı : Hani, nerede.
- karavaş : Cariye, hizmetçi.
- karımak : İhtiyarlamak, yaşlanmak.
- karındaş : Kardeş.
- karu : Pazu, kol.
- katı : 1.Çok, çok fazla, pek şiddetli, iyice, sıkı sıkı, gayet. 2.Ağır, acı. 3.Haşın, şiddetli, sert, kırıcı.
- kavil : 1.Sözleşme. 2.Lakırdı, söz.
- kavim : 1.İnsan topluluğu. 2.Bir peygamberin gönderildiği topluluk.

- kaygu yemek: Kaygısını çekmek, ilgi göstermek.
- kemen : 1.Yay, kavis. 2.Keman.
- kemend : 1.Uzakta bulunan herhangi bir şeyi tutup çekmek üzere atılan ucu ilmekli uzun ip. 2.Geyik ve benzeri hayvanların yuları.
- key : 1.Çok, pek, gayet, pek çok. 2.İyi, iyice, hakkıyla. 3.Uygun, layık, muvafık, doğru, yerinde. 4.Büyük, muhteşem.
- kezin : Defa, kere.
- kıgırmak : Çağırarak, davet etmek, seslenmek, bağırmak.
- kıyma göz : Çekik, koyu elâ göz.
- koca : Yaşlı, ihtiyar.
- koçmak : Kucaklamak, sarılmak, bağrına basmak.
- kör hanı : Mezar.
- köz : Kor, ateş koru, kızıl ateş parçası.
- kulle-i Kaf: Kaf dağının tepesi, doruğu.
- kulub : Kalpler.
- kusur : 1.Eksiklik. 2.Ayıp, sakatlık, özür, yersiz hareket. 3.Suç, kabahat. 4.İhmal, tedbirsizlik. 5.Bir hesabın üstü, artan kısmı. 6.Köşkler.
- küll : Hep, bütün.
- kür : Aksi, dik başlı.
- küymek : Beklemek, sabretmek, çevreyi gözetlemek.

L

- lahd : Çukur, mezar, kabir.
- lain : Kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen.
- lanet : Allah'ın mağfiretinden mahrumluk, beddua, ilenç.
- latif : 1.Yumuşak, hoş, güzel, nazik. 2.Allah'ın adlarından dandır.
- leyl ü nehar: Gece gündüz.
- likin : Lâkin.
- lutf : 1.Hoşluk, güzellik. 2.İyi muamele, iyilik.

M

- macera : Cereyan eden, geçen, olup geçen şey.
- mah : Ay.
- mahfil : 1.Oturulacak, görüşülecek yer, toplantı yeri.
2.Büyük camilerde hükümdarlara veya müezzinlere ayrılmış ve etrafı parmaklıklarla çevrilmiş yer.
- mah-ı münir: Parlak-ışıklı ay.
- mahrem : 1.Haram, şeriatin yasak ettiği şey. 2.Şeriatçe kadının kendisinden kaçmadığı erkek. 3.Herkesçe bilinmemesi icabeden. 4.Gizli olan herkese söylenmeyen.
- malum : Bilinen, belli.
- maslahat : 1.İş, emir, husus, madde, keyfiyet. 2.Ehemmiyetli iş. 3.Bariş, dirlik düzenlik.
- mecal : 1.Güç, kuvvet, takat. 2.Fırsat, imkan.
- melul : 1.Melalli, usanmış, bıkmış, bezmiş. 2.Mahzun.
- melun : 1.Lanetlenmiş. 2.Terkolunmuş, kovulmuş. 3.Herkesin lanet ve nefret ettiği kimse.
- mensub : Bir kimseye bir şeye nisbeti olan, bir şeye ilgisi bulunan.
- menzil : 1.Yollardaki konak yeri. 2.Ev. 3.Bir günlük yol, konak. 4.Mesafe.
- mescid : Secde edilecek, namaz kılınacak yer, küçük cami.
- meyl : 1.Eğilmiş, eğiklik, akıntı. 2.Sevme, tutulma. 3.Gönül akışı.
- mezat : Arttırma ile yapılan satış.
- mihrab : Camilerde, mescitlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer.
- mihriban : Şefkatli, merhametli, muhabbetli, güleryüzlü, yumuşak huylu.

- miskal : Yirmi dört kırıtlık bir ağırlık ölçüsü.
- miskin : Aciz, zavallı, beceriksiz, hareketsiz.
- muciz : İcazeden, acze düşüren, başkalarını bir şey yapmada geri bırakan, kimsenin yapamayacağı yolda olan.
- mucizat : Tansıklar, mucizeler.
- muhtaran : Hareketlerinde serbest olanlar, istediği gibi davrananlar, dilediğini yapanlar.
- mukabil : 1.Karşı karşıya gelen bir şeyin karşısında bulunun. 2.Bir şeye karşılık yapılan. 3.Karşılık.
- munis : 1.Yadırganmayan alışılmış. 2.Cana yakın sevimli. 3.İnsandan kaçmayan.
- muntazır : İntizar eden, gözleyen, bekleyen.
- murteza : Beğenilmiş, seçilmiş.
- mushaf : 1.Sahife haline getirilmiş şey, kitap. 2.Kur'an.
- muştı : Müjde.
- mut : Eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü.
- muteber : 1.İtibarlı, hatırı sayılır, saygın. 2.İnanılır, güvenilir. 3.Yürürlükte olan, geçer.
- muti : 1.İtaat eden, boyun eğen. 2.Bağlı. 3.Rahat.
- muvafık : Uygun, yerinde.
- mücteba : Seçilmiş, seçkin.
- müdam : 1.Devam eden, süren, sürekli. 2.Devam eden, arası kesilmeyen.
- mühlet : Bir işin yapılması için verilen zaman, bir işi belli bir zaman için geri bırakma.
- münafık : 1.İki yüzlülük eden,iki yüzlü. 2.Hz. Muhammed devrinde, kâfirlikte devam ettiği halde kendisini müslüman gösteren.
- mürsel : Gönderilmiş, yollanmış, peygamber, nebi.
- mürvarid : İnci.
- müstean : Kendisinden yardım istenen, yardım beklenen (Allah'ın sıfatlarındandır).

N

- nâ-çâr : 1.Çaresiz. 2.Mecbur. 3.Zavallı.
nâ-gâh : 1.Vakitsiz. 2.Ansızın, birdenbire.
nâ-gehan : Ansızın, birdenbire.
nâr : 1.Ateş, od. 2.Cehennem. 3.Yakıcı şey.
nazar : 1.Bakma, göz atma. 2.Düşünme. 3.Göz değme. 4.İ-
tibar. 5.İltifat. 6.Yan bakış.
nebi : Peygamber.
necat : Kurtulma, kurtuluş.
nerdüban : Merdiven.
nida : 1.Bağırma, çağırma, seslenme. 2.Ses verme.
nimet : 1.İyilik, lütuf, ihsan, bağış. 2.Azık, yiyecek
içeceğe dair şeyler. 3.Saadet, mutluluk.
nite : Nasıl.

O

- od : Ateş.
okumak : 1.Çağırma, davet etmek. 2.Söylemek, demek.
3.Anmak, yad etmek.
ot : Ateş.

Ö

- öküş : Çok fazla.
örü durmak: Ayğa kalkmak, ayakta durmak.
öz : 1.Nefis, zat, kendisi, benlik. 2.İç, bir şeyin
içi.
özin devşirmek: Kendine gelmek.

P

- pâre : 1.Parça. 2.Sayı, bölüm. 3.Para.
- pelit : Alçak, rezil.
- perk : 1.Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli. 2.Katı, sert.
3.Şiddetli. 4.Süratli, hızlı.
- pervâz : Uçma, uçuş.
- pes : 1.Şimdi, o halde, öyle ise, öyle iken, öyle olunca, bundan dolayı, bunun üzerine. 2.Sonra, ondan sonra, ardınca, müteakiben, nihayet.
3.Hasılı, velhasıl, sonunda. 4.Ne zaman ki.
5.İşte.
- pişman yedirmek: Pişman olmak.
- pür : 1.Dolu. 2.Çok fazla. 3.Sahip, mâlik.

R

- renc : 1.Zahmet, eziyet, sıkıntı. 2.Ağrı, sızı.
- Rıdvan : Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.
- ruşen : 1.Aydınlık, parlak. 2.Belli, meydanda.
- ruzi : 1.Gündüze ait, gündüzle ilgili. 2.Rızık, nasip, azık, kısmet.

S

- sadık : 1.Doğru, gerçek. 2.Sadakati, içten bağlılığı olan.
- saff : Dizi, sıra.
- sakil : 1.Ağır. 2.Sıkıntılı, can sıkı. 3.Çirkin.
- sani : 1.Yapan, işleyen, yapıcı. 2.Yaratan, sanat eseri olarak meydana getiren.
- salah : 1.Düzelme, iyileşme, iyilik. 2.Rahatlık, barış.
3.Dine olan bağlılık.
- sebakdaş : Ders arkadaşı.
- ser-ver : Baş, başkan, reis, ulu.

- seyl : 1.Sel. 2.Şiddetli gelen şey.
- seyyid : 1.Efendi, bey, ağa, ileri gelen, baş, başkan.
2.Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hasan'ın soyundan olan.
- sıdk : 1.Doğruluk, gerçeklik. 2.İç, yürek temizliği.
- sımak : 1.Kırmak. 2.Bozmak, nakz etmek. 3.Yenmek, mağ-
lup etmek, tepelemek. 4.Aşağı görmek. 5.Gere-
ğini yapmamak, bertaraf etmek, reddetmek, hiçe
saymak, kabul etmemek. 6.Yıkmaq, harap etmek.
- söykenmek : Dayanmak, yaslanmak.
- subh : Sabah, sabah vakti.
- sumat : Bir tür baharat.
- suret : 1.Biçim, görünüş, kılık. 2.Tarz, yol, gidiş.
3.Çare.
- Sübhan : Allah.
- sükker : Şeker.
- sünük : Kemik.
- süvar : Ata binmiş, binici.

Ş

- şad : Sevinçli.
- şadan : 1.Sevinçli, keyifli. 2.Şad kimseler.
- şark : 1.Doğu. 2.Avrupa kültürünün dışında kalan müs-
lüman ülkeleri.
- şefaaf : Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin ye-
rine getirilmesi için edilen aracılık.
- şekk : Şüphe, zan, tereddüt.
- şems : Güneş.
- şer : 1.Fena, fenalık eden adam, kötü adam. 2.Daha
kötü.
- şerh : 1.Açma, ayırma. 2.Açıklama, açıklama. 3.Bir
kitabın ibaresini kelime kelime açıp izah ede-
rek yazılan kitap. 4.Açık anlatma.
- şerm-sar : Utangaç.

şeşmek : Çözmek.

şol : Şu, o.

T

taam : Yemek, aş.

taat : Allah'ın emirlerini yerine getirme, ibadet.

tâbi : 1.Birinin arkası sıra giden, ona uyan. 2.Boyun eğen, bağlı kalan, birinin emri altında bulunan.

takdir : 1.Beğenme, değer biçme, değer verme, verilme. 2.Değerini anlama. 3.Ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler.

taksir : 1.Kısaltma. 2.Bir işi eksik yapma. 3.Bir şeyi yapabilir iken çekinip yapmama. 4.Kusur etme. 5.Kabahat, suç, günah.

tamu : Cehennem.

tapu kılmak: 1.İtaat etmek, boyun eğmek. 2.Yüceltmek, saygı göstermek, saymak. 3.Hizmet etmek. 4.Tapmak, ibadet etmek.

taşra : Dışarı.

ta'z : Baş sağlığı dileme.

tebah : 1.Bozuk, çürük, berbat, harap, mahvolma. 2.Yıkılmış, yıkıntı, tükenme.

tebserme : Uçuk çıkma, uçuklama.

teferrüc : 1.Açılma, ferahlama. 2.Gezinti. 3.Gezintiye çıkıp gam dağıtma.

tekbir : "Allahü ekber" demek.

ter : 1.Taze. 2.Yaş, ıslak, rutubetli.

terkini urmak: Terketmek, vazgeçmek.

teşviş : Karıştıрма, karmakarışık etme.

tezbir : Yazma, yazılma.

tımar : 1.Çocuğa ya da hastaya bakım işi. 2.Yaraylı pansuman etme.

Tımışk : Şam.

tiz : Çabuk.
 ton : 1.Elbise, kılık kıyafet. 2.Renk.
 toylamak : Nimetlendirmek.
 türab : Toprak.

U

uçmak : Cennet.
 urmak : 1.Vurmak, çarpmak. 2.Baskın yapmak, gasp ve yağma etmek. 3.Belli bir sesi yüksek olarak çıkarmak, haykırmak. 4.Giydirmek, giyinmek, takmak. 5.Vazetmek, koymak. 6.Sokmak, batırmak, delmek, yaralamak. 7.Nişan alarak atmak. 8.İfade etmek, beyan etmek. 9.Sürmek. 10.Etkilemek.
 us : Akıl, fikir.
 ussı azmak: Çıldırmaq.

Ü

ümem : Ümmetler.
 üşenmek : 1.Üzülmek, sıkılmak, rahatı kaçmak, tedirgin olmak. 2.Çekinmek, sakınmak, korkmak. 3.Usanmak, bıkmak.

V

vacib : 1.Terki caiz olmayan, yapılması gerekli. 2.Yapılması şer'an lüzumlu olan, farz derecesine yakın bulunan.
 viribimek : Göndermek, irsal etmek.

Y

yaglıg : Mendil, peşkir, bez parçası.
 yarag kılmak : Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek.

- yarlıgamak: Suç bağışlamak, mağfiret etmek.
- yarı kılmak: 1.Yardım etmek. 2.Dostluk etmek.
- yavı : Zayi, yitik, kaybolmuş, kayıp. 2.Başıboş gezen sahipsiz.
- yavuz : 1.Kötü, fena. 2.Sert, azgın, keskin, güçlü, çetin, yaman, şiddetli. 3.Kötülük, fenalık.
- yavuz hû : Kötü huy, kötü yaratılış.
- yaymak : Tahrik etmek, dağıtmak, perişan etmek.
- yazı : Ova, sahra, ıssız, kır.
- yele vermek: Heder etmek, hebâ etmek, mahvetmek.
- yele yele gelmek: Koşa koşa gelmek.
- yene : Yine.
- yenmek : Dayanmak, tahammül etmek, galebe etmek, karşı durmak.
- yıgmak : 1.Menetmek, engel olmak. 2.Esirgemek, yoksun bırakmak.
- yılamak : Eğmek.
- yilişmek : Koşuşmak, birlikte koşup gitmek, yarışmak.
- yimiş : Yemiş, meyve.
- yitmek : 1.Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak. 2.Olgunlaşmak.
- yiyesi : Yiyecek şey, yemek.
- yol urmak : Yol kesmek, yol vurmak.
- yumak : Yıkamak.
- yügrük : 1.Yürük, hızlı giden, çok koşan, işlek. 2.Yürürlük, hızlı gitme.
- yürümeğ : 1.Gezmek, dolaşmak. 2.Hareket etmek, iş yapmak. 3.Tedavül etmek, geçer olmak. 4.Hareket etmek, dönmek. 5.Hücum etmek, saldırmak. 6.Ayrılmak, uzaklaşmak. 7.Sözü geçmek.

Z

- zahir : Görünen, görünücü, açık, belli, meydanda.
- zaif : 1.Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz, kansız, arık. 2.Gevşek. 3.Tembel.

- zâri kılmak: Ağlayıp sızlamak.
- zebâni : Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur edilen melek.
- zeberced : Zümrütten daha açık yeşil olan ve zümrüt kadar değeri olmayan bir süs taşı.
- zebun : Zayıf, güçsüz, âciz.
- zeval : 1.Yerinden ayrılıp gitme. 2.Zail olma, sona erme. 3.Güneşin başucunda bulunma zamanı.
- zihi : 1.Ne güzel, ne hoş! 2.Aferin!, bravo!
- zikr : 1.Anma, anılma. 2.Bildirme, bildirilme.
- zinhar : Sakın!, Asla!, Aman!
- zülf : Yüzün iki yanından sarkan saç lülesi.
- Zülrikâr : Hz. Muhammed'in, Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatallı kılıç.

EKLER

I. METİNLER

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

· · : ء

S s : س

H h : ح

H h : خ

Z z : ز

Ş ş : ص

z d : ض

T t : ط

Z z : ظ

· : ع

G g : غ

F f : ف

G g : ك

K k : ق

K k : ك

Arapça ve Farsça kelimelerde bulunan "a, u, i" uzun vokalleri, "ā, ū, ī" biçiminde gösterilmiştir.

15b

II. HAZĀ DĀSĪTĀN-I KIZ

fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Her kīm ol bu dünyāda yoḥsulluġa
Şabır kıldı lāyık oldu kulluġa
2. Kūl iseñ Ḥaqq'dan gelene şabr it.
Yoḥsa çık mülki içinden durma git
3. Ol ne yerdür ki anıñ mülki degül
Kim varasın anda ey bī-çäre kıl
4. Ādem iseñ işbu sözi añlaġıl
Derde şabr it nımete şükr iylegil
5. Diñle imdi ideyin bir mucizāt
Muştafā'dan ol resül-i kâināt
6. Şehr-i Şām'da var idi hem bir cühüd
Māl-ı esbāb işiydi ol ḥasūd
7. Hiç ḥisābı yoġıdı altununuñ
Dünyālıġı çoġıdı yavlaġ anuñ
8. İllā gönli deliydi kibir kīn
Muştafā'ya düşmān idi ol lāin
9. Bir müslimān koñşı idi ol ite
Ol yahūdī melūn ol lanete
10. Müslimānıñ eli yavlaġ tar idi
Muştafā'yı cān-ıla sever idi

16a

11. Hakk āna virmişdi bir hūb 'ıyāl
Hūsn ü hulkı hūbdı yavlaq kemāl
12. Cān gönül doyamazdı baqışına
Gel sen imdi dünyānıñ baq işine
13. Hakk Taālā anlara virdi belā
Ol işe kim çāre ne Hakk'dan gele
14. Atası miskīn iken yohsul idi
Ol yahūdī mālı yavlaq buldı
15. Çekdi dünyālık bulardan elini
Yene irdi gel gör imdi hālını
16. Er ü 'avrat ol kız-ıla üç kişi
Hakk Taālā gör ne kıldı bu işi
17. Kalmadı bunlarda loqma yimege
Gayret ider kimesneye dimege
18. Üç gün üç gıce yeyecek bulmadı
Açlığından göze uyhu gelmedi
19. Üçi dahi üç gıce aç yatdılar
'Aciz olup nice kanlar yutdılar
20. Koñşusu cühüd ānıñ hālın bilür
Durdı ol it ānıñ evine gelür
21. Geldi evine okur ānı cühüd
Diñle imdi ne diyiser ol hasūd

16a

22. Yiyesi virdi evine yi didi
Ey müslimān baña hāliñ di didi
23. Yiyesi yerken söze dutar ānı
Aydur ey koñşı severem ben seni
24. Cühüd aydur ne direm diñle saña
Ey müslimān söziñi söyle baña 16b
25. Cühüd aydur dirliğiñ nedür sentüñ
Guşşa mı yā feraħda mı cānuñ
26. Çünki şordı ol cühüd dirliğini
Ol müslimān didi taqşırliğini
27. Ol müslimān derd-ile āh iyledi
Nidelim dir çünki Allah iyledi
28. Açlığ-ıla key katı olduq zebūn
Fakr elinden yüregimiz oldı hūn
29. Üç gün oldı loqma yok yiyesi
Kimsemüz yok hālimüzi diyesi
30. Aç öliser avratumla kızum
Hālim işbudur ki söylerem sözüm
31. Ol cühüda hālini virdi haber
Gözleri kan yaş döküp yandı ciger
32. Ol cühüd aydur āña kayğu yime
Tengri irgür seni bir hōş dime

16b

33. Saña bir söz direm ger dutasın
Guşşadan sen şādliğa yitesin
34. Ol müslimān dir āña nitmek gerek
İşbu işe ne 'ilāç itmek gerek
35. Ol cühūd aydur geñez işdür ey yār
Ger dilerse saña ola baht-ı yār
36. Dīniñi terk iyle bizüm dīne dön
Gel puta şab Kābe'ye iyleme yön
37. Tā ki cümle mālimiñ yarısını
Saña virem ger işidürseñ beni
38. Mālimiñ yarısın al sözi dut
Bāy olasın ger dutarısāñ ögüt
39. Hem dağı ol kıziñı virgil baña
Sözimi uş bī-dirig didim saña
40. Söz kabül idüp virürseñ kız
Kızıñı seni dutam cāndan 'aziz
41. Rāzi olup sözüme vir kızuñı
Yok diriseñ di bileyüm sözüñi
42. Yā benimle bu iki işi kılun
Yohsa açlığla açlıqdan ölüñ
43. Ol müslimān dir ki mühlet vir baña
Bir göreyim hātunum ne dir baña

17a

17a

44. Ol müslimān evine vardı işit
Söyledi ne kim didise ol pelīt
45. ‘Avratına bir bir ol sözi tamām
Söyledi ol melūnıñ sözün tamām
46. Ne kim ol melūn didiyse söyledi
‘Avratına küll-i mālūm iyledi
47. İşidüp ‘avrat sözün āh iyledi
Düşdi uşşı gitdi yā Allah didi
48. Yine ‘aqlın dirüben durdı örü
Gözleri kan yaş döküp girdi içerü
49. ‘Avrat aydur zinhār ey mahremüm
Ey benim dil-dāde yārim hem-demüm
50. Bunca yıldur dirilürüz böyle hele
Gel berü sen etme bu hālden gele
51. Key şaķın kim seni iblīs-i lāīn
Aldamasun māl-ıla terk etme dīn
52. Ol cihānı bu cihāna şatmağıl
Dünye-y-çün dīniñi terk etmegil
53. Biz bu yoḥsulluğa rāzı olmaşuz
Bu düme şükr ḳanāāt ḳılmaşuz
54. Yoḥsulıñ günü gibi gün ḳanda var
Yā Muhammed dīni gibi ḳanda var

17b

17b

55. Sen Muhammed dīnini elden koma
Şakla imānıñı 'ahdüñi şıma
56. Olmasun kim didigini dutasın
Dīni varup dünyelige şatasın
57. Ol lāiniñ sözün işitme yene
Cān fedā olsun Muhammed dīnine
58. Kō bizi sen açlıg-ıla ölelüm
Dīnimüz yolına kurbān olalum
59. Kim ki Muhammed dīni üzre ola
Yarın ānıñ menşübi dīdār ola
60. Ol müslimān 'avratına dir sözüñ
Acu söz illā nola hāli kızuñ
61. Bizcileyin açlığa ol döye mi
İşbu yolda ben de olam diye mi
62. Ol ay yüzlü ala gözlü ter yürek
Geñezin açlığa döymese gerek
63. Ol Nigār'ın bu sözi dīñler idi
Cān içinde derd-ile añlar idi
64. Gördi hadden geçdi bunlarıñ sözi
Babasına söyledi kız kendü özi
65. Aydur ey baba kız olursam nola
Ben başımı kōmuşam işbu yola

18a

18a

66. Ehl-i islām dīnin elden qoya mı
Ölme*k* içün kimse dīne kıya mı
67. Ben miyem size muvāfıq olmayan
Yā Muḥammed dīni üzre olmayan
68. Ben dīnden ayruluğa irmeyem
Cānı virem ben dīnüme kıymayam
69. Dut baba sözümi işit sen benüm
Siziñ içün kurbān olsun bu cānım
70. Size bir söz diyeyüm billah dutuñ
İrte beni bāzāra eletüñ şatuñ
71. Kızım dime seni diñlemesünler
Bizim ḫālimizi añlamasunlar
72. Karavaşdur şataram buni digil
Al bahānı nīmete virüp yegil
73. Dīniñi terk etme beni iyle terk
Şādık ol şıdk-ıla dīni iyle perk
74. Dönme dīniñden şaķingil dīniñi
Öz eliñle oda yakma cāniñi
75. Bir kişiyeye vireceksiz ḫōd beni
Karavaş diyi şat beni şaķla dīni
76. Var ilet beni bāzāra ey ata
Dellāla virgil beni tā ki şata

18b

18b

77. Sözüüm işit maşlahatdur eyle_durur
Ol cühüduñ boynun ur kim yol urur
78. Çün işitdi işbu sözi atası
Aydur aña ey cānum cānānesi
79. Göñlümün eglencesi görkli Nigār
Hiç döymeye seni şatmağa ciger
80. Ne dil-ile nice şatam ben seni
Dime hasret odına yakma beni
81. Kişi bağrın kese ilete şata mı
Dahi ol varup uyuya yata mı
82. Ol kız aydur pes dahi ne kılalum
Nice 'acizlikle yakılalum
83. Üç kişi için kanı bir lokma yok
Sākin olmaz nefsimüz olmazsa tok
84. Şatmak olmaz dīni dünyālık için
Cān ciger miskīnlık-ile oldu hūn
85. Çünkü bu açlıg-ıla biz qalavuz
Ölsevüz kaşdıyla kāfir ölevüz
86. Her kim kaşd ide kendi özine
Eyle bil kim zālīm oldu özine
87. Gider İmān şöyle qalur bī-gümān
Tā ebed qalur tamuda cāvidān

18b

88. Dīn yolına şat beni şakla dīni
Komuşam dīn yolına başı cānı
89. Siz beni terk idūñ dīn yolına
Dīn bulunmaya oğul kız bulına 19a
90. Anası nā-çār olup bağrın eze
Kız satılmağına virdi rızā
91. Ger şatarsañ kızımı şārluya şat
Al ġarībiñ beyini yabana at
92. Şārluya şat kim göreduram yüzün
Vaktehā hem işideduram sözün
93. Ol gün işi kodılar yarına
Kim kızın ilete Tımişk bāzārına
94. Tā karavaşlar gibi kızın şata
Aldı vardı bāzāra gör kim nite
95. Kızını virdi o dellāl eline
Yā ilahi kimseniñ ‘ıyāline
96. Dünyāda hergiz bu hālet gelmesün
Kimesne hıç böyle miskīn olmasun
97. Çün kızını şatmağā virdi yigit
Didi ey dellāl benim sözüm işit
98. Şārludan artık kişiye şatmağıl
ġarībliğē key şakın bey’ itmegil

19a

99. Aldı dellāl eline kıldı mezāt
Şārludan yig kimse kılmadı mezāt
100. Şārlu halkından haberdār olmadı
Ol hūriyi şārlu şatun almadı
101. Gerçi bunlar tezbīr itdi serserī
İllā Tengri takdīridür ilerü
102. Müşterī oldı kızına bir ğarīb
Ol daĥı bir gözlü idi key 'acīb 19b
103. Ol ğarībīñ çünki bir idi gözi
Anasından öyle toĥmışdı özi
104. Şol kadar müşterī oldı ol ğarīb
Aldı ānı atasından yalvarup
105. Virdi ol kızı ğarībīñ eline
Aldı kızı uğradı ol yolına
106. Kız atası kız bahāası altunı
Aldı mahrūm oldı kızından cānı
107. Hōca aldı ol kızı tā kim gide
Şatun aldı diler eve ilete
108. Döndi āña aydur āña mäh-ı münīr
Hōca bir sāt baña destūr vir
109. Tā helālлік dileyim varup āña
Ol kişi kim beni şatdı saña

19b

110. Āniñçün kim ben āniñ evine
Küçücekden gelmişidim yanına
111. Ol kişiniñ üzerimde haqqı çok
Luṭfıñızdan destür olsun dime yok
112. Virdi destür yürü var eglenme tiz
Girü gel kim tiz gidelüm yola biz
113. Ne diriseñ hōcaña varğıl digil
Girü tiz gel yanıma ānı koğıl
114. Geldi kız atasını esenledi
Anama benden selām ilet didi
115. Benim içün pes-hemişe şād ol
Renc görme kayğudan āzād ol
116. Ben şatıldım Muştafā'nıñ 'aşkına
Biñ cānım olsa virem dīn 'aşkına
117. Sen benim sevgümi gönülden çıkar
Kıl Muhammed dīnini sen ihtiyār
118. Ol baña iyilik şanan benüm anam
Mihribānım sevgülü cānım anam
119. Fakr elinden göyünüp bişmiş anam
Fırkatimiñ nārına düşmüş anam
120. Gözleri yaşına gark olmuş anam
Kuzucuğunu yavı kılmış anam

20a

20a

121. H̄asretimden t̄a yūreḡin yaḫan anam
Çevre yaña yollara baḫan anam
122. Beni satdurmaḡa gönderen anam
Derdime baḡrını toḡrayan anam
123. Yavı kılup beni bulmayan anam
Kanda gitdūḡımı bilmeyen anam
124. Firḫatimiñ aḡusın iḫen anam
Düşde görmek-ile h̄oş giḫen anam
125. Beni ḡurbet illere ṣalan anam
Kendü ardumdan baḫakalan anam
126. Yatduḡum yolları gözleyen anam
Geydūḡum yolları izleyen anam
127. Ger ṣerarsa senden h̄ālimi
Diyesin ide h̄oşdur di aḫvālimi
128. Bir yigit ṣārlu degil aldı ṣatun
Diler ānı adını iyler h̄ātūn
129. Zinhār ey baba ṣorursa ol saña
Nice ṣon geydürdi derse saña
130. İbriṣim geydürdi cümle ṣonı
T̄a ki ḡuṣṣa ile ḡeçmeye ḡüni
131. Digil aña zinhār evden çıkmasun
Kız ṣiyālleri yüzine baḫmasun

20b

20b

132. Nitekim kızlar güzel benim gibi
Hasret odına tutuşa yüregi
133. Aralarında beni görmeye
Gide faklı kendüzini dirmeye
134. Gözi çevre tā ki yollara baka
Derdi hasret ānı odlara yaka
135. Göresi gelüp beni ister ise
Kime şatdıñ baña göster dir ise
136. Zinhār ānıñ yüzine çığırmağıl
Kağıyup sögüben urmağıl
137. Atalarıñ sevdiği oğlandır
Kız iyālleri ananıñ cānıdır
138. Anasından ayrılıcağ kızılar
Anaları meler ānı özüler
139. Kuzudan ayrıldı gelsün meleğe
Çevre tā ki gözleyüben dileğe
140. Emānet olsun baba cānıñ için
Hātırın yıkma ānıñ benim için
141. Adımı tağdım ben uş karavaşa
Bilmezem ki ne gele kara başa
142. Ayrılık çün düşdi ata araya
Nice merhem ola yeñü yaraya

21a

21a

143. Bir daħi yüz gözi görem mi ben
Yā ğarībliķde varup ölem mi ben
144. Ğarībliķde atam anam özleyem
Görmeyem dört yaña yol gözleyem
145. Bu yakadan yel esdükçe sesleyem
Ata ana kokuşunu isteyem
146. Yel getüre kokuñuz meger baña
İmdi baba el-vedâ' olsun saña
147. Ten nice kim tatlu cāndan ayrıla
Var kıyas it gör ki ol nice ola
148. Öyle didi babasına ol Nigār
Nice zamān ağladı ol zār-ı zar
149. Atasın esenleyüp durdı örü
Hōcasınıñ yanına geldi girü
150. Hōcasıyla çünki kız girdi yola
Kaldı anda atası sakıl yola
151. Kuru gövde bakakaldı gitdi cān
Yāy gibi kaddi onuñ oldu kemān
152. Gözi yaşlu tuṭağı tebessür
'Avratınıñ katına geldi girü
153. Kedi 'avrat öñüne ol altunı
Çünki 'avrat bakuban gördi ānı

21b

154. Altunı gördi kızını görmedi
Uşşı gitdi düşdi 'aqlın dermedi
155. Dutdı belin zârı kıldı iñledi
Ey dirîğa mûnisim kanı didi
156. Kanda bulam ey gözim nûrı seni
Kendi elümle zârı kıldım seni
157. Yâ Nigâr'im görünmezseñ göze
Aqça degil bu kara gündür bize
158. Hîç ana ola mı kızını şata
Hem dañi kızın vire mi ğurbete
159. Ey adını karavaş viren kuzı
Bahâsını bize yidüren kuzı
160. Ata ana terkinî uran kuzı
Dîn yolında kâim turan kuzı
161. Firqate vü ğurbete düşen kuzı
Hasretîñle cigeri bişen kuzı
162. Bûy-ı zülfi burnuma koğan kuzı
Beni hasret odına yağan kuzı
163. Şehr içinde seni şöyle yiddiler
Karavaşdur didiler hükm itdiler
164. Ana degil saña düşmân olmuşam
Cigerümi derd-ile kan kılmışam

21b

165. Od köz olsun baña altun gümüş
Ana mı var kızını şatup yemiş
166. Eyle dir 'aklı gider idem saña
Ol adı miskîn nazar ider aña
167. 'Avratını eyle gördi kıldı āh
Didi eyvāh kim işim oldu tebāh 22a
168. Kızum elden gitdi 'avratum bile
Ey dirīğa işimi virdim yile
169. Didi kim ey şāni' ü şems ü kamer
Kullaruñ filin bilen hem hayr ü şer
170. Hāzır ü nāzırsın āhir bu işe
Bir meded irgür baña Kādir pāşā
171. Sensin ol kızıcuğumu şatduran
Adını sensin karavaş etdüren
172. Dilerem ben düşmüş kaldurasın
Muhammed'e bu işi bildüresin
173. Muştafā 'aşkına şatıldı kızım
'Avratumdan dahi çıktı kendi özüm
174. Kız atası Hāzret'e dutdı yüzün
İşid imdi kız-ıla hōca sözün
175. Aldı ol kızı götürdi hōcası
Şatun aldı halin idem nicesi

22a

176. Hōca çünkim geldi irişdi eve
Kapuyı açar idi ive ive
177. Hōcaniñ bir konşucuğı var idi
Ol yigidi key katı sever idi
178. Yigidiñ yanına gelür irişür
Ānuñ-ıla koca koca görüşür
179. Hōca yigidi evine kıygırur
Ol dañi sözün şımayup varur
180. Ol gıce vardığı evde yigid
Yatur anda bu sözi sen key işit
181. Ol gıce kızınıñ katına varmadı
Ol hūriniñ şoñbetine irmedi
182. Yigid anda yaşduğa çün baş urur
Uyhuya varup bir aceb düş görür
183. Görđi düşinde Resülullah gelür
İki cihān ser-veri ol mäh gelür
184. Geldi ol yigide çün fahr-i cihān
Kim āniñçün olupdur gün mekän
185. Katına geldi ānuñ ol Muştafā
Müctebā vü murtażā vü bā-şafā
186. Görđi āniñ yüzi bedir aya beñzer
Alnında kara kaş yaya beñzer

22b

22b

187. Yüzi nürından hacîl şems ü kamer
Lezzeti luţfindan almışdı şeker
188. Ol Ebübekir' Ömer' Osmân' Ali
Muştafâ-y-ıla bile yâr neleri
189. Çün irişdi ol yigidiñ katına
Bakdı Muştafâ âniñ şüretine
190. Ol yigid bildi buları hep tamâm
Şefkat-ile Muştafâ virdi selâm
191. İki cihân fahrini gördi yigid
Zî-ganîmet kim âña irdi yigid
192. Muştafâ aydur yigid bildiñ mi beni
Yigid aydur nite bilmeyem seni
193. Sensin ağı ol Muhammed bî-gümân
Döstluğa yaradıldı dü-cihân 23a
194. Didi peygâm-ber şol sâât âña
Yâ yigit bir hâcete geldim saña
195. Yok dime ol hâcetimi sen baña
Hem hürî kuşūr vire Tengri saña
196. Ol karavaş kim aldı gitdi dün
Bağışla yâhūd virgil şatun
197. Uçmakda sen bulasın hürî kuşūr
Ol kızı âzād it terkini ur

23a

198. Ümmetimdür ol degildür karavaş
Din yolında koyupdur cān u baş
199. Cānına kıydı dīnine kıymadı
Dōstı koyup dūşmāna ol uymadı
200. Dōstıçün cāna kıyanlar şād olur
Kullıgın dōst aşkına āzād olur
201. Kıydı ol benim cāna başa
Adını taqduruban karavaşa
202. Saña dilek idegeldim ben ānı
Din yolında karavaş olanı
203. Dilerem kim ānı baña viresin
Tā ki sen de maqşūdıña iresin
204. Ol yigid aydur belı kıldım kabul
Cān dirig olmaya senden yā Resul
205. Çünkü sen dilek idegeldi baña
Bir karavaş nola virmeyem saña
206. Yigid aydur ey nebīleriñ bigi
Ben zāifiñ saña var bir dilegi
207. Yā Resulullah eger halka yarın
Dirsem gördüm nebīleriñ ser-verin
208. Ben bilürem halk inanmazlar baña
Nola bir nişān viresin sen baña

23b

23b

209. Ol yigidiñ bir gözi hem kör idi
Nice yıllar şöyle körce yürüdi
210. Mübārek elin degürdi Muştafā
Oldı rüşen gözleri buldı şafā
211. Nā-gehān açıldı ol körce gözi
Durdı ol dem toprağa sürdi yüzi
212. Aydur imdi yā Resūlullah kıızı
Kıldım āzād var imdi kendü özi
213. ‘Aşkıña daħi fedā kılam ānı
Saña kurbān eyleyem cān u teni
214. Daħi söylerken Resūlullah ‘ayān
Uyğudan uyanıgeldi ol zamān
215. Çün uyandı uyğudan kendi özi
Bağdı gördi görmüş ol körce gözi
216. Şād oluban şöyle sevindi cānı
Yene muciz kıldı cihān sultānı
217. Durıgelür āb-dest alup oturur
İrteye degin şalavāt getürür
218. İрте oldı ol yigid durdı örü
İve ive ol kıza geldi girü
219. Gördügi vaqtin göñül virmişidi
Ānıñçün çok bahā virmişidi

24a

24a

220. Biñ altun virmişidi āña bahā
Cān u gönül virmişidi ol şāha
221. Geldi gördi ol ānuñ yüzün
Diñle imdi söz-ile yigid kıziñ
222. Ey aşkına ciger kebāb olan yār
Gözüm görmesine sebep olan yār
223. Ata bile anayı zār iden yār
Şatılıban ğarībliĝe giden yār
224. Baña adın karavaş didüren yār
Didüĝüme peşimān yidüren yār
225. Gelüp konşı beni alup giden yār
Muhammed Muştafā dilek iden yār
226. Benüm görmez gözümü gördüren yār
Beni fahr-i cihāna irgüren yār
227. Kimsin ağı senünçün Muştafā
Geldi baña ol resül-i bā-şafā
228. Düşde gördüm ben cemālini ānuñ
Ne kişisin nedür aĥvāliñ sentün
229. Bu ĝice geldi cihān faĥri beni
Gözüm açup dilek eyledi beni
230. Hürī misin yā ferişte mi ey yār
Ne kişisin di baña toĝrı ĥaber

24a

231. Billah ey yüzi irem bāğı güli
Bir baña hall eylegil bu müşküli
232. Ol kız āña didi kendi hālini
Atasıyla ol cühüd aḥvālını 24b
233. Cühüd ānı kıygırup toyladığın
Gel dīniñden dön deyüp söyledigin
234. Dön o dīnden bu dīne gel didüğün
Kızıñı virince māl al didüğün
235. Anası miskin bunu işitdüğün
Yire düşüp aklı başından gitdüğün
236. Āciz olup çünki ol bī-çäreler
Dertlerine bulmayup hiç çäreler
237. Didim ey ata ana beni dutuñ
Elüm alup bāzāra iletuñ şatuñ
238. Karavaş diñ adımı şatuñ beni
Bahāmı yiyiñ dīnçün şaklañ dīni
239. Çün yigid kıziñ sözün sözün
Ağlamakdan devşiremedi özin
240. Ey Nigār'ım sen helāl eyle baña
Kim karavaş didimidim saña
241. Kız karındaş ol baña sen ey Nigār
Şimdi atañ anañ derdiñi çeker

24b

242. Şol yüz altun şükrândur al saña
İmdi vargıl yene eviñüzden yaña
243. Durdı ol yüz altunı aldı ele
Tapu kıldı yigide girdi yola
244. Durigelüp sevinüp eyle gider
Tozuna yil yetüşmez şöyle gider
245. Çünkü geldi anası gördi ānı
Tañrı'ya şükr itdi sevindi cānı 25a
246. Didi kızım nite kurtulduñ 'aceb
Bu eve geldüğüne nedür sebep
247. Hālini kız anasına söyledi
Yigidüñ düş gördügin şerh eyledi
248. Düşde gördi seyyidi ol hōş-nihān
Beni āzād eyleyüp kıldı şādān
249. Atası da geldi gördi kızını
Şükr idüben yire sürdi yüzini
250. Didi ey kalmışlara meded iden
Kullarınuñ göñli dilegin viren
251. Hasretimi baña gösterdiñ şükür
Göñlümüñ dileğini virdiñ şükür
252. Ol Nigār'ı çünkü evde gördiler
Ol murāda ikisi sevindiler

25a

253. Sen dağı dilerseñ ānı ey yarā
Tengri luşfından seni sevindüre
254. Cān virüp 'aşk-ıla dīn alğıl şatun
Ger yigidsiñ ger kocasin ger hātūn
255. Key şakın kim dünyā-y-çün dutma kīn
Dünyā seven kişide olmaya dīn
256. Ānlar üç gün üç gıce yatdılar
'Āciz olup nice kanlar yutdılar
257. Üç gün üç gıce yimek bulmadılar
Hakk yolında hiç melūl olmadılar
258. Ümmet olan böyle yola vardılar
Ol nebiden hem şefāāt buldılar
259. Şimdiki hālde halk dünyā-y-çün
Dīni koyup yilişürler ne için
260. Olanı bir dünyāya dünyā dimez
Olanı bir lokma mı bulur yimez
261. Fahr-i 'ālem arpa un-ıla kül idi
Āhir bir azgun ümmet gele didi
262. Buğday etmegın idüben yiyeler
Kırı yenmez buña katık diler
263. Akçası olan ödünç virmeyeler
Hakk yolında yidürüp yimeyeler

25b

25b

264. Bāylarınıñ qalmaya hiç mürüvveti
Etmeyeler ehl-i 'ilme hürmeti
265. Resül aydur ümmetüm degül bular
Çünkü toğdı bunlardan yavuz hular
266. Şöyle bil kim dutmayalar sünnetim
Eyle bil kim olmayalar ümmetim
267. Ben bezerem işbu işlü kişiden
Ümmet olmaz bilmiş olsun işiden
268. Ne revādur cānuñuz yandursın
Haqq yolında beni utandursın
269. Çünkü ol Allah bilür suçlarıñız
Ne yüz-ile sorıla işleriñiz
270. Baña ümmet Haqq'a kul olmadıñız
Sünnet-ile farza hiç kılmadıñız
271. Haqq'ın emrin dutmadılar ey yarā
Haqq katında oldılar yüzi kara
272. Tamām oldu bunda bu söz ey yarā
Vir şalavāt aşk-ıla peygām-bere

26a

26a

II. HAZĀ DĀSĪTĀN-I İBRĀHĪM

Fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Ey Hūdāvend senūñ faẓlıñ dileyim
Sen kerīmsin sen rahīmsin sen 'alīm
2. Bu ne dertdür bu ne ḥasret bu ne āh
Kim bize vaşf eylediñ ey pādişāh
3. Dünyāda ölüm yeli durmaz eser
Ey nice analarıñ bağrın keser
4. Ey nice kardaşı kardaşdan bilūñ
Ayırur derd-i firāk-ıla ölüm
5. Ayırur ölüm nice hem yārenleri
Birbirine toğrı yol varanları
6. Ey nice atalarıñ geçdi günü
Girmedi kulağına oğlı üni
7. Şoldurur toprak içinde yüzleri
Dün gibi geçmişidi gündüzleri
8. Ne yigid bilür bu ölüm ne koca
Ne yoḥsul bilür bu ölüm ne ḥōca
9. Kamusı birdür āña ey dīn eri
Vir şalavāt şād kıl peyğam-beri

26b

10. 'Ālemiñ faḥri Muḥammed Muştafā
Ol daḥi gördi derdi ey safā
11. Bir 'iyāl virmişidi āña kerīm
Ḥulķı yavlak ḥūbdı ada İbrāhīm
12. Yūsuf'unñ ḥüsni yüzinde ḥālidi
Dāvud āvāzı katında lāl idi
13. Ḥüsni Yūsuf ḥūb idi ḥulķı kemāl
Hem Muḥammed oğlı hem şāhib-kemāl
14. İbrāhīm'i mektebe virmişidi
Ol daḥi Qurān ḥatm itmiş idi
15. İbrāhīm'inñ üstādı 'Osmān'dı
Ol ḥayā ıssı 'aceb sultān idi
16. İbrāhīm'i sever idi ol Resūl
Kamu donın düzmişidi pür-uşūl
17. Muştafā'nıñ göñli içinde tamām
İbrāhīm'inñ sevgüsü düşmüş tamām
18. İrdi on dört yaşına çün İbrāhīm
Gör ki neyler ānıñ-ıla ol kerīm
19. Kimesne oğul acısın görmesün
Kimesne 'iyāl ölümün görmesün
20. Bir gün evde otururdu Muştafā
Gör ki neyler āña çarḥ-ı bī-vefā

26b

21. 'Azrā'il girdi kapudan iġerü
Resüle selām virdi geldi ilerü

22. Yā Resülullah Çalab virdi selām
Hem selāmıyla esenlikler tamām

23. Bir gönülde iki sevgi şıgmaya
Allah'ıñ emrin kimesne şımaya

27a

24. İbrāhīm'i severise Muştafā
Ümmetine kılmason meyl-i vefā

25. Ümmetine ne dilersem işleyem
Kim āña İbrāhīm'i bağışlayam

26. İbrāhīm'i severise şeksüzün
Görmeyiser yarın ümmeti yüzün

27. Kağısın dilerise kılsın kabül
Haġk Çalab böyle buyurdu yā Resül

28. Muştafā dir ümmetim gerek baña
Kurbān olsun māsüm İbrāhīm āña

29. Ümmetümden yüzümü döndermeyem
Hergiz ānuñ kaydını ben yemeyem

30. 'Azrā'il aydur ki vakt irdi tamām
Kim gelem İbrāhīm'ıñ cānın alam

31. Hōcasından bize ānı getürüvir
Haġk buyurdu bu işi bitürüvir

27a

32. Muştafā durdı yerinden ağladı
İbrāhīm' iñ derdi yüregın cigerin tağladı
33. Kim bilüñ İbrāhīm'e irdi ecel
Ömrinüñ defterin dürdi ecel
34. Aydur ey gönülüm yimişin İbrāhīm
Gör ne yazdı saña tağdır-i kadīm
35. Yüridi mektebe irdi Muştafā
Bir 'alāmet gördi anda bā-şafā
36. İbrāhīm Kurān okurdı meger
Gök yüzün tutmuşıdı feriştelər 27 b
37. Haqq Çalab Cebrāil'e kıldı hitāb
Kim resūliñ tez āhın yetiş kab
38. Göklerüme çıkarısa yandurur
Her neye uğrarısa göyündürür
39. Cebrāil kapmasa ol āhı ey 'amu
Yanarıdı yer gök uçmağ tamu
40. Yedi kez mekteb kapusın dolanur
Gözi yaşıyla şokaklar şulanur
41. Geldi resül mektebiñ kapusına
Çıkdı bir oğlan resül tapusına
42. Resül aydur oğlana kanı İbrāhīm
Şimdi ne işdedür ol benüm cānum

27b

43. Oğlan aydur urān ođurđı meger
Başım agrır didi yatdı meger
44. Resūl aydur yatmasun ol ierū
Tez ānı ođuyuban gelsūn berū
45. Girdi oğlan didi kim yā İbrāhīm
Biz amu yoğsul u bāy İbrāhīm
46. Ol Muhammed elin ay yūzi arı
Mūminiñ dīni yolında reh-beri
47. Oğudı geldi seni aşra urur
Kim yūziniñ řavkı hem 'arřa urur
48. İbrāhīm aydur 'aceb nider nite
Ođlanı gelmiřdūr isteyū ata
49. ıkaram gōrklū yūzin gōreyim
Cānımı dilerse urban urayım
50. ıkđı gōrdi ata aşra urur
apu ıldı 'izzet-ile yūz urur
51. Yā Resūlullah nice oldı 'aceb
Kim beni isteyū geldiñiz aleb
52. Resūl aydur bir onuk geldi eve
Seni ister oğudı geldi eve
53. İbrāhīm' i aluban girdi yola
Tengri'niñ tağdirini gōr ne ıla

28a

28a

54. Resûl aydur İbrâhîm'e kim yûri
Sen öñümce yûri gözüm nûrı
55. İbrâhîm aydur bu olmaya revâ
Ata öñüñce yürümek key haṭâ
56. Resûl aydur sen teferrücsin baña
Nideyim hâlimi dimezem saña
57. İkişi çünkim eve irişdiler
'Azrâil'i muntazır gördi bunlar
58. İbrâhîm ânı görüben ditredi
İçi korkdı atasına söyledi
59. Didi yâ baba bu ne heybetlü konuk
Göricek korkdı cânım Tengri ṭanuk
60. Resûl aydur ol konuk kıldı harâb
Çok sarâylar issini kıldı türâb
61. Nice ak yüzleri eyledi siyâh
Sîniniñ üstünde yatardı giyâh
62. Ne kim geldi dünyâya kondı hemân
Ol konuk hiç kimseye virmez amân
63. İbrâhîm hem bildi kim işbu kişi
'Azrâil'dür cân almaḡdur işi
64. Ol resûle dir şefâat eylegil
'Azrâil'e baña mühlet eylegil

28b

28b

65. Tā varam üstādımıñ elin öpem
Baş koyam şunam ayagını öpem
66. Dañi oğlancuqlar şebağdaşım-durur
Her biri yārim karındaşım-durur
67. Cümlesin bir bir ziyāret eyleyem
Ellerin dutup helāllik eyleyem
68. Mühlet alup mektebe geldi girü
Gözleri yaş tolu girdi içeri
69. Cümle oğlacuqlar kamu gördiler
Geldiler katına hālin şordılar
70. Ey bizim devletlü yārimüz hāliñ
Nice oldu bize it ahvāliñ
71. Yüregüm yandı gerüñdi tenüm
Arañuzda az imiş 'ömrüm benüm
72. Dükelisin çoçdı boynın yıladı
Ellerin dutup helāllik diledi
73. Helāl eyledi ey mekteb oğlanları
Ayırur öldürür sultānları
74. Kim beni unutmañuz öldi deyü
Arañuzda gül gibi şoldı deyü
75. Ol oğlancuqlar kamu ağlaşdılar
İbrāhīm' in ayagına düşdiler

29a

29a

76. Haset derdiyle derler İbrâhîm
Seni bağışlaya bize ol kerîm
77. Anda indi bu âyet-i غافلون
Oğudılar انا اليراجعون
78. Gönderdiler İbrâhîm'i biñ zâr-ıla
Her birisi kıldılar bir zâr-ıla
79. Gördiler kim geldi getmiş kuvveti
İrmiş ölümlüñ heybeti
80. Resûl aydur ey oğul noldı saña
İbrâhîm aydur ecel irdi baña
81. Başım ağrır ey benim görklü atam
Diziñe yaşlanuban biraz yatam
82. Dizine yaşlandı bildi hâlini
Eline aldı babası elini
83. 'Azrâil'e çok işâret eyledi
İbrâhîm'iñ cânını algıl didi
84. 'Azrâil turduğı yerden turur
İbrâhîm korkuban resûle şiginur
85. Resûl aydur havf etdin ey cânım cânı
Korkuban baña mı şigindiñ yâni
86. İbrâhîm aydur baba âniñçün
Korkmazam baba seniñ cânıñçün

29a

87. Çün ölürem bārī yüzün göreyim
Hem senün kokuñ alup cān vireyim

88. Hakk'a teslim kıldı ol demde cān
Atası dizinde hem virdi cān

29b

89. İyālin terk eyledi seniñçün
Vir şalavāt sen dañi āniñ içün

90. Medīne kavmi tamāmet geldiler
İbrāhīm içün ağır yas dutdılar

91. Ol Ebūbekir 'Ömer 'Osmān 'Ali
Tāzile geldiler cümle velī

92. Muştafā ider ki 'Osmān'a ey yār
İbrāhīm'i yu dañi tonına şar

93. İbrāhīm'i ortaya götürdiler
Yudı 'Osmān key temiz götürdiler

94. Çün namāzin kıldılar götürdiler
Ahiret menziline yetürdiler

95. Medīne kavmi namāzin kıldılar
Her biri biñ biñ gevāblar buldılar

96. Muştafā kendü eliyle ānı
Laħdine kodi ey cānım cānı

97. Ol sāt iki feriştelər geldiler
İbrāhīm'e gör ne şual sordılar

29b

98. Şöyle dir kim birisi ^{مَنْ دَرَيْتُكَ}
Birisi aydur ^{وَمَا بَيْنَكَ}
99. İbrāhīm aydur oldur Tañrı'm-durur
Raḥmeti deryā vü fazlīm-durur
100. Bir suāline dutuban şordılar
İbrāhīm'e bu sözi söylediler
101. Senüñ peygām-berüñ kimdür 'aceb
Tengri'ye ne dānden eyledi taleb 30a
102. İbrāhīm'in dili toğrı söylemeye
Kim benüm peygām-berim atam deye
103. Muştafā geldi ilerü söyledi
Taşradan oğluna talkīn eyledi
104. Ey benim cānım cānı bir söylegil
Kim benim peygām-berim atamdur digil
105. İbrāhīm aydur benüm peygām-berim
'Ālemiñ fahri atam-durur zāhirim
106. Talkīn ol vakitden virildi bize
Bir kitābdan işidüp didik size
107. Biliñ şerhül-ķulūbdur ol kitāb
Andan açıldı erş ü hisāb
108. Çünki İbrāhīm işi oldu tamām
Cebrāil geldi oķur ve's-selam

30a

109. Cebrāil geldi hem yaş donı geymiş kara
Hakk selāmin degürür peygām-bere
110. Ne dilerse dilesün dir Hakk Çalab
Dilegüñ ne ise eylegil taleb
111. Resūl aydur kurbān olsun İbrāhīm
Ümmetüm bağışlasun baña hemİN
112. Ol kerīm ānıñla luṭf işledi
Ümmetin Muştafa'ya bağışladı
113. Sevdigin terk itmeyince bir ādem
Sevdügi katında bulmaz hİç ümem
114. Haşre dek dinülürse bu kelām
Nice haşr ola bu olmaya tamām

30b

30b

III. HAZĀ DĀSĪTĀN-I GEYİK MÜCİZĀT-I RESULULLAH

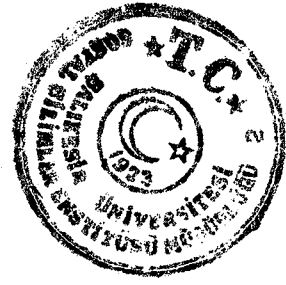
Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Evvel Allah adını zikr idelüm
Sözi bismillahla bünyād idelüm
2. Hem Muhammed Muştafā'yı analum
Şeytāna lānet idüben gülelüm
3. Şöyle görmüş idi kitāb açup
Otururdu mihrābına söykenüp
4. Ol kim aya beñzeridi yüzi
Yarın ol Hakk'dan dilerse bizi
5. Gördiler karşıdan kırk atlu gelür
Atlu illā katı heybetlü gelür
6. Katı ırağdan mescide geldiler
Tā kim mescid kapusına irdiler
7. Girdiler resüle virdiler selām
Şaff şaff olup karşı durdılar tamām
8. Didiler kimdür gösteriñ Muhammed'i
Kim bizim dinimize bātıll didi
9. Kimdür ol bizüm dīne bātıll diyen
Halk içinde böyle dāvā eyleyen

30b

10. Diñ aña bu sözi söylemesün
Söylerise bu arada turmasun
11. Hele bir dañi aña inanmazuz
Söyledügi sözi gerçek şanmazuz 31a
12. Bize peygam-berligiñ kılsun 'ayān
Ger yoğisa sözi içinde yalan
13. 'Ömer aydur ya ħabīb ben varayım
Süvār ile kamusını yoğurayım
14. Yā 'Ali aydur yā resül ben durayım
Zülfigār-ıla kamusını kırayım
15. Resül aydur nedür dilegüñüz
Gelsün ilerü tursun begiñüz
16. Anlar aydur gelüben oturamazuz
Biz dañi karşuñuzda durmazuz
17. Bize peygam-berligiñ eyle 'ayān
Ger yoğisa sözüñ içinde yalan
18. İder iken anlar anda mācerā
Bağdı gördi ol Muhammed ey yarā
19. Bir geyicek bağılu idi ey ata
Kim görüben ānı kıldı 'ibrete
20. Taşma ile bağılu ayağı başı
İllā seyl gibi akar gözi yaşı

31a

21. Resûl aydur çözüñ geyik söylesün
Benim peygâm-berligüm şerh eylesin

22. Ol kâfir begi işidicek âni
Geldi aydur ne dimek olur yâni

23. Al eyle geyükimüz elden ele
Fîl-ile bize câzûlık kıla

24. Bizi kendi ümmetine döndere
Avımıza dañi mañrûm göndere

31b

25. Kırk kişivüz avlayuban dutmuşuz
Bir gice dañi yabanda yatmışuz

26. Resûl aydur hele çözüñ siz âni
Disün ol yiri gögi yaradanı

27. Çözdiler ol geyik ayagını
Pek dutuban boğazınıñ bağını

28. Bağlu yerden geyicegi aldılar
Resûl hañreti katına geldiler

29. Hõş çözdiler geyik geldi mañfile
Hañk Çalab'ıñ adın getürdi dile

30. Hañk Çalab dil virdi luñfından âña
Vir şalavât Muhammed Muştafa'ya

31. Geyik aydur ey cihâniñ ser-veri
Hañk Çalab'ıñ sevgüli peygâm-beri

31b

32. Tañrı birdir sen resûlsün bî-gümân
Yerde gökde işbu söz oldı 'ayân
33. Her kim ol Hakk bildi bunda seni
Tamudan azād ola ānuñ cānı
34. Geydügi kaṭrān yedügi zaḳḳūm ola
Yüzi kara içdügi hamīm ola
35. Kim ki senüñ hükmüne fermān ola
Yeri cennet yoldaşı Rıdvān ola
36. Ben daḫi göynüklüyem yā Muştafā
Bu kara başım dilim gördi cefā
37. Çin ilinden gelmişidim ben karıyup
Ararıdum kardaşım yavı kılup 32a
38. Geldüm Mekke tağında kuzuladum
İki kuzucak toğurdum gizledüm
39. İrken çıkmışıdım ot otlayam
Süt getürüp kuzuları sütleyem
40. Bu kāfirler gelüben avladılar
Ön-ile çevre yanımı bağladılar
41. Kaçamadım yoğıdı bende mecāl
Kardaşın yavı kılan kişide ne mecāl
42. Kişiniñ kardaşı balı bāğıdur
Mālı mülki bahçesi hem bāğıdur

32a

43. Şimdi irdi bu günün baña daği
Neyleyeyüm iki yavrımı daği
44. Dişleri bitmedi kim ot otlayalar
Neyleyeler ol ıssız tağda bunlar
45. Yâ resûl baña pâyândan ol bugün
Yüregim derdine dermân ol bugün
46. İrişeyüm ol iki kızulara
Hâlimi haber vireyim anlara
47. Çün işidür resûl bu sözi
Yaş-ıla doldı mübârek gözi
48. Resûl aydur kâfirlere sözüm dutuñ
Geyigi baña bağışlañ yâ şatuñ
49. Yâhüd pâyândan olayum kabûl kıluñ
Gelmez ise iki bahâsın aluñ
50. Anlar aydur nemiz eksik şatalum
İllâ pâyândan olursañ dutalum
51. Geyigimiz gelmez ise yâni
Şöyle bil kim öldürürüz biz seni
52. Râzı oldu ol dem resûl bildiler
Kavil ikindiye degin şaldılar
53. Çıkdı geyik ağlayu girdi yola
Vây âña kim kızulardan ayrıla

32b

32b

54. Tağ taş dere depe dimez geçer
Gözlerinden yaş yirine kan sağlar
55. İrdi aydur ey iki körpe kuzu
Nice şorayım siziñ hâliñüzi
56. Ey iki körpe kuzu biliñ anasız kalduñuz
Şimden girü biliñe öksüz olduñuz
57. Gelüñüz bārī yüzüñüz göreyim
Karnıñız açdur sizi emzüreyim
58. Anlar aydur ey ana noldı cānuñ
Dilüñe gelmez idi bu söz senüñ
59. Geyik aydur kâfire dutulmuşam
Tañrı resülini pâyāndan virmişem
60. Didiler bize südüñ oldu harām
Tā resüle diyesin bizden selām
61. Kō bizi bu tağ içinde ölelüm
Tañrı resüline kurbān olalum
62. Geyik aydur ben giderem aradan
Siziñ eliñüz ala ol yaradan
63. Böyle deyüp ağlayu girdi yola
Diñle imdi Tañrı hikmetin bile
64. Ol kâfir begi ādem virdi yola
Varuñ tuzak kuruñ didi yola

33a

33a

65. Gelüben tuzak kuruban gitdiler
Ol geyücegi tuzakda dutdılar
66. Kaldı geyik tuzak içinde ağlayu
Hakk Çalab'ın birligine bel bağlayu
67. Aydur ey 'ālemiñ sırrın bilen
Cümle 'ālem halkına sultān olan
68. Hiç kayırmazam baña oldı cefā
İllā pâyandanım oldı Muştafā
69. Dertliyem dermān irişdür yā hakīm
Ben zā'if seniñ luţfiñdayım
70. Kaldı geyik duzak içinde çağırur
Hakk Taālā Cebrāil'e buyurur
71. İndirdi tez geyigi getürdi
Resül hazretine tez yetürdi
72. İndi Cebrāil geyigi getürdi
Resül hazreti katına getürdi
73. Geldi geyik ortaya Allah deyü
Gör hālimi yā Resulullah deyü
74. Ol kâfirler göricek geldigin
Resül önünde böyle 'özürlendigin
75. Kırkı da ol dem müslimān oldılar
Küfri koyup eyü dīne girdiler

33b

76. Bahtli şol cānı müslimān ola
Ahiretde yoldaşı Rıdvān ola
77. Bu arada hatm olsun bu kelām
Nice haşr ola bu olmaya tamām
78. Haşre dek dinilürse bu kelām
Vir şalavāt Muştafā'ya ve's-selām
79. Ger dilersiz bulasız otdan necāt
Aşk-ıla derd-ile idün e's-salāt
80. Okuyanı diñleyeni yazanı
Raĥmetüñle yarlıgāğıl yā ğani

33b

IV. HAZĀ KĪTĀB-I DĀSĪTĀN-I KURIBAŞ
CİMCİME SULTĀN

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Her kim diler ki ol Tañrı'ya ire
Tengri'niñ dīdārını yarın göre
2. MĀlı mülki kamasını terk eylesün
Tañrı 'aşkı cānına kār eylesün
3. Dünyāyı seven kişi peşimān olur
'Ākıbet dünyā āña düşmān olur
4. Dünyāda kimse bāki kalmayısar
Dünyāda kimse ber-murād olmayısar
5. Key şakın aldamasun dünyā seni
Ögüdüm budur işit kişi beni
6. Her kim geldi dünyāya gitdi revān
Tengri aydur كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ
7. Anadan kamu toğanlar öliser
Her kim ne işledilerse bulısar
8. Bāki Tengri'dür yaradan ādemi
Yeri gögi yaratdı cümle 'ālemi

34a

34a

9. Ger dilersin bilesin bu haberi
Vir şalavât şād kıl peygām-beri
10. 'İsā peygām-ber giderdi toğrı yolın
'Arza kıldı Tañrı'ya kendü hālin
11. Aydur ey hayy-ı kadīm-i bī-zevāl
Ey kerīm ey rahīm ü zül-celāl
12. Görđi 'İsā bir kuru ādem başı
Kendüye aydur ki yerden al başı
13. Görđi 'İsā ol baş yavlağ ölü
Çürümüş idi içi toprak tolu
14. Kibleye döndi 'İsā yüzün urur
Diledi hācet Çalab'dan yalvarur
15. Aydur ey hallāk-ı 'ālem-i müsteān
Sen yaratduñ yiri göđi ins ü cān
16. Emri kıl kim bu kuru baş söylesün
Kendi hālinden hikāyet eylesün
17. Ey 'aceb yigid midür yoğsa keca
Er midür 'avrat midur hāli nice
18. El getürdi 'İsā eyledi duā
Hakk duasın 'İsā'niñ kıldı revā
19. Dile geldi ol kuru baş söyledi
'İsā'ya sensin Rūhullah didi

34b

20. 'İsā peygām-ber işitdi bu sözi
Yaş-ıla tōldı mübārek gözi
21. Aydur ey yerde çürümüş kırı baş
Söylegil baña hāliñ eylegil fāş
22. Ne kişisiñ söylegil hāliñ nedür
İdivirgil bir baña hāliñ nedür
23. Didi 'İsā'ya işitgil hālimi
İdeyin saña bir bir ahvālimi
24. Dünyāda sultān idim yavlaķ ölü
Hem daħi cōmerd idim eyü hūlu
25. Var idi on iki biñ karavaşum
İşret idi dün ü gün benüm işüm
26. On iki biñ kulum daħi var idi
Pehlūvānlar kaması key er idi
27. Biñ karavaş cengçilerdi biñ katun
Biñ demircilerdi biñ argun
28. Biñ daħi aydan arı Murzil kıızı
Ağzı sūkker sözi kıyma gözi
29. Biñ daħi Urum kıızı biñ Hıṭāy
Kipriği ok kamasınuñ kaşı yāy
30. Meclisimde kamu zārı kılurıdı
Zühre de bu işe hacil kılurıdı

34b

31. Daḥi beṣ biñ at yedegüm var idi
Anları yeden kamu kullar idi
32. Biñ öküz üç biñ ḥayvān iki biñ at
Yinüridi her gün öñümde şumāt
33. Misk-i 'anber zülfüme virürdi bāc
Sözlerüm sükkerden alurdu ḥarāc 35a
34. Kankı kişi kim göreydi yüzümi
Ḥasret idi kim işide sözümi
35. Şanur idim ölmeyüp bāki kalam
Yiyüp içüp dā'ima zevk kılam
36. Yedi iklim benümidi dükeli
Katuma girüridi kamu mālı
37. Toyururdum günde biñ iklimleri
Ḥöş dutardum hemişe muḥtāçları
38. Günde biñ altun virürdim yoḥsula
Dir yidigim bugün baña karşı gele
39. Günde biñ mut tuz girürdi aşıma
Bilmezidim ne gelür kara başıma
40. Saña ne idem yā 'İsā ḥālimi
Üşenesin idicek aḥvālimi
41. Cincime Sultān idi benüm adum
'Alemlerüm dutmışıdı 'adl ü dādum

35a

42. 'İsā aydur Cimcime Sultān işit
Vir haber baña sen ahvāliñ işit
43. Ne zamāndan öldügin söylegil
Kendi hāliñden hikāyet eylegil
44. Her ne kim geçdi başından gel söze
Vaşf-ı hālin idivir bir bir bize
45. Ne cān alıcı heybetin gördüğüñ
İlk gece ne şoru vü hisāb virdüğüñ
46. Baña bu demde hikāyet eylegil
Hem daği gördüğüñi söylegil
47. Āh kıldı ol kuru baş söyledi
'İsā'ya söyledi kamu diñledi
48. Didi on biñ yıldur öleli baña
Yā 'İsā diñle hālimi idem saña
49. Varmışıdum bir gün ben ılışuya
Geldi tellāklar ki başımı yuya
50. Arkamı ovup hizmet itdiler baña
Yā 'İsā diñle hālimi deyem saña
51. Çok oturdum ılışuya bilmedim
Aḥşāmdan sarāyuma gelmedim
52. Çıkdım ılışudan ağrıdı başım
Kara yandı kamu içim taşım

35b

35b

53. Şār hekimlerin okudum dükelin
Arza kıldım hazînemiñ kamu mâlin
54. Mâl öküş virdim hekimlere ey yâr
Kim benüm derdime dermân vireler
55. Hiç birisi bir çâre bulamadı
Derdimiñ dermânını kılamadı
56. Hayrân oldu ol hekimler bi-çâre
Derdüme dermân olmadı çâre
57. Ol gece yavlağ zâif oldu hâlüm
Kara kara yandı ikinci gün dilüm
58. Dişlerim berk birbirine bağlanur
Yüregim yanar cigerim tağlanur
59. Görmez oldu iki gözümüñ nûrı
Sızladı kamu kemükleriñ vârı
60. Mâlı mülki tâcı tahtı dünyâ kamu
Çıkdı gözümdeñ kamusı ey 'amû
61. Çünkü bildim irdi ölüm âfeti
Geldi bir ün kulağuma key katı
62. Kim tutuñ getürüñ âni sürüyü
Tiz biraguñ tamuya yüzüñ koyu
63. Geldi şol dem cân alıcı katuma
Komadığım sözüm idem yatuma

36a

36a

64. İki ferişte bile ol dem gelür
İşit imdi baña şimdi ne kılur
65. Yâ Rûhullah şöyle aldı benim cânım
Hurduhâş itdi dükeli endāmum
66. Aldı benim cânım ‘azâb heybet-ile
Serer itdüm dünyâdan hasret-ile
67. Kullarım çünki bu hâli gördiler
Âlâ idüp göğüslerine urdılar
68. Karavaşlarım saçlarını yoldılar
Dünyānuñ yokdur vefâsın bildiler
69. Yarağımı kıldılar getürdiler
Aldılar kör hânına getürdiler
70. Şardılar birkaç kefenüm
Aldılar toprağa kodılar tenüm
71. Döndi kavim yene hâlim gör göz
Ben ‘amelim-ile kaldım anda yalnız
72. Şol sâât cebbâr-ı ‘âlem buyurur
Emr ider cân yene gevdem kür
73. Gördüm iki ferişte geldiler
Gelüben karşıma şöyle durdılar
74. Ne kim aytdum yazdılar kefenüme
Düşdi bir heybet anda cânuma

36b

36b

75. Beynuma dolayuban gitdiler
Yā 'Īsā işit hālīm n'itdiler
76. İki ferişte bile ol dem gelür
Yüzi kara gözi gök beñzi şaru
77. Biribirine gelürler idi
Ne kim itdüñ bulasın dirler idi
78. Biri geldi şundi dutdı şakalım
Birisi bir yakadan dutdı elim
79. Seni kim yaratdı deyü şordılar
Bir 'amūd-ıla birden urdılar
80. Çünkü şordılar bu sözleri baña
'Aqlum azdı yā 'Īsā n'idem saña
81. Yene 'aqlum geldi bir kez söyledim
Korkduğumdan sensin ol Tañrı didim
82. Ol birisi bir 'amūd-ıla şöyle urur
Şanasın tenüm ezilür kül olur
83. Yene bir kez dut deyü buyurdılar
Issı ıssı anlar dañi urdılar
84. Zārı kıldım bir kezin inledim
Āh kıldım bir içim şu didim
85. Bir ferişte geldi baqdı hālüme
Şundi bir kadeh ol dem elüme

37a

37a

86. Ağzıma aldım şu şayuban ānı
Ol hōd zehir imiş göyündürdi beni
87. Ol kadeh dilüme içerken yapışur
Yüregüm yanar cigerüm dutuşur
88. Ol kadehden iki kezin öldüm
Tamu içinde hāy-ā-hāy ağladum
89. Sekrān adlu var imiş bir tağ ulı
Sürüyüben iletdiler āña dañı
90. Yā Rūhullah ol uzar bī-ħisāb
Cānıma eylediler dürlü 'azāb
91. 'Akrēb yılan çeyan ol tağ kamu
Çevresidür ol tağūñ tamu
92. Ol tağ eteginde bir ırmağ gördüm
Şu şanuban āña karşı vardum
93. Uzatdum elümi andan şu içdüm
İridi ağzumda dilüm dimāğum
94. Ol zebāñler beni berk dutdılar
Götürüb ırmağ içine atdılar
95. İki yıl ırmağ içinde kaldum
Ezilür etüm tenüm kül olur
96. Yene ırmağdan beni çıkardılar
Tamu māliki katına vardılar

37a

97. Mālik aydur tiz iledüñ tamuya
İşidüben kim 'ibret olsun kamuya
98. Beni ol dem içinde dutdılar
Getürüp tamu içine atdılar 37b
99. Biñ yıl ol tamu içinde olmuşam
Nice cevr ü miñnet ben görmüşem
100. Çıkarup andan dañi getürdiler
Aldılar yol üstüne getürdiler
101. Biñ yıl anda işbu yolda yatmışam
Anda dañi nice miñnet çekmişem
102. Didi kim neye taparduñ dünyāda
Bu deñlü kim cānuñı yakduñ oda
103. Aydur yā 'İsā ben puta tapardum
Dün ü gün put ayagını öperdüm
104. Pādişāhdan ger dile beni sen
Yā Rūhullah luḡ idüp söyleye sen
105. Ger benim hācetimi kılursa kabūl
Dīnūñe girem yā 'İsā resūl
106. Ömrüm olduğunca tāt eyleyem
Dün ü gün kulluğa ben bel bağlayam
107. 'İsā ol dem Ḥaḡḡ Çalab'dan yalvarur
Bayağı sūretini yene virür

37b

108. Yā ilahi yene cānını vir didi
Sen duāsın bunuñ revā kıl didi

109. Destūr oldu çün duā kıldı āña
Bir laṭif yigit oldu nidem saña

110. Bir laṭif hūb kaşı gözi kara
Ağzı şadef dişi beñzer cevhere

111. Dünyāya gelmekligin kılduñ taleb
Bayağı sūretini virdi çalab

38a

112. Barmağın kaldurdu getürdi imān
Vir şalavāt bul cehennemden amān

113. Kırk sekiz yıl diri oldu dünyāda
Dīn yolında oldu bu kez ey dede

114. Kāfir iken toğrı yola varmazıdı
Virdügin Tañrı için virmezidi

115. Vāy āña kim toğrı yola varmayasın
Aşşı kılmaz soñra peşimān olasın

116. Gözüñ yaşıyla gözüñ yaşı uyar
Gözi yaşlu kişiyi Tañrı sever

117. Nażar eyler Haqq gözi yaşlulara
Rahmet eyler yüregi başlulara

118. Nice kim kıldınisa çok günāh
Tevbe kıl yarlığasın ol ilah

38a

119. O1 resūlūñ ḥürmetiçün yā kerīm
Raḥmet eyle biz kuluña yā raḥīm

38a

V. HAZĀ DĀSĪTĀN-I EJDERHĀ

Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Allah adın başlayalum cān-ıla
Vir şalavāt Ahmed'e hōş cān-ıla
2. Ümmet iseñ şalavāt virgil āña
Āhiretde şefāat kıla saña
3. Cān u dilden sen āña dirseñ ānı
Bağışlaya Hakk günāhından seni
4. Gör ne resūl viribdi Hakk bize
Vācibdür şalavāt virmek bize
5. Yüz yigirmi dört biñ peygām-ber başı
Üç yüz on üç mürseller başı
6. Bir mucizāt ideyim añlarisañ
Cān kulağın açuban añlarisañ
7. Muştafā Kābe'de oturmuş idi
Şahābeler ayğa durmuşıdı
8. Bir 'arab girdi kapudan içerü
Yüz yere urdı vü girdi içerü
9. Çağıruban yā Resūlullah deyü
Ezdehā elinden feryād deyü

38b

38b

10. Bir ezdehā kopdı yedi başı var
Her başında otuz iki dişi var
11. Her başı şanki şınur taşıdur
Elli deve günde ānuñ işidür
12. Beş yüz 'arab dirilüp varduk āña
Bir 'acā'ib ideyin bugün saña
13. Elli deve virürüz her gün yudar
Virmez iseñ 'ālemi oda yaķar
14. Yüz biñ oķ urduk ānuñ başına
Biri batup bulaşmadı kanına
15. Ezdehādan kaçuban geldük size
Yā Muhammed şefā'at eyle bize
16. Od saçuban kara yaķdı bizi
Kırar idi añmasayıduk biz seni
17. Çün işitdi Resūlullah sözləri
Yaş-ıla tıldı mübārek gözleri
18. Aytdı ilahi sen yarı kıl baña
Ġāzīlerden kim cevāb vire saña
19. Kankı mümin ezdehā ile görişe
Meger Hakk' dan bir 'ināyet irişe
20. 'Ali aydur yā resūl eyle dime
Ezdehā bu kadar guşsa yime

39a

39a

21. Bellü-durur bir yılanıñ heybeti
Yılan için guşsa yeme key katı
22. Ezdehāniñ cengine ben varayın
Zülfiğār-ıla cigerin yarayın
23. 'Ömer aydur ben dañi varam bile
Cenk idelüm ezderhā ikimüz bile
24. Şiddīk aydur yā resūl teferrüce
Ben dañi bile varayım ey hōca
25. 'Ali durdı Hakk ol dem yād eylemedi
Muştafā destūr-ıla söylemedi
26. Muştafā bilür idi bunlar nolısar
Anlar varup anda 'āciz kalısar
27. Turdılar dañi cebelerin giydiler
Otuz üç biñ şahābe cümle geldiler
28. Irte gece varup anda gitdiler
Ezdehāniñ makāmına yetdiler
29. Gördiler bir kara tağdan yüce tağ
Tağ ardında yedi depe var ırağ
30. Her depede iki çirāğ mum yanar
Herbiri birinden ırağ yanar
31. Yedi yerde kapkara dütün çıkar
Tutuşursa kulle-i Kāf'ı yakar

39b

39b

32. Ol kara tağ gevdesi imiş ānuñ
Höş 'acā'ib işleri var sübhānuñ
33. Ol depeler ezdehānuñ başlarıdur
Ānı gören şanur dünyā taşıdur
34. Çün gāziler gördiler bu heybeti
Kamusınıñ gitdi usşı key katı
35. Tağ üstünde şaff bağlayup tırdılar
'Ali'ye buyurdılar nāra urdılar
36. Belinledi ezdehā getürür baş
Gıjgırdı ditredi tağ-ıla taş
37. Gāziler görüben yürüridi
Kişi var kim göricek kaçır idi
38. Sāz-ı salāh çuķasın şaçır idi
'Akli gidüp at üstünden düşer idi
39. Ol arada kalmadı hiç birisi
Oldı kim şındı 'Ali'niñ çerisi
40. Kaldı Şiddik 'Ömer 'Osmān-ıla
Tañrı'niñ arslanı hemān kaldı bile
41. 'Ömer aydur yā 'Ali biz nidelüm
Duralım mı yoħsa karşı gidelüm
42. Kankı mümin ezdehā ile görişe
Meger Hakk'dan bir 'ināyet irişe

40a

40a

43. 'Ali aydur ezderhā ile kamumuzu
Ölmek için yaratdı Çalab bizi
44. Yā ben ölem ya ezderhāyı öldürem
Yā kaçuban kāfirleri güldürem
45. Himmetiñüz benümle olsun bile
Hōş şalavāt getürüñ tekbir-ile
46. 'Ali çekdi Zülfigār'ı yürüdi
Ferişteler Allah Allah dir idi
47. Eyü güneş yürür iken durdılar
Ezderhā ile 'Ali'niñ cengine baqdılar
48. Birbiriyle çün muqābil oldılar
Şiddik 'Ömer 'Osmān teferrüc kıldılar
49. Şunuñ gibi nāra urdı ol gāzī
Heybetinden ditredi cümle yazı
50. Beliñleyü ezderhā getürdi baş
Ğıjķıruban ditredi tağ-ıla taş
51. Kuyruğıyla urucaķ yardı yeri
Yedi başın dögüben durdı öri
52. Başın getürdi 'Ali'yi dutmağıçun
Ağzın açup 'Ali'yi yutmağıçun
53. 'Ali şol kadar ayağın urmışdı taşā
Bir kademin irmedi ey pāşā

40a

54. Üç kez çekdi 'Ali'yi alamadı
Kakıdı nidecegin bilemedi
55. Çünkü növbet degdi ol dem 'Ali'ye
Tañrı arslanı ol gerçek veliye 40b
56. Şunuñ gibi çekdi ol Zülfigāra
Ezderhā inleridi zāra zāra
57. Hakk Çalab Zülfigār'a emr eyledi
Bir kılın kesme deyü emr eyledi
58. Zīrā 'Ali dāvā ile gelmişidi
Muştafā'nıñ hātırın kalmışidi
59. Zülfigār kesmez 'Ali göynür idi
Yıldırım gibi kılıç oynar idi
60. Şanki 'Ali ile güreş dutar idi
Ezderhā dem-be-dem kükrer idi
61. İşidenler gök gürler dirler idi
'Ali üzre dem-be-dem şıçrar idi
62. Zehir zaqqūm 'Ali'ye şaçar idi
Kuyruğıyla 'Ali'ye döner idi
63. Şanur idi 'Ali'yi götürmege
Hürduhāş idüp işin bitürmege
64. 'Ali ayagın bir taşā urmışıdı
Sedd-i İskender gibi durmışıdı

40b

65. Ol pādīşāh 'Ali'yi bekler idi
Muştafā mācerātın şaklar idi
66. Zīrā 'Ali'dür Tañrı'niñ arslanı
Kāfir ola her kim sevmeye ānı
67. Ebūbekir 'Ömer' Osmān dīnimüz
Hem bu üç yār-ıla olupdur dīnimüz
68. Bu dörtten birin birin her kimine
Dīn ü İmān belkim anlardan kaçā 41a
69. Ne 'Ali ezderhāya buldı çāre
Ne Zülfiğār ezderhāya kıldı yara
70. 'Ali'niñ heybetinden ol Zülfiğār
Ādem gibi iñledi ol zārı zār
71. Getürüp Zülfiğār'ı atdı yire
Şol sāt Cebrāil indi yire
72. Tañrı dil virdi Zülfiğār söyledi
'Ali'ye gör ne hiṭāblar eyledi
73. Aytdı yā 'Ali niçün atduñ beni
Seni mi esleyem yoḥsa sübhānı
74. Kesme didi yā 'Ali ben kesmedim
Hakk Çalab emrini ben başmadım
75. Kes dirise kesem yedi kat yiri
Komayam öküzi balığı diri

41a

76. Kaf tağın çalar isem iki bölem
Ol pādişāh ögdügi Zülfiğāram
77. Çekiç ile örs yüzün ben görmedim
Demirciniñ eline ben girmedim
78. Zülfiğār Düldül Fāṭıma yā 'Alī
Üçümüz bir kardaşlaruz yā velī
79. Bir almadan yaratdı Çalab bizi
Rūzī kıldı Hakk saña kamumuzu
80. Ol almayı Hakk Muhammed'e viribdi
Yā Muhammed saña armağān olsun didi
81. Aldı resül ol almayı dişledi
Allah āña Fāṭıma'yı bağışladı
82. Yarısından Düldül oldı ey ahı
Yarısından beni yaratdı ey velī
83. Çün işitdi Zülfiğār'ın sözün
Getürüp Zülfiğār'ın öpdü yüzün
84. Keynina dıkdı yene Zülfiğār'ı
Toprağa urdı yüzün kaldı zārı
85. Didi ilahi günāhım bağışlağıl
Ben suç itdim sen mürüvvet işlegil
86. Kāfirlere şerm-sār itme beni
Ey sultānlar sultānı yüce ganī

41b

41b

87. Nice varam Muştafā'niñ katına
Nice baķam ol ānuñ ay yüzine
88. Yā cānım al yāhūd bunda kıl çāre
Ezderhādan zāif oldum ey yārā
89. 'Ali bildi kendüden suç eyledi
Hakk Çalab Cebraīl'e emr eyledi
90. Zülfigār'a kesme deyü söyledi
Raĥmetül-ālemīn benüm adum didi
91. Didi ĥabībim gelsün şefāat eylesün
Oĥsasun hem Zülfigār'a söylesün
92. Şol dem indi Cebraīl gökden yire
Muştafā katına geldi indi yire
93. Aytdı yā resül tiz 'Ali'ye iriş
Yüz düşvār oldu işi tiz iriş
94. Gör 'Ali'nüñ ĥāli ne oldu didi
At çekdiler Muştafā'ya tiz bindi
95. Şol kadem hemān irişdi ol yire
Ol ġāzīler Muştafā'yı hem göre
96. Kāmusı tekbīrle şalavāt virdiler
Ey bizüm güneşimüzsin sen didiler
97. Bizi senden Hakk Çalab ayırmasun
Bir gün 'ömri sensiz bize virmesün

42a

42a

98. Muştafâ yârenlerine şordı 'Ali
Yârenlerim nice oldı ol velî
99. Ezdehâ ile gösterdiler ânı
Ezdehâ bir tağa beñzerdi ey ganî
100. Toz u toprak 'Ali'ye saçmışıdı
Nice kim Zülfigâr'ı şalmışıdı
101. Ezderhâ deprenmege korkar idi
Ezderhâdan 'Ali yügrük er idi
102. Muştafâ bir kez çağırdı yâ 'Ali
Uş irişdüm hiç kayırma yâ velî
103. Hakk Çalab günâhın bağışladı
Sentün ile luţf u kerem işledi
104. Hiç kayırma Zülfigâr'ı şal didi
Ezderhâdan kendü aradan al didi
105. 'Ali işitdi Muştafâ'niñ sözini
Secde idüp toprağa urdı yüzini
106. Çağıruban bir kez in nâra urdı
Beliñleyüp ezderhâ durdı öri
107. Hõş şalavât getürüp bir kez çeler
Ezdehâya ortadan iki böler
108. Çün gâziler gördiler bu heybeti
Kamusı şalavât tekbir virdiler katı

42b

42b

109. Ezdehānuñ yedi başın kesdiler
İletüp Kâbe şehrine aşdılar
110. Kendüzin gören kişi düşvār olur
Âhiretde şeytān āña yār olur
111. Muştafā daħi miskīn er idi
Miskīn olanları daħi sever idi
112. Söyleyen Kirdeci Ali-durur
Bunda hem anda Mevlā'niñ kulıdur
113. Mevlā'yı kim fakīh Ahmed hürmetine
Sen degir hāşları murādına
114. Fāilāt fāilāt fāilāt
Biñ günāhı def'ider vir şalavāt
115. Okuyanı diñleyeni yazanı
Raħmetüñle yarlıgāğıl yā ğanī

42b

VI. HAZĀ DĀSĪTĀN-I KESĪKBAŞ

Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Başlayalum söze bismillah-ıla
Dürüşelüm dün ü gün Allah-ıla
2. Bir hikāyet geldi dilüme adı
İdeyüm ger Hakk kılurısa yazı
3. Hakk yarı kıla dilüme söyleyeyüm
Muştafā mucizātın şerh eyleyeyüm
4. Ki cümle işidenler kıla taña
Kim şalavāt vireler aña
5. İdeyim ger 'aşk-ıla diñler iseñ
'Aşk-ıla gönülünle añlar iseñ
6. Oturmuşdı Muştafā dört yār-ıla
Otuz üç biñ şaħābe cümle bile
7. Başarlardı resülün ay yüzine
Kulağ urmuşlardı şirīn sözine
8. Gördiler kim bir kesik ādem başı
Ağlayu girdi içertü dökdi yaşı
9. Gövdesi yok bir 'acāib baş-durur
Şehid olmuş iki gözi yaş-durur

43a

43a

10. Ne gövdesi var ne eli ne ayağı
Bir kesik başdur hemân söyler dili
11. Ak şakalı var şanasın nür akar
Nûra batar her kim yüzine bakar
12. Yüzini urdı yire kıldı zârı
Ağladı zârı zârı peygâm-beri
13. Cümle şahâbelertüñ korkdı cânı
Öri turdı Tañrı arslanı 'Ali
14. Şöyle kuvvet virmişidi 'Ali'ye
Tañrı'nıñ arslanı cömerd velîye
15. Dutdı ol başı yerinden ayırmağa
Muştafâ'nıñ önüne getürmege
16. Dutdı ol başı yerinden getürmedi
Miskâl ü zerre yerinden ayırmadı 43b
17. Kağıdı kim kana döndi gözleri
Tañrı adlıdur dilinde sözleri
18. Yene dutdı alamadı ol gâzî
Nâra urdı yangulandı tağ özi
19. Gayret-ile 'Ali'nifñ uşşı gider
Ol baş aydur yâ resül 'Ali nider
20. Kuvvetini 'Ali şınadı baña
Artık zahmet virmesün idüñ äña

43b

21. Biñ dañi 'Ali gibi olur ise
Dāvā kılup hem baña gelür ise
22. Birisi beni yerimden ayırmaya
Mişkāl ü zerre yerimden ayırmaya
23. Zīrā ki benüm-ile Hakk' dur bile
Söyleşürem dün ü gün Allah-ıla
24. Muradūma maqşūduma irmişem
Bİ-gümān Tañrı dīdārın görmişem
25. Elli kezın varmışıdım ben hacca
Çok tımār itmişidim yohsul açā
26. Gāh yürüridim yiryüzinde at-ıla
Gāh çıkarıdım göke mucizāt-ıla
27. İsm-i āzam duāsın bilüridim
'İsā ile ben namāz kılurıdım
28. Kālā-i zerrīn benüm şehrim idi
Hızır İlyās benüm yārim idi
29. Yürür idim ben Hızır İlyās ile
Gelür imiş her ki başā yazıla
30. Bir hātūnum bir hūb oğlum var idi
Ol ikisi baña mūnis yār idi
31. Gövdem-ile oğlumı bir dev yidi
Yā Muhammed kı l şefāāt sen didi

44a

44a

32. 'Avratımı aldı gitdi kuyuya
Kaygı komaz gözlerümi uyuya
33. Dadımı sen alıvirmezsen başıa
Âhiretde dāvācı olam saña
34. Çün işitdi resül işbu hāli
Durıgeldi Tañrı arslanı velī
35. Ali aydur yā resül ben varayım
Zülfigār-ile cigerin yarayım
36. Yā ben ölem yā dīvüñ başın kesem
Yir altında görışem dīvi başam
37. Dīv elinden kurtaram ol 'avratı
Kurtarmazsam binmeyem Döldül atı
38. Erenler meclisinde oturmayam
Ayrıq erlik dāvāsını görmeyem
39. Resül aydur yā 'Ali varma āña
Kim zevāl gele andan saña
40. 'Ali aydur yā resül varısaram
Başuma ne gelürse göriserem
41. Bindi Döldül'e daķındı Zülfigār
Hasan Hüseyin anda kıldı zār
42. Gönderdiler 'Ali'yi bir menzile
Otuz üç biñ şahābe cümle bile

44b

44b

43. Döndi kaldı erenler göz yaş-ıla
Gitdi 'Ali ol kesilmiş baş-ıla
44. Sürdi 'Ali ol Düldül atı
Ol kesik baş gider Düldül'den katı
45. Bir ok atımı Düldül'den katı gider
Yedi muşhaf Kurân'ı ezber ider
46. Şanasın kim kanadı vardur uçar
Tağ taş dere depe dimez geçer
47. Kande kim 'Ali namâz kılurıdı
Ol dahi göz-ile kılurıdı
48. Öper idi 'Ali ol baş yüzini
Yağlıg-ıla siler idi tozını
49. Yedi gün dün ü gün yol sürdiler
Kudret-ile bir araya irdiler
50. Bağıdı 'Ali gördi bir uzun yazı
Döndi şordı kesik başa ol gâzî
51. 'Ali aydur işbu midur ol ara
Kim aldı 'avratımı ey yârâ
52. Ol baş aydur yâ 'Ali bu ol-durur
.....dîve ne çâre-durur
53. Bağıdı 'Ali gördi bir derîn kuyu
Cehennem kuyusıdur yokdur şuyu

44b

54. Bakdı 'Ali ol sâat Düldül'e
Biñ beş yüz kulaç kemend var bile

55. Kemend ucın bir kayaya bağladı
Düldül-ile kesik baş çok ağladı 45a

56. Biñ beş yüz kulaç kemend indi 'Ali
Kalmadıhergiz hâli

57. Kemend ucu geldi 'Ali eline
Getürdi Tañrı adını diline

58. İsm-aşam duâsını okudu
Ol kemendi 'Ali elinden kodı

59. Yedi gün dün ü gün ineridi
Gâh başı gâh ayağı döneridi

60. 'Ali namâz vaqtini bilüridi
Göz-ile namâz kılurıdı

61. Sekizinci gün 'Ali indi yire
Oturdı kim bir sâat 'aqlın dire

62. 'Aklı geldi başına açdı gözün
Secdeye vardı Hakk'a sürdi yüzün

63. Bakdı 'Ali görđi karşı bir dîvâr
Kendüzine ider ol dîvâra var

64. Bakdı görđi 'Ali bir demür kapu
Secdeye vardı Hakk'a kıldı tapu

45a

65. Kapuyı kopardı gördi bir sarāy
Ol sarāyda bir hātūn var yūzi ay

66. Görklü yüzlü ol sarāyı nūr eylemiş
Tañrı aşkı cānına yār eylemiş

67. Namāz kıllur ol āhiret hātūnı
Āh iderken göge çıkar düttüni

68. Göz yaşıyla secdesin yaş eylemiş
Ol kesik başıñ helāli bu imiş

45b

69. Bakdı gördi ʿAli bir yüce sarāy
Beş yüz müslimān eli bağlu ey yār

70. Çağrışdılar yā ʿAli feryād deyü
Dīv elinden bize bir imdād deyü

71. Beş biñ idük günde birimüzi yedi
Yiye yiye beş yüzümüzi kodı

72. ʿAli aydur kim didi beni size
Anlar aydur Muştafā geldi bize

73. ʿAli uş bunda size gelür didi
Dīv elinden hem sizi alur didi

74. Zihf Muḥammed bizüm-ile var bilesiz
ʿAşıkāna bir şalavāt viresiz

75. ʿAli bakdı şol sāt ol sarāya
Bir dīv yatur beñzer mināreye

45b

76. Gördi bir dīv künbede beñzer başı
Kim degirmen taşına beñzer dişi
77. Barmağı var şanki ādem gövdesi
Biñ yaşını geçmiş idi ol 'āşi
78. Dütün gibi nefesi şöyle çıkar
Burca dokunur ise urur yaçar
79. Elin urdı şol sâât Zülfiğâr'a
Uyur iken dilmege iki päre
80. Girü döndi kendüye aydur 'Ali
Tañrı'nın arslanı ol cömerd velî
81. Uyur dīvi öldürmek erlik degil
Yavuz adı kazanmaq dirlik degil : 46a
82. Nâra urdı bir kezin uyanmadı
Nâra ānuñ cānına bu geçmedi
83. Kağıdı kim bir nâra şöyle urur
Ol dīv dañi belifleyü uyanur
84. Durıgeldi ol dīv 'Ali'ye baçar
Kağımış dişini dişine kaçar
85. Ol dīv aydur sen mi geldüñ yâ 'Ali
Sentüñ elinden yakılır yâ velî
86. Sen mi kesdüñ bu dīvlerüñ başını
Sen mi akıtduñ gözinden yaşını

46a

87. Nice geldiñ yā 'Ali işbu yire
Biñ beş yüz kulaç kemend derine
88. Hele ben çok varam didim saña
Seni kim gönderdi bunda baña
89. 'Ali aydur Tañrı viribdi beni
Pāre pāre kılayım şimdi seni
90. Ol dīv aydur şimdi ben seni yiyem
Yāni dünyāda müslimān kıomayam
91. Ne sünni kıoyam ne
Yaşam ol Mekke Medīne şehriini
92. Yiyem seni götürem dadiñuzı
Ne düşmānuñuzı kıoyam ne kamuñuzı
93. Şöyle diyüp durıgeldi revān
Biñ beş yüz bañmān gürzin aldı hemān
94. Gürz-ile çün 'Ali'ye hamle kıılır
'Ali dañı eline kıalkan alır 46b
95. Şıçradı 'Ali bir kıadem urdı taşa
Dize degin ayağı batdı taşa
96. Üç kez urdı 'Ali'niñ kıalkanına
Hiç meger irgüremedi 'Ali kıulına
97. Geldi növbet 'Ali'ye imdi yārā
Elin urdı şol sāt Zülfiğār'a

46b

98. 'Ali aydur ol dīve barmaq getür
Tengri'niñ birligine İmān getür
99. Ol dīv aydur biñ yaşadım dimedim
'Ömrüm içre dīn kayğusın yimedim
100. Çün işitdi 'Ali işbu sözleri
Kaķımaķdan ķana döndi gözleri
101. Zülfiğār'ı urdı dīvüñ başına
Kesdi indi ol sarāyñ taşına
102. Her kimüñ çirāğın Haķķ yaķdurur
Mişkāl ü zerre yanmaz göyündürür
103. Beş yüz sünnī müslimān elin şeşdi
Şeytān ānı göricek girü kaçdı
104. Ulaşdurdı cümlesine mālını
Şordılar 'Ali'ye ķuyu hālını
105. Her birisi götürdikçe aldılar
Şol sāt ķuyu dibine geldiler
106. Anlar aydur yā 'Ali biz nidelüm
ķuyu derīn nice tedbīr idelüm
107. Ķuş degilüz pervāz idüp uçavuz
Degil deñiz gemi düzüp giçevüz
108. Yaķın degil nerdübānla çıkavuz
Çāre yokdur meger bunda ķalavuz

47a

47a

109. 'Ali aydur himmetüm dutuñ arı
 almasılara pādişāh ıla yāri
110. 'Ali hācet dileyüp başın aar
 abūl olup řol sāat 'arřa geer
111. Secdeye vardı Ha'a sūrdi yūzin
 uyunuñ azında gōrdi kendi ōzin
112. Beř yūz sūnnī mūslimān cümle bile
 Hōř řalvāt virelüm tekbīr-ile
113. Muřtularlar resūle 'Ali gelūr
 Tařrı'niñ arslanı ol velī gelūr
114. arşu ıkup 'Ali'ye gōriřdiler
 şanasın kim şol sāat bulişdılar
115. Duā ıldı resūl ol kesik bařa
 Key lařīf yigit oldu ey pāřā
116. Ol olancuı dīv yemişidi
 uburı sūñūgūni omiřıdı
117. Sūbhān āña dai cān baıřladı
 Dai pādişāh bu luşfı işledi
118. Mevlā-ile faīh Amed hūrmetine
 Sen irgūr hāzırları murādına
119. Fāilāt fāilāt fāilāt
 Ou yazıl ayuyı yana yana

47 b

120. Oqıyana dıñleyeni yazanı
Raħmetüñle yarlıgagıl yā ğanı

47b

VII. HAZĀ DĀSĪTĀN-I GÜGERCİN

Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. İşit imdi bir 'acāib hōř haber
Kim ne dimiř ol resūl-i mūteber
2. Resūl ikindi namāzın kılmışıdı
Duā kıilup el yüze sürmişidi
3. şağ yanına gügercin geldi uçar
Kondı resūl dizine yařlar řaęar
4. Yā Resūlullah saña geldim gizlegil
Bir toğan gelür ise gözlegil
5. Üç gün oldu bir toğan beni kovar
Cānım almak kaşdına oldu yayrar
6. Gizleriseñ gizlegil şimdi gelür
Yā resūl üę yavrim var öksiz
7. Gizlemesseñ destür vir uçayım
Yüce yüce kayalara kaçayım
8. Çün iřitdi resūl bu sözleri
Yaş-ıla toldı mübārek gözleri
9. Resūl aydur gel yenüme gir hemān
Çün baña geldüñ iřüñ oldu tamām

47b

10. Çün gügercin girdi resûl yenine
Sen gel imdi Tañrı'nın taqđırine
11. Ol sâât toğan indi havādan
Yiri gögi ditretüp kıllur figān
12. Yā resûl dir gizleme vir avum
Yoħsa olmağıl sen baña qarum 48a
13. Nice kim gündür havāda yüzerem
Durmayup ardınca ānuñ gezerem
14. Ol benüm avumdur gizlemegil
Ben koyısar degülem yüzlemegil
15. Resûl aydur koyunlar virem saña
Sen bağışla bu gügercini baña
16. Toğan aydur yüz biñ koyun virseñ baña
Ben gügercini virmezem saña
17. Üşendürme didi toğan virgil ānı
Boynına almağıl ol altı qanı
18. Altı yavrım açdur baqar yola
Pes ānı terki nite ola
19. Resûl aydur ādem eti tatludur
Sözüm işit söz işitmek kıtludur
20. Kendi etümden kesüp virem saña
Sen bağışla bu gügercini baña

48a

21. Rāzı oldu toğan işbu kavile
Kim resūl etin aluban şavıla
22. Toğan bakardı bu işlere
Resūl batmışıdı kim teşvîşe
23. Destūr oldu bıçak getürdiler
Şahābeler kaygulu oturdılar
24. Hiṭāb indi bıçağa kesme etin
Keser iseñ alma āzādlik berātın
25. Urdı bıçağı ol mübārek tenine
Kesmedi bırakdı sağ yanına
26. Kesmedi çün kim tenini ol bıçak
Nice kessün kesme didi āña Hakk
27. Ol gügercin silkinüp oldu Mikāil
Ol toğan silkinüp oldu Cebrāil
28. Ol ikisi ortada ağlaşdılar
Hem resūlüñ ayagına düşdiler
29. Aydururlar sensin āhir ol habīb
Hem olursın cümle derdlere tabīb
30. Olmasaydıñ sen yaratmazdı felek
Ne beşer yaradurdı ne melek
31. Sen āhir ins ü cinnüñ ser-veri
Hakk Çalab'uñ sevgüli peygām-beri

48b

48b

32. Biz sentüfî buncalığın bilmişidük
Ânuñçün biz saña gelmişidük
33. Çün bu arada dāsitan oldu tamām
Nicelerün yüregın yandurdu İmān
34. Bunı diyen ger daħi ‘Ali-durur
Konya’ da Mevlā’niñ kulu-durur
35. Mevlānā nāfık Ahmed hürmetine
Sen degür hāzırları murādına
36. Hele bunda hatm oldu bu kelām
Vir şalavāt Muştafā’ya ves-selām
37. Okuyanı diñleyeni yazanı
Raħmetüfile yarlıgagıl yā gani

VIII. HAZĀ DĀSĪTĀN-I DAĤDAH

Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Tūt kulagūñ diyeyim bir mūcize
Bu kim bir gevher-durur virem size
2. Vardı ser-ver zamānında meger
Bir kişi Daĥdah dirleridi ol er
3. Her kaçan irte namāzın kılsa ol
Duriban gideridi pūr-uşūl
4. Ol kim tesbīh duā oķunmadın
Gideridi evine ol dem hemīn
5. Bir gūn oldı ol resūl āña didi
Yā Ebūdahdah diyūben söyledi 51a
6. Hakk katında hācetūñ yok mı tamām
Sen gidersiñ kalkuban her şubh u mūdām
7. Bunda tesbīh duā küymedin
Turıgelūben gidersin bil hemīn
8. Didi āña Daĥdah 'ögrüm var benüm
Yoluna olsun fedā cān u tenüm
9. Pes resūl virirdi 'ögründen haber
Seni tesbīh duādan ne yıgar

51a

10. Didi kofifumda benüm yā Muştafā
Bir münāfık var-durur işi cefā
11. Var evinde iki hurma ağacı
Yurduma geçmiş budakları ucu
12. Hurmasından her kaçan yeller ese
Düşürür benden yaña her ne ise
13. Ānı oğlancuklarım görmeksüzün
Ataram yurdına anları hemİN
14. İşbudur 'ögrüm benüm yā resūl
Bu-durur iden beni dā'im melūl
15. İşidicek bu sözi ey bahtlu
Bir sāat ānuñçün oldu kaygulu
16. Bir kişi gönderdi āña ol hemİN
Tiz getürdi ānı ol demde hemİN
17. Didi āña ol resūl kim yā fülān
İki hurma ağacun vardur 'ayān
18. Şat alayın anları baña hemİN
Cennet içre on hurma vireyin
19. Ānuñ ağacı zebercedden ola
Gögi hem mürvārİdden ola
20. Ol münāfık duruban didi ol dem
Viririse nakdümi kaçan virem

51b

51b

21. Ol münāfık etmedi sözün kabûl
Didi āfia ol Ebübekir uşûl
22. Ey münāfık onı şat baña
On hurma ağacın virem saña
23. Ol Medīne içre anlardan 'ayān
Gökçek ağaç yok-durur bu dem hemān
24. İşidicek bu sözi oldı şād ol
Çün Ebübekir sözün kıldı kabûl
25. Alup ānı Aḥmed'e bağışladı
Döndi Aḥmed pes Ebübekir didi
26. Cennet içre saña ey yüzi beyāz
On hurma ağacı olsun 'ivāz
27. Çün resûl ol dem bu işi işledi
Anları Daḥdah'a ol bağışladı
28. İşidicek ol münāfık 'avrata
Bu işe ol rāzı olmadı katı
29. Ol münāfık da peşimān oldı hem
Her birisi buldılar envā'-ı ğam
30. El getürdi pes resûl itdi duā
Bir işāret itdi ağaçdan yana
31. Ol ğıce hurma ağaçları hemān
Çekdilergövdelerini hemān 52a

52a

32. Hakk Ta'âlâ anlara didi hemîn
Varuñ ol Dağdağ evine siz yakın
33. Uçdı anlar yirlerinden ol zamân
Vardı Dağdağ evine kondı hemân
34. Kudret-i Hakk-ıla anlar bitdiler
.....
35. Yimiş bitdi ânı kim gördiler
Nice kişi ânı durdılar
36. Her işe ger bir duâ etse resûl
Ol sâat sözi olurıdı kabûl
37. Mucizedür ol resûlden bildiler
'Aşk u şevk-ile yürekler deldiler
38. Ger dilersiz bulasız otdan necât
'Aşk-ıla derd-ile idüñ eş-şalât

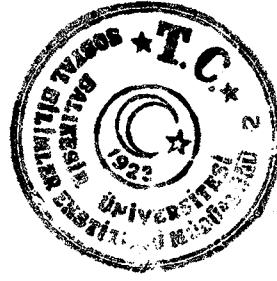
52a

IX. HAZĀ DĀSĪTĀN-I DEVE

Fāilātün fāilātün fāilün

Bismillahirrahmānirrahīm

1. Yene gösterdi resūl bir mūcize
Diñleñ imdi diyeyim ānı size
2. Zāhir oldı bir deve çün nā-gehān
Yele yele geldi muhtārān 'ayān
3. Pes resūle geldi ol ive ive
Yā Resūlullah didi ol dem deve
4. Yüz yire koyup didi kim el-amān
Hācibüm katl eylemek ister hemān
5. Söyleşürken çün resūl-ile deve
Geldi bir 'arab nā-gāh ive ive 52b
6. Bir yalın kılıç elinde ol 'arab
Bu deveye hışm idüp eyler 'azāb
7. Āña didi kim resūl yā hācib
Bu deve kaçmış zāıfdür ne sebeb
8. Bu deve aytdı geldi hōş
Dutmaduñ niçün bunu dāim hōş
9. Döndi didi kim ol 'arab yā resūl
Bu deve artık bahāya oldı yol

52b

10. Bu muṭî' olmaz baña leyl ü nehâr
Arkasına yük götürmez âşikâr
11. Beni gördikçe muṭî' olmaz kaçar
Diledim boğazlayam budur haber
12. Etini yiyem derisini şatam
Ağçasını derde dermân eyleyem
13. Didi ser-ver ey deve niçün bu dâm
Hâceti olur seni derde bunda tamâm
14. Ol deve dönüben didi ya resûl
'Âsi oldum sözümi kıl kabûl
15. Lâkin bunda bir 'amel var yâ imâm
Âña kim idemedüm müdâm
16. Kuvvetüm gider görünce âni ben
Görmedüm ânuñ bu işini hasen
17. Her kaçan ahşâm olunca yâ imâm
Hâzır olur yir iğer dürlü tãâm
18. Kılmadin yatsu namâzın bu uyur
Bunu ben katl ideyin baña buyur
19. Ol Çalab'dan korkaram ben yâ resûl
İşbunuñ sözünü kabûl
20. Korkaram kim Hakk baña ide 'azâb
Ben bile erem

53a

53a

21. Ger kıla yatsu namāzın bu kişi
Etmeyem ařla bunuñ gibi işi
22. řāhid ol sen yatmadın kıla namāz
Etmeyem buna cevri.....
23. Kılmazısa bu namāzın ol dem
Tābı olmazam ey kerem
24. İşidicek bu sözi ol dem 'arab
Tevbe kıldı ol 'arab gitdi
25. Tevbe kıldı ol 'arab görđi deve
Ardına düşdi ānı ive ive
26. egđi yüzini sürđi āña
..... içün Haqq'uñ řehā
27. Kılmadın dāim yatarsın pes 'aceb
Zātuñ olmışđur senüñ 'arab
28. Haqq katında bulasın dürli 'azāb
Saña irmeye anda feth-i bāb
29. Her kim esir-i cān-ıla āb-ı hayāt
Ol cenneti añup idüñ eş-řalāt

يُنَادِيكَ رَبُّكَ فَاقْبَلْهُ
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا

دَعَا رَبَّهُ فَاقْبَلْهُ
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا

الْحَيُّ الْقَيُّومُ
 الَّذِي لَا يَأْتِيهِ الْهَوْلُ
 وَالْخَوْفُ وَهُوَ فِي سَمَاءٍ
 رُفِيعَةٍ يُنَادِيكَ
 رَبُّكَ فَاقْبَلْهُ
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا

يُنَادِيكَ رَبُّكَ فَاقْبَلْهُ
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا

اللَّهُ الرَّحْمَنُ
 الرَّحِيمُ
 الَّذِي لَا يَأْتِيهِ
 الْهَوْلُ وَالْخَوْفُ

الْحَيُّ الْقَيُّومُ
 الَّذِي لَا يَأْتِيهِ
 الْهَوْلُ وَالْخَوْفُ
 وَهُوَ فِي سَمَاءٍ
 رُفِيعَةٍ يُنَادِيكَ
 رَبُّكَ فَاقْبَلْهُ
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا
 كَذُوبًا أَوْ كَرِيمًا

حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ
 حَسْبُكَ وَيُرْسِدِي بِرَحْمَتِ خِيَانِ

جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا
 جِهْدٌ أَيْدِيكُمْ دَوْمًا دَوْمًا

اللَّهُمَّ
 صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَعَلَى آلِهِ
 وَارْحَمِهِمْ

تاجي جلد مللك ياديسي
 مللك يارين السوزي دوت
 كجدي اول قوركي ورتكل بجا
 صور قورايانوب ويرسك ورت
 رخص اولوب سوزمه وير قوركي
 ياخذله بو ايكي يي قلدك
 اول مسلمان ديكه مهلك ورت بجا
 اول مسلمان اويكه واردي ايش
 صورته برين اول سوزي تمام
 نك اول ملهون ديسه سوزلكي
 ايشدوب سوزت سوزين اوليك
 بيكه عقل ديريون دوردي اورو
 صور اولد زلفاز اي محرم

سكا ورم كرا ايشد ورسك يني
 باي اولهين كود و تاسيك اورت
 سوزي اولوش بي درين دوزم سكا
 قوركي دوت جانندن عزيز
 يوق ديسك دي بليوم سوزي
 بجه اطفاله اطفلك اولك
 بركون خانوم نه دير بجا
 سوزليكي بكم ديسك اوليك
 سوزلي اول ملهونك سوزي تمام
 سوزيننه كل معلوم ايلك
 دوستاي اوشكي بي يالاله دي
 كوزلي قان باش كوزك ورت
 اي بزم دلده يارم خدمت

توبه

بو بجه يلد و ديلور و بولكه هلكه
 ك صغيرن كم يني ايسن ايسن
 اول جهلان بوم ناله صتمه خل
 بزوب بطفله اضي اولسوز
 بخصوايك كوني كي كون قنده وار
 سن محمد ديني الك قومك
 اولسوزكم ديكيني دوسون
 اول ايلك سوزن ايلك نيكه
 قورني سن اطفاله اولكوم
 كيكه محمد ديني اوذره اولك
 اول مسلمان سوزتكم ديسوزك
 بزجك اطفله اول دويك يي
 اولك يوز اوله قوزلور يوزك

كلر و سن امله بو خالنه كله
 ادمه سوز ماللك نك اتمه دين
 دنياه بيجون ديك نك اتمه كل
 بودمه نك قنات قلدور
 ياخذ ديجي كي قنده وار
 صقله اياكي هميه كي صكه
 دين واروب دنياه ليك ساريني
 جان فدا اولسون محمد دينك
 ديمخر يولك قبان اولكوم
 يارين الك منصوبي دين دار اولد
 اجوسوز اولونك طلق قوزك
 نادره كتده اولم كويك يي
 كلر كن اطفله دويه سله كوك

اول بکارين بوسوزي دگر ايدک
 کوردی حاکم کجی بونکه سوزی
 ایدزای باناقیز اولوز ستم نوله
 اهل ایلدوم دینن اذک قوی
 بن مکتب سوزی اولمک
 بن دیندن اولوغه ارمک
 دوت بااسوزی ایش سن بتم
 سوز بوسوز سوز باقمه دوتک
 قیزم دیمه کنی دکل سوز نکر
 قراوشد رستم بونی دکل
 دینکی ترک اتمک کنی الله ترک
 دنگه دیکدن صغین غل دینکی
 بزکیشیه ویرجک سوز خود کنی

جان ایشنه دودله اکل ایدک
 بابایت سوزی کنی اولک
 بن باسچی قوشتم ایشو یوله
 اولک کجی کنسه دینک قیلدی
 یا محمد دینی اولزه اولم
 جان ویرم ت دینومه قیلدی
 سوز ایشون قران اولسون بنور
 ایزه کنی زاره التوله مسالونک
 بتم خالین اکل مسوز نکر
 ال نهایی نغمه وروز بکل
 صاید اول صید قله دین ایلرک
 اول اکلله اوله ناله طایکی
 قراوشن دین صاف کنی صغله دین

وان ایشی بزاده اقی اقا
 سوزم ایش مصلحت زاله دوز
 جون ایشی ایشو سوزی ایشی
 کولومک اکل کجی کنی ایلرک
 نه دیکه بجه صاتم بکنی
 کنی بوزن ککه الته صافی
 اول قیلدن ایشی کنی نه قیلدوم
 اول کجی ایشی کنی زلقه یوق
 صافی اولن دین دینلر ایشون
 جینک اولکل اوله بز فاله وز
 هر کیم همد اید کندی اولدی
 کیندن ایمان شونله قانوزی کاند
 دین بولنه صاف کنی صغله دین

دل اولک ویرگی کنی نکل صافته
 اولجه بود بونون اولرک اول اولرک
 ایدرک اکل خاطر جانانوی
 بچ دویله کنی صافته جگر
 دیکه کسرت اولدی کنه یقه کنی
 دخی اول اولرک او یوله نایی
 بیکه عاقر لعله یاقیه نوم
 ساکن اولرک نغمه اولرک سوز
 جان جگر سوز کنی اولدی سوز
 اولرک وز قصید لکه کافر اولوز
 ایلک بیکم ظالم اولدی اولرک
 نایله قانوز ظلموده جاودان
 قوشتم دین بولنه نایی کنی

مترجم

يذبحني ترك ايديك دين يوليكه
 انا سبج اذ اولون بغدين ازه
 كوضنا زسك قريي طالو ماس
 شادو يوصا ككم كرده دورم بوز
 اول كودن اشي قود كنو يار نه
 تا و او نكدر كي قريين صا كنه
 قريي ويدي اول اول انك
 دنيا ده هر كره بو جاك ككسون
 جوند قريي صا مفاكه ويدي ايدي
 شادو كوده اذ قريي كيكه صا مفاق
 الذي وللا انك قلدي مزانك
 شادو خلقي دن خبر اذ اولدي
 كيني بو نكدر كدين ايشه مري مري

سترى اولدي قرييكه مري
 اول غرييكه جوكي بريا ي كوزي
 سول قدره سترى اولدي اولدي
 ويدي اول قريي غرييكه انك
 قون انا بي قري بهاسي التوني
 خوجيكه اي اول قريي تام كده
 دوندي اكا ايدو اكا ماه مينو
 تا كا لوق ديكيم واروب اكا
 ايجقون كورين انك اويك
 اول كيشيك اولدوم ايجقون
 ويدي سوز يوري وار اكله مينو
 كه درسك خوجيكه وار اول ديكل
 كلبي قون انا بي اسكاري

اولدي بوز كوز اولدي كوشيب
 انسنيد اوليكه طمضيف اوري
 الذي انا سنيدن يكو واروب
 الذي قري اوغري اول يوليكه
 الذي مخرم اولدي قيندو جا
 صا قون الذي ديك او ايكه
 خوجيكه بوسا كت بكا دستور ورو
 اول كيكيم بني صا قدي سكا
 كوجو بكا كده طمضيدم يانك
 لطيف كنون دستور اولسون دوما
 كير و كل كير تين جك اونم يوكه بوز
 كير و بوز كل يانك ابي قونخل
 انك بندان سلام ايكت ودي

بيم بيجون پتير هيسك شاد اول
 بن صائتلم مضطربك حليقتك
 سن بيم سوكوني كطلد جومر
 اول بكاللك صناك بغم انام
 قرا التند كيونب بغم انام
 كوزلي ياشناك عرف اولشم انام
 حسرتندك نايوزكن ياقن انام
 يحي صائند زعقاه كو ندرن انام
 نايوي قلوب يحي بولمان انام
 فو قيتك اغوشن ايچن انام
 يحي ضرب ايلاره صائك انام
 ياندوغم بوزلي كوزلند انام
 كوزور ورسه سنك حالي

بيم كوزورمه قعود اناد اول
 بيك حاتم اولسه ويرم دين حيتتاه
 قلعجده ديني سن اشيار
 مهربان فرسوكون حياوه انام
 فو قيتك ناردك دوغوش انام
 فو دجوي يادي قاي انام
 جومر يكا يولاره ياقن انام
 دريمده بغوش بوزورن انام
 فقه كينه وغي بيلن انام
 دو شكه كوزنك وضيل يحي انام
 كند واد دمدن بقاقتن انام
 كينه وكم بوزلي ازلند انام
 ديلك يوقه خوشه بوزلي قاي

بيرون

بويك شادلو دكل الذي صاوند
 زلفاداي باباصور ورسا اولسكا
 آريشم كيندي جملة طوخي
 ديلك اكا زلفان او دند حوسون
 تنكلم قونل كوزل بغم يحي
 اولدنده يحي كوزميه
 كوزي جومره تاده بولكه ياقه
 كوزي كلوب يحي اشترابسه
 زلفاداي انك بوزيكه جومر مغن
 انه لك سويكي اولفادندو
 انه سندي اريجي قوزلو
 قوزون اولدي كل سوزمليكه
 انان اولسون بابا جانك ايچون

ديلك اي ابري ايلر خاتون
 بيله طون كوزدي دريسه سكا
 تاده غصده ايلدك يحي يحي
 قوشنا الذي بوزيكه بغمسون
 حسرت او ديه طولوشاه بوزك
 كينه حقي كينه ويني دريميه
 دروي حسرت اين او دك بيقه
 كيمه صائندك بك كوشن دريابه
 قايوب سوكوني او زمين
 قز صيا لكري انك جاندي
 اندي مكر اي او دلو
 جومره ياك كوزليوبن ديلك
 حالي بيم يوقه انك بغم بيجون

اوی طاقم برع اوش قاروشنه
 ایزلی جون دسدی اتا ایزر
 بوزخی بوزگوزی کوزخی بن
 خریلقده اقر اقر اوزلیم
 بویکادون کل اش حجه سنیم
 یل کوره قورقو مگر بکا
 سن خجه م طکتو جانده ایزله
 اوله ددی باا سنک اول نکاز
 اته سن سنکوب دودی اوزو
 خوجه سیکه جونقو بیزدی یوله
 قوزی کوره باقده قلبی کندی جان
 کوزی یا سلاطون طایف بیسرو
 قودی عورت اوله اول التوفیق

یازمگر نه کله قاره باشه
 یخه مخرج اوله یوک یازیر
 یاغریب لعدنه وادوب اولی بیت
 کوریمم دودت یکا یول کوزلیم
 الله الله قوفنی استیم
 امدی باا الوخ اولسون سکا
 وایضا سرت کوزو اوله یخه اوله
 یخه نماز اظهاری اول ذر زارو
 خوجسینک یانک کله کیروا
 قلبی الله اسی صقل یوله
 یاغریب قلبی اوتک اولدی حانه
 عورتیت قایت کله کیرو
 جونک عورت باغریب کوزدی این

التوفیق

التوفی کوزدی قوزی کوزدی
 دندی بلین زاری قلبی اکلدی
 قنده بولا ای کوزم بوزی سنی
 یا کایم کوزم سنک کوزره
 یح انا اولامی قیزی ضاته
 ای ادینی قوش ویرن قوزی
 الله الله ترکی اوردن قوزی
 قوقه و غشبه دوشن قوزی
 بوی زلفی بوزمه قوقه قوزی
 شکر یخینه سنی شو یله بیدیر
 انه دکل سکا دشمان اولسونم
 اوز کوز اولسون بکا التوفیق
 الله در عقاب کوز ایدم سکا

اهی کندی دستدی عقاب کوزدی
 ای در بغا مونس قانی ددی
 کندی الوطه زار قلدیم سنی
 اجه دکل بوقه کوندز بنه
 همدخی قیزین ویری غریبه
 بهاسنی زه بیدردن قوزی
 دین یولینه فایم طوند قوزی
 حسرتکله حکری بوشن قوزی
 بی حسرت اودینه یاقن قوزی
 قراوشدرد دیکر حکم ایدیر
 حکر قوی ددیله قان قلبم
 الله می واز قیزی صابون میس
 اولادی مسکین نظر ایزاکا

سنن ابن ابي اسحاق بن كمان
 ديدک بغير رسول ساقف اگا
 يوق يده اوله حاجتي سنن بگا
 اوله اوله سننم اوله وکدي دون
 اوله عقده سنن بوليبين مورکي حضور
 اميرد اوله کلدر قر او رس
 جان کي قيدي دينه قيدي
 دو سنجون جانه قنده شاد اولور
 قيدي اول بنم جانده بامله
 سکا ديلک ايله کلیم بنه ايني
 ديلرم کي ايني بگا ورسين
 اول بکده ايدن بلي قلده قبول
 جو کي سنن ديلک ايله کلدي بگا

دوستلوقه يار ديلدي دو جهنان
 يايکت بر طلعته کلیم سکا
 کور کورک حضور ويره تکر سکا
 باغشکه يا خود و بر طر صا تون
 اوله وري اذ ايت تکرني اور
 دين بولنه قويد زجان باس
 دوستي قيوپ دوستنه اول ايد
 فو کي دوست صفتنه اذ اولور
 ايني طقد ورسين قر او رسکه
 دين بولنه قر او رس اولکي
 تاکر سننه مقصود کي ارسين
 جان ديلع اوليله سننه يا رسول
 بر قر او رس نوکله ورسينم سکا

بجک

يکي ايدن اي بيکري بيکي
 يار سوله الله کر خلقه يارين
 بن بيلورم خلق اينتر کر بگا
 اول بکدي تکر وري هر کوز ايدکي
 مباد اوله دکر ودي مضطفي
 تاکمان کلدي اوله کوزجه کوزي
 ايلد ايلدي يار رسول الله قري
 صفتکه دخی قدا ايتام ايني
 دخی سولکر کن رسول الله حيان
 چو ايدن اوي قورون کنه يار وري
 شاد اولور سنه سويله سويله جان
 دوي کلور ايدن کورب او نور
 ايوه اولدي اول بکده دور و دور

بن ضيفيل سکا اوله ورسين
 دوسم کوز ديم بيلدي سر ورسين
 نوکله بر نيشان ورسين سنن بگا
 بجه سکلر سويله کوزجه يور وري
 اوله يروس کوز وري بوليه صفا
 دور وري اوله صبر غنا سور وري
 قلدم اذ اذ او ايدم کي کن اولور وري
 سکا ورسين ايليم بجان بختي
 اوي قورون او يان کلدي اوله زمان
 بجه کوز وري کوز ورسين اوله کوزجه
 يله بجه قيدي جهنان سلطان
 اريته دکر صلوات کور ورسين
 ايوه ايوه اوله قوه کلدي کور ورسين

کوردی و قوت کوکل ویریشدی
 بیک آتوت ویریشدی آگاهنا
 کلای کودد جا اول آنک یوزین
 ائی عشقنه جگر کباب اولن یاز
 آتاپله انای زان ایدن یاز
 بکایدین قراوش دیدن یاز
 کلوب قونشی بنی اوت کیدن یاز
 بتم کوزمز کورنی کوزدن یاز
 کینن ائی سینجوق مصطفی
 دوشده کوردم بن جمانی آنک
 بو کجه کلای جهان فخری بنی
 حوری سن یاوشته بی ائی یاز
 بالله ائی یوزی ارم باغی کنی

اولدی اکلادی کندی حالنی
 جهود ائی قیرغوب طوبی ایدنی
 دون اودیندن بونینه کل ایدون
 آنه بی سسکین بوننی اشته وکن
 طابز اولوب جوک اول بیچارک
 دودم ائی انا ائی حورنک
 قراوش دیک اومی صا اولدی
 جوند یکدی قورک سوزین سوزد
 ائی نکارتم سن حلال ایله بجا
 ویز قنداش اول بکاسن ائی بکار
 سول یوز آتوت شکر اندر آل بکا
 دوردی اول یوز آتوت الی الیه
 دور کلوب سو یوز ایله کیدر

ائسیده اول جهود احوالی
 کل دینکدن دون دیوب سولدن
 قونکی وزینجه مال ایدونکن
 بیله دوسوب عقیل باش کونکن
 دوتکرتنه بویوب هر جارک
 الوم الوب بازاره التولک صانک
 بهای بیک دینجون مسفک دینی
 اغلقدنک دوشرمدکی اوزین
 کیر قراوش دیدیم سکام
 غدی آتاک آنک دوزدی جگر
 ایدی وار غل بیک اوتوزدور بکا
 طابو قیدی سیکه کیردی یوکه
 تونده بیل بئشتر سولک کیدر

اول

جُوْنِكُ كُلِّهِ الشَّيْءُ كُوْرِدِي اِنِّي
 دِي قِيْرَمُ نِيْنَه فُوْرِدَلْدَا كُنْجِي
 خَالِي قِيْرَانَه سِيْنَه سُوْرِيْلْدِي
 دُوْرَشْدَه كُوْرِيْدِي سِيْبَه اَوَّلِ خُوْرِيْ نِيْنَاهُ
 اَسِيْدَه كَلْدِي كُوْرِيْدِي قِيْرِيْنِي
 دِي دِي قَالْتَا لِيْمَه مَدَك اِيْدَت
 حَسِيْرِي بِي كُوْرِيْدِي دِي سِيْكَرِي
 اَوَّلِ خَالِي جُوْرِيْدِي كُوْرِيْدِي كُوْرِيْدِي
 سِيْن دِي حَسِيْرِي سَاك اِنِّي اِنِّي سِيْرَا
 جَانِي رُوْرِيْدِي سِيْلَقِيْدِيْنِ الْفَلِ صَاوُوْ
 كِي ضَعِيْفِيْنِ كِيْم دِيْنِي بِيْجُوْنِ دُوْرِيْمَه كِيْمِي
 اَلْمُرَاوِيْحُ كُوْرِيْنِ اَوْرِيْحُ كِيْجَه يَا تَدِيْلِي
 اَوْرِيْحُ كُوْرِيْنِ اَوْرِيْحُ كِيْجَه يَكْ بُوْلْدِيْلِي كُوْرِي

اَمْتُ اَوَّلِيْنِ بُوْنِيْلَه بُوْلْدَه وَاوْرِيْدِي
 سِيْمِيْدِي كِي خَالِدَه خَالِي دِيْنِي بِيْجُوْنِي
 اَوَّلِيْنِي رُوْرِيْدِي يَا كِه دِيْنِي دِيْمِي
 فَرِيْ خَالِي اَدَكِه اَوْنِيْلَه كُوْلِي اِيْدِي
 بَغْدَايْ اَمْتِكِيْنِ اِيْدِي رُوْرِيْدِي كُوْرِي
 اَبِيْ اَوَّلَانِ اَوْرِيْحُ وِيْرِيْمِي كُوْرِي
 يَا تَدِيْرِي كِي قَالْتَا لِيْمَه فَرِيْ مَرُوْرِي
 دَسُوْل اِيْدِي اَمْتِيْمَه كَطْل بُوْلْدِي
 سُوْرِيْلَه بَلَكِيْم دِيْمِيْلِي سِيْمِيْعَه
 سِيْنِي رُوْرِيْمِ اَسُوْرِيْمِيْلِي كِيْمِيْدِي دِي
 تَه دُوْرَادُوْرِي جَانُوْرِي كُوْرِيْدِي وِيْرِيْمِي
 جُوْرِي كِي اَوَّلِي تَه بَلُوْرِي ضِيْلَارِي كُوْرِي
 بِي كَالْتَا حَسِيْمَه قُوْل اَوَّلَانِ دِي كُوْرِي

اَوَّلِيْنِي بَلِيْدَتِيْمَه سِيْمِيْلِي كُوْرِي دِي بِيْجُوْرِي
 اَوَّلِيْنِي رُوْرِيْمِيْلِي بُوْلْدِي دِيْمِي
 اَخِيْرِي اَدَخُوْرِي اَمْتِي كَالَه دِي دِي
 قُوْرِي كِيْمِي بُوْرِي كِه قَاتِيْقِي دِي كُوْرِي
 حَسِيْرِي بُوْرِيْلْدِي سِيْدِي وُوْرِيْدِي بِي كَالِي كُوْرِي
 اَمْتِي كِي اَهْلِي عَطِي حَسِيْمِي
 جُوْرِي كُوْرِي ضِيْدِي بُوْرِيْلْدِي كُوْرِي دِي بُوْرِي خُوْرِي
 اِيْلَه بَلَكِيْم اَوَّلِي كَالْتَا اَمْتِيْمَه
 اَمْتِي اَوَّلِيْنِي بَلِيْدَتِيْمَه اَوَّلِي سُوْرِي اِيْدِي
 حَسِيْرِي بُوْرِيْلْدِي سِيْمِي اَوْرِيْمِيْلِي وِيْرِيْمِي
 تَه بُوْرِيْلْدِي سُوْرِي بِلَه اِيْمِيْلَارِي كُوْرِي
 سِيْمِيْلَه فَرِيْمِي حِيْرِي قَطَا دِي كُوْرِي

امنت

وَكَوْكَلِدَهُ اِيْحِي سَوِي صَفِيْكَ
 اِبْرَاهِيْمِي سَوِي سِيْءِ مَصْفِي
 اَمْتِيَه نَه دِيْرَتْمِ اَنْشِيْمِ
 اِبْرَاهِيْمِي سَوِي سِيْءِ شَكْرِيْن
 قِيْ سِيْن دِيْ سِيْءِ فَسُوْنِ قِيْل
 مَصْفِي دِيْر اَمْتِيْمِ كَرَا بِيْكَ
 اَمْتِيْمِ دِيْر اَمْتِيْمِ دِلْدِيْمِ
 حَرِيْ اِيْل اِيْل نَكْرِيْ وَفِيْ اِيْرِيْ قِيْل
 حُوْجِيَه سِيْءِ لِيْ نَه اِيْ كُوْرِيْ
 مَصْفِي دِيْر اَمْتِيْمِ بِيْءِ اَعْرِيْ
 كَرِيْ لِيْ اِبْرَاهِيْمِيَه اِيْرِيْ اِيْل
 اِيْرِيْ اِيْ حُوْكْمِ بِيْءِ اِبْرَاهِيْمِ
 يُوْرِيْ مَكْتِيَه اِيْرِيْ مَصْفِي

اِبْرَاهِيْمِ قِيْل اَوْ قِيْرِيْ مَكْرِيْ
 حُوْجِيَه جِيْرِيْءِ قَلْبِيْ خِيْل
 كُوْ كَرِيْ وَ مَه جِيْءِيَه اِيْدِيْ
 بِيْرِيْل قِيْل اَسِيْءِ اَوَّلِيْ اِيْ حُوْ
 يِيْ كِيْ مَكْتِيَه قِيْرِيْن دِيْلُوْر
 كَلْبِيْ سَوِي مَكْتِيَه قِيْرِيْ سِيْءِ
 رَسُوْلِ اَلْدِيْر اَوْفَلَانَه قِيْل اِبْرَاهِيْمِ
 اَوْفَلَانَه قِيْل رِيْلَانِ اَوْ قِيْرِيْ مَكْرِيْ
 رَسُوْلِ اِيْدِيْ رِيْمَسُوْنِ اَوَّلِيْ اِيْرِيْ
 كَرِيْ اَوْفَلَانَه دِيْ دِيْ كَرِيْ اِبْرَاهِيْمِ
 اَوَّلِيْ اَعْرِيْ اِيْ اِيْ يُوْرِيْ اِيْ
 اَوْ قِيْرِيْ كَلْبِيْ سِيْءِ طُوْرِيْ
 اِبْرَاهِيْمِ اِيْدِيْ مَكْتِيَه نَدِيْ نَشَا

توجه

كُوْلِ يُوْرِيْنِ طَمَسِيْءِيْ رِيْمَسُوْر
 كَرِيْ سَوِي اِيْ اِهِيْنِ يِيْرِيْ قِيْل
 حَرِيْءِ اَوْفَلَانَه سِيْءِ كُوْنِيْدِيْ
 يَارِيْدِيْ رِيْ كُوْلِ اَوْفَلَانَه
 كُوْرِيْ يَارِيْءِ اِهِيْ صُوْفَقِيْلُوْر
 جِيْدِيْ بِيْر اَوْفَلَانَه رَسُوْلِ اِبْرَاهِيْمِ
 نَدِيْءِ نَه اَشِيْءِ دِيْ اَوَّلِيْ جِيْلَانَه
 اِبْرَاهِيْمِي دِيْ دِيْ رِيْءِ مَكْرِيْ
 كَرِيْ اَوْفَلَانَه كَلَسُوْنِ بِيْر
 بِيْر قُوْرِيْ سَوِي لِيْ اِيْ اِبْرَاهِيْمِ
 مَوْنِيْءِ دِيْ يُوْرِيْءِ رَهِيْرِيْ
 كَرِيْ رِيْءِ سَوِي حُوْجِيَه اَوْرِيْ
 اَوْفَلَانَه كَلْبِيْءِ رِيْمَسُوْر اَنَا

چچقم کوز کلوی یوزین کوز دیز
 جندک کوز دی آتاکسده طور
 یاد رسول الله چجه اولدی شج
 رسول ایدر قوف کلای اوه
 ابراهیمی اونی بکوزدی یوله
 رسول ایدر ابراهیم کیر یوزی
 ابراهیم ایدر بول اولمکه رفا
 رسول ایدر سن تفیح سن بکا
 اکی جو نیکم اوه ابراهیم ایدر
 ابراهیم ایدر کوزون دیره دی
 ددی بابا یوله هیبنا قوف
 رسول ایدر اول قوف قلاک خراب
 چجه افریوندی ایلدی سیاه

کیم کلای دنیا یه قوندی هان
 ابراهیم هر نلدیم ایدر کچی
 اوله رسوله در شفاعت ایکن
 نافاتم اوستادیمک این اویجه
 دخی وغان جمل صفا لجد روه
 جملک زین یوز اذت ایدیم
 مهنت اونی مکتاه کلای کیر
 جمله اولغا بختلر حق کوز دیکر
 ایزیم دولکو یارمن حالک
 یوز کوم دندی و کین ی تنوم
 دو کلبون قجبدی یونین نیک
 حال اولدی ائی مکت اولغا نلد
 کیرینی اونجه کوز اولدی دیو
 اولقور و هج کسبه ورمز امان
 جز ایلدو جان المقدر ایل
 جز ایلکه لکاه مهنت ایلکل
 باش قویم صوغه اناغی اویچ
 هریری یارم قونل اشد روه
 الیرین دورقوب حلاق ایدیم
 کوز لری باش طلو کوزدی ایزو
 کلایکون قاتنه جان صور دیکر
 چجه اولدی یزه ایت احوالک
 اذ کوزده انا یسین عمرم بوم
 الیرین دورقوب حلاق دیکلی
 ایز اولدوروز سلطان دی
 اذ کوزده کول کچی صولدی دیو

ع

اول اول و اخلا بختنقر قوا غلشد يلك
 خسته در ديله دكن ابراهيم
 آنكه ايندي بواجي خانلورن
 كوند ديك ابراهيمي يك زاريله
 كوند نيك كوكلكي كمشن قوشن
 رسول ايندي اكا افغول بولك سكا
 باشم افران بنم كوز كلوا تام
 ديزيكه يصلاحوندي بليدي حالي
 خدائلكه جوق اشادت ايندي
 خدرايل صوندي ريدن طورو
 رسول ايندي خفتان اكي جانم جان
 ابراهيم ايندي با ابراهيمون
 چون اولو دم با بر يوزك كورم

ابراهيمك اياغلكه دوستد كور
 سني باغشلكه بزه اول كورم
 اوقديك انا اليه راجعون
 هر يسي قلد يلك بوزاريله
 ايرستن اولك هبتي
 ابراهيم اينده اجل ايردي بخا
 ديزيكه يصلاحوندي با شام
 اينكه ايندي با ناسي ايندي
 ابراهيمي جانم جانم دوي
 ابراهيم قور قورون رسوله صغور
 قور قورون بكافي صغندي يعنى
 قورم با ناسلك جانم جانم
 هر سنا قورقك لوب جانم بوزير

موتله

حقه سيلم قلد ا اولدمه جان
 خيالن ترك ايندي سنجورن
 مدينه قوشن تملك كلديك
 اول ابو كوكوشن عثمان على
 مصطفي ايندي عثمانه انا باز
 ابراهيم اورن كوكوشون ديك
 حقه نماز قلد يلك كوكوشون
 مد يه قوشن نماز قلد يلك
 مصطفي كوكوشون انا
 اول ساحت اكي قوشن كلديك
 سوله ابراهيمي منم ديك
 ابراهيم اينده اولد كوكوشون
 رسولانك دوقك صوزد يلك
 اشى درنده هر ويدك جان
 ووصلاوت سن دغى ابراهيمون
 ابراهيم سنجورن اكر ناس دوستد
 تقريبه كلديك جمله قوش
 ابراهيم قوشن طوشنك صيار
 يودى عثمان قوشن كوكوشون
 لغت منزله ستورم يلك
 هر يسي يلك توكوشون بولديك
 كنده قوشن انا جانم جانم
 ابراهيم كوكوشون سوال صوزد يلك
 ابراهيمي ايندي وانا ديك
 دغى دنيا وفضلادور
 ابراهيمك بوشوندي سولديك

سَنَلِكُ بِعَبْرَتِكَ تُحَدِّثُ عَجَبَ
 اِبْرَاهِيمَ الَّذِي طَوَّلْتِ سُوْلِيَهٗ
 مِصْطَفٰى كَلِمَتِي الْكُرْسِيُّ سُوْلِيَهٗ
 اَكْبَرُ مَا مِثْلُ مَا يَرُو سُوْلِيَكِلَا
 اِبْرَاهِيمَ اَيْدِيَهُ بِعَمِّهِ بِعَبْرَتِهِ
 تَلْقَيْنَ لِي وَوَقَدْتِ وَوَرَدِي بَرِيَهٗ
 يَلَلِكُ رَسْمِ الْقَابِيَدِ وَوَأَوَّلُ كِتَابِ
 جُوْنِكِهِ اِبْرَاهِيمَ اِسْمِي اَوَّلِيَكِ تَمَامَ
 جَبْرِيَلُ كَلِمَتِي هُوَ يَأْتِي وَوَرَدِي خِيَارِي وَوَأَ
 لَكِهِ دِيكْرِي سَهْ دِيكْسُوْنِ دِي رَسْمِ جَبْرِيَلِ
 رَسُوْلِي اَيْدِي وَوَرَدِي اَوَّلِي سُوْلِي اِبْرَاهِيمَ
 اَوَّلِي كَرِيْمِ اَيْكَلِي لَطْفِ اِسْمِي كَلِمَتِي
 سُوْدِي كِي تَمَامَ اَيْتِي خِيَارِي تَزَادُ مِ

حَسْبُوْكَ اَوْ كِي دِيكْرِي سَهْ بُوْكَ لَامِ
 هَذَا دَسْتَانِ كَلِمَتِي
 اَوَّلُ اللّٰهُ اَوْ يَنْ ذِكْرُ اَيْدِيَوْمِ
 هُوَ مُحَمَّدٌ مِصْطَفٰى فِي اَكْبَارِ اَيَوْمِ
 سُوْلِيَهٗ كُوْرَسْمِ اَيْدِيَكِي كِي اَلْحَبِيْبِ
 اَوَّلُ كَرِيْمِ اَيْدِيَكِي دِيكْرِي يُوْرِي
 كُوْرَسْمِ اَيْدِيَكِي وَوَقَدْتِ وَوَرَدِي اَتَلُوْكَ كَلِمَتِي
 فَتِي اِبْرَاهِيْمَ مَسْجِدِهِ كَلِمَتِي كَلِمَتِي
 كِي دِيكْرِي سُوْلِيَهٗ وَوَرَدِي دِيكْرِي سَلَامِ
 دِي دِيكْرِي كُوْرَسْمِ اَيْدِيَكِي مُحَمَّدِي
 كَلِمَتِي اَوَّلِي يَوْمِ دِيكْرِي اَبْلُ دِيكْرِي
 دِيكْرِي كَا بُو سُوْرِي سُوْلِيَكْسُوْنِ

بِنَامِ حَسْبُوْكَ اَوَّلُ بُوْ اَوَّلِيَهٗ تَمَامِ
 مَعْرِفَتِ رَسُوْلِي اللّٰهِ
 اللّٰهُ اَلْحَمْدُ الرَّحِيْمِ
 سُوْرِي سَمِ اللّٰهِ جِنَا اَيْدِيَوْمِ
 نَسْطَانِ اَلْحَمْدُ اَيْدِيَوْمِ كُوْلُوْمِ
 اَوَّلِي دِي خِيَارِيَهٗ سُوْلِيَكُوْرِ
 يَادِيْنِ اَوَّلِي حَقْدِي دِي اَيْدِيَوْمِ
 اَللّٰهُ اَلْحَمْدُ هَيْبَتِي كَلِمَتِي
 تَا كُوْرَسْمِ سَمِ قُوْرَسْمِ اَيْدِيَوْمِ
 صَفِي صَفِي اَوَّلِي وَوَرَدِي وَوَرَدِي
 كَرِيْمِ دِيكْرِي اَبْلُ دِيكْرِي
 خَلُوْ اَيْجِنْدَهٗ بُوْلِيَهٗ دَعْوِي اَيْدِيَوْمِ
 سُوْلِيَكِي سَهْ كُوْرَسْمِ اَيْدِيَوْمِ

هَلْ يَدْعِي اَكَا اِيَا نَمْرُؤُ
 يَزِي بِيَعْمَرُ لَعْنِكُ قَلْبِي سُونَ عِيَانِ
 مَحْمَدُ يَدْعِي بِلَيْسِي بِنِ وَادِ حَمْرُ
 يَا حَلِي اَيْدِي نَا دَسُو لِي بِنِ دُو رِيْعَمُ
 دَسُو لِي اَيْدِي نَدْعِي دِيْلَه كُو كُو رُو
 اَللّهُ يَدْعِي كَلْبِي اَو يُو رُو مَرْزُو
 يَزِي بِيَعْمَرُ لَعْنِكُ اَيْلَه عِيَانِ
 اَيْدِي دِي كُنْ اَللّهُ اَنْدَه مَاجِرَا
 يَزِي كَيْبِكُ بَقُولُو اَيْدِي اَكَا اَنَا
 اَضْمَه اَيْلَه بَقُولُو اَيْلَه اِيَا بِيَا
 رَسُو لِي اَيْدِي نَدْعِي نَدْعِي كِي كِي سُو لِي سُونَ
 اَوْلِ كَا فُو بِي كِي اِيَا بِيَا كِي اَكَا
 اَلْاَيْلَه كُو كُو رُو اَللّهُ اَللّهُ

سُو لِي دُو كِي سُو لِي كُو كِي صَخَا رُو
 كُو كُو غَيْبِي سُو لِي اِيَا بِيَا كِي اَيْلَه
 تُو اَيْلَه كِي قُو سُو لِي بُو عُو رُو دِي
 دُو اَلْعَفَا دِيْلَه قُو سُو لِي قُو رِيْعَمُ
 كَلْبِي سُونَ اَيْلَه اَو يُو رُو دَسُو لِي بِيَا
 يَزِي دَعِي قُو سُو كُو رُو دُو دُو رُو
 كُو كُو غَيْبِي سُو لِي نَا بِيَا كِي اَيْلَه
 بَقُولُو كُو رُو دِي اَوْلِ مَحْمَدُ اَكَا اَنَا
 كُو كُو رُو رُو بِنِ اَكَا قَلْبِي عِيْرِي
 اَلْاَيْلَه كِي اَكَا كُو رُو دِي اِيَا بِيَا
 بِيَعْمَرُ لَعْنِكُ اَيْلَه سَمْحُ اَيْلَه سُونَ
 كَلْبِي اَيْدِي نَدْعِي نَدْعِي اَوْلِ دِيْعِي
 فَعَلَلِي زِي جَا زُو لُو قُ قِلَه

محرور

يَزِي كُو كِي اَو سِيَه دُو نَدْعِي دُو
 وَ قُو كِي سُونَ اَوْلِ يُونِ دَسُو لِي
 رَسُو لِي اَيْدِي نَدْعِي جُو رُو لِي بِيَا
 جُو رُو دِي اَوْلِ كِي كِي اِيَا بِيَا
 بَقُولُو رُو دِي كِي اَيْلَه اَللّهُ
 خُو شِي جُو رُو دِي كِي كِي اَيْلَه فَيَحْمَلَه
 حَقُّ جَبِكُ دِيْلَه وَ دِي اَطْفَانِ اَكَا
 كِي كِي اَيْدِي نَدْعِي هَمَا لِي سَرُو دِي
 كُو كِي رُو دِي سُونَ دَسُو لِي بِيَا
 هَمَا كِي اَوْلِ حَقُّ بَدِي بُو نَدْعِي سَمْحُ
 كِي دُو كِي اَطْفَانِ اَيْدِي دِي قَوْمُ اَوْلَه
 كِي دِي سَمْحُ كُو رُو كُو اَوْلَه
 بِنِ دَعِي كُو كُو نَدْعِي نَدْعِي اَمْطُطِي

اَو يَزِي دَعِي مَحْمَدُ رُو كُو نَدْعِي
 يَزِي كِي دَعِي بِيَا نَدْعِي بِيَعْمَرُ
 دَسُو لِي اَوْلِ رِي كُو كِي رُو دِي
 بِيَا دَسُو لِي بُو عَا رِي نَدْعِي اِيَا
 رَسُو لِي حَقُّ قَاتِيَه كَلْبِي يَزِي
 حَقُّ جَا زُو اَيْلَه اَيْلَه كُو رُو دِي دِيْلَه
 وَ يَزِي صَلَوَاتُ مَحْمَدُ هَمَا لِي اَيْلَه
 حَقُّ جَا زُو اَيْلَه سُو كِي بِيَعْمَرُ رِي
 يَزِي دُو كُو كُو اَيْلَه سُونَ اَوْلِ اِيَا
 طَا مُو دِي اَذَا اَوْلِ اَطْفَانِ جَانِ
 يُو زِي رُو اِيَا بِيَا كِي حَمْرُ بُو كِي
 يَزِي حَقُّ نُو لَدْعِي رَسُو لِي اَوْلَه
 بُو قُو اِيَا بِيَا رُو لِي كُو رُو دِي حَمْرُ

حين اليند طينتم بيه هرب
 كلم مكه طائفة قودو لكم
 ابرك جنجوشه اوت اولكم
 بو طاقون كلون اولكم
 جامدم بوغدي بيه جمال
 كينك ودياي بك باخيد
 شدي ابردي بوكون بگادي
 ديشدي بدي كراوت اولكم
 يادسول بگاياندا اول بكون
 اوشايوم اولايكي قوزوكر
 جون ايشيد ر سول بوسوز
 رسول ايدز طاقون سوزم
 ياخوت ياندا اوليوم قول قيلك

اودوم وديايشم ياي قلوب
 اي قوزنجي صخرم كركدم
 سوت كوزوب قوزاي سوتكم
 اونا له جون ياي بغدي بكر
 ورايشين ياي قلن كسينه
 مال ايلك نجشني هر باخيد
 نيبوم ايكي بويدي دجي
 نيك اول اضيد صاعده نلر
 يوزكم ددينه درمان اولون
 حاجي خنر وريم انلر
 ياشيه دولدي مبارك كوزي
 ككي باكانا غنلك ياصتوك
 كلون ايد ايكي طاسيد انلر

الو

انلر ايدز بو كرك ايسك صالوم
 كركن كلن ايسه يعنى
 راضي اولدي اولكم رسول ايلدي
 جيدي كيك اخلو كركي بوله
 طايخ طاش دره ديه دينر كرك
 ابردي انلر ايكي كوزيه قوزي
 ايكي كوزيه قوزي بلك انلر
 كلون يايكي بوز كوز كوزيم
 انلر ايدز اي انا اوله جانوك
 كلن انلر كافه دولتم
 دديك بيه سوزك اولدي صلام
 قوزي بو طايخ ايجنه اولوم
 كيك ايدز بو كرك ايدز

الا ياندا اولور سك دولوم
 شوبله نلكم اولور دروزون
 قول اكنديه كين صالديك
 واي كلكم قوزوكر كن ايرله
 كوزوندا ياش بيه فان صخر
 بجه صورتم سينك حاله كوزي
 غدن كيو بلك اولور اولون
 قونكي اجد بيزي اخر وريم
 ديلوكه كلن ايكي بوسوز سنك
 كزي رسولني يانلك ورمتم
 تادسوله ديه سين بزين ساونم
 كزي رسوليه ورايان اولوم
 سوزك الكوزناله اول يادك

وَيُؤْتِيهِ اللَّهُ دِينَهُ الَّذِي يُرِيدُ يُوَكِّمُ
 أَقْلًا كَافِرًا بِحِكْمٍ وَيُرِيدُ يُوَكِّمُ
 كَلِمَاتٍ طُورًا فَطُورًا وَيُرِيدُ يُوَكِّمُ
 قَالِي كَيْلَهُ طُورًا وَيُرِيدُ يُوَكِّمُ
 أَيْدِي خَالِكٍ يَتَرْتَبِنَ بَلَدًا
 هُوَ قَدِيرٌ نَزَمَ بَلَا أَوْلَى جَفَا
 دَرِيكُكُمْ دَرِيكًا إِيْرَانًا يَا حَكِيمُ
 قَالِي كَيْلُكُمْ دُونَ مَا يُحَدِّثُ جَلِيْرُ
 أَيْدِي تَرْكِي كَمُورٍ دَرِي
 أَيْدِي جَبْرِيْلِي كَيْلِي كَيْتُورُكُمْ
 كَلِمِي كَيْلِي أَوْرِيْهِكَ اللَّهُ دِيُو
 أَوْلَاكَ فَوَلِيْهِ كُوْرُجَانُ طَلَبِيْنَ
 وَرَقِيْهِ أَوْلَادُكُمْ سُبْحَانَ أَوْلَادِيْكُمْ

دِكْلَه ايردي گري حڪمتن بيله
 واران طورن ان فورنك ددي يوكه
 اول كيو جكي طورا فوره دو تدبيران
 كخ كارونك نلكه بيل بفايو
 جله عالمه خطبه سلطان اولن
 الايات ناعم اولدي مصطفى
 بن ضيفه نيك لطفنك ناعم
 كخ نعال جبريكه بيوروز
 رسول حضرت كه تن بيور ددي
 رسول حضرت قاينه كور ددي
 كور جالي ياد رسول الله ديو
 رسول اولنده بوله عذر كندين
 كخ فورنك بولديك كور ددي

مختوم

خَلْقُ شَوْجَانِي سُبْحَانَ أَوْلَادِي
 بُولَادِي حَقْمٌ أَوْلَادِي بُولَادِي
 حَسْرَتِي دِيُو بُولَادِي بُولَادِي
 كُوْرِيْلِي بُولَادِي بُولَادِي
 أَوْقَاتِي حَكِيمَانِي يَادِي
 هَذَا كِتَابٌ دَرِيْشَانِي
 اللَّهُ
 هَكَذَا دِيُو كَمُورِيْهِ أَيْرِي
 مَالِي مَلِكِي قُوْرِيْهِ تَرَكِي أَيْسُونُ
 دِيَايِي سَوِيْهِ كَيْلِي بِيْجَانِ أَوْلَادِي
 دِيَا دِه كَمُورِيْهِ بَاقِي قَلْبِي سَرُ
 كَمُورِيْهِ أَيْسُونُ دِيَايِي
 هَكَذَا كَلِمِي دِيَايِي حَكِيمِي رَوَانُ

اخريته بولديش رضوان اوله
 بجه حڪمتن اوله بول اوليكه تمام
 و نوصكوان موطع بيله و نوصكوان
 سيقاله دود بيله ايله الصلاه
 ره حڪمه يان لغونل يانغى
 قوربي باش جويست ناصان
 الله الرحمن الرحيم
 نگوينك ديزاريني يارين كوره
 گري حڪمت جاننه كان ايسون
 طاقت دينا كاور و نمان اولوز
 دينا ده كسه بول اولديست
 اولودم بود و نمان بجه
 نكي ايند روز كل من عذما فانه

يا ليتك طولبي مبارك كوزي
 سونك جانك جانك انك فاس
 اين ورت كل بزكاطالانك نذر
 الدين سكارو احوال
 كه دخي جوتو ايدم ايو خلو
 عترت اياك دون كونم ايشو
 بطلونك قوسي كنه ان ايدى
 بلك دهرى جلدي بلك رخنون
 اغزي سكر سوندي فيما كوزي
 كينكي اوق قوسنايتعاني ياي
 زهره بوايتاه جمل قلو رد
 الكري نديك قوسو كرا اياك
 يوريدى كوزون اوكه صهار

اناون قوسونم اويست
 باوي توكريدت ياردون ادي
 كوزي كين بلاءين بوخري
 عيني بغير كنده صغري بولن
 ايندي كين قديم بي ذوال
 كوزي عيني بقرؤاد ياي
 كوزي عيني اونا ياي كوزي اولا
 قلكه دندى عيني بوزن او زر
 ايندي خاروقه ملا مستغان
 اغزي قايك بوزو ياي سولون
 اغزي بكنه ميدر بوزو خور
 ال كوزي عيني ايلاي دعا
 بلكه كراي اول قوس ياي سولاي
 صبي بكنه روح الله ددي
 هر كيم نه ايشلايد بركه بوسير
 بوي كوزي يايك جمله عالي
 وي صلوات سنادي قبل بوعدي
 عضا قلدي كوزي كنده حاله
 اغزي افرحيم ذوالجانك
 كنده ايندي بركه ال ياي
 جوتو ايدى اياحي طيران طلوا
 ديلدي حلفت جلكه ديلور
 سوندي بركه كوزي ايش جانك
 كينك حالانك حكايت ايسون
 ايندي زحور ت ميدر حلال بخاه
 حق دطاسين عيني نايتعاري روا
 صبي بكنه روح الله ددي

عيني

مِسْكٌ شَبْرٌ زَلْمَةٌ وَرَيْدَةٌ بِلَاحٍ
 فَتَحْتِكُمْ كَوْرِيْدِي يُوْرِي
 صَوْرُ لَيْعٍ أَوْ لَيْسُوبٌ بِلَاحٍ قَلْمٌ
 لَيْدِي أَوْ لَيْسُوبِي دَوْرِي
 طُوْرُ رُوْمٍ كَوْنَةٌ بِلَا قَلْمِي
 كَوْنَةٌ بِلَا قَلْمِي وَرَيْدَةٌ بِلَا قَلْمِي
 كَوْنَةٌ بِلَا قَلْمِي وَرَيْدَةٌ بِلَا قَلْمِي
 سَكَانَةٌ أَيْدِي يَابَعِي حِلَالِي
 نَجِيحَةٌ سُلْطَانٌ أَيْدِي نَجْمٌ أَيْدِي
 حَيْلِي أَيْدِي نَجْمِي سُلْطَانٌ أَيْدِي
 نَهْزَمَانْدَانٌ أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمٌ
 هَرْمُ كَجَمِي نَاسِكَةٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي
 نَهْزَمَانْدَانٌ أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمٌ

سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 حَسْرَتٌ أَيْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 يَسُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 فَايْمَةٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 خُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 دَيْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 نَجْمِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 أَوْسَكَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 وَرَيْدَةٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 وَصَفٌ مَالِكٌ أَيْدِي سُوْرِي كَلِمَةٌ
 أَلِكٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ

جلا

كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 أَوْ قَلْمِي أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمَةٌ
 دَيْدِي أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمَةٌ
 وَرَيْدَةٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 أَوْ قَلْمِي أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمَةٌ
 حَقْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 شَاوْرِكِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 مَالِكِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 نَجْمِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 دَيْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ

كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 حَيْلِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 يَابَعِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 يَابَعِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 حَسْرَتٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 وَرَيْدَةٌ كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 حَقْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 شَاوْرِكِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 مَالِكِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 نَجْمِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ
 كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 أَوْلَادٌ فِي سُوْرِي كَلِمَةٌ سُوْرِي
 دَيْدِي كَلِمَةٌ سُوْرِي كَلِمَةٌ

كوز من اولدي اي كوز ملك توري
 مال ملك تاج تخت دينا قور
 چونك بلنگ ارندي اولوم افتي
 كوزونك كوز لغه ابي سوزي تو
 كلدي سولدم جان ايچي قانومه
 ايچي بريشه بيكه اولدم كلور
 ياروخ يالله سويله لايي جان
 الكي ينج خانغ عاب هيبته كه
 قورلورم چونك بو طال كوزدي تو
 قاور شلرم صجايي يولدي تو
 يراچي قلد ياكوز كوزدي تو
 صاد يوز قور قور كور
 دندي قوم نيكه طال كوز كوز

سوزليك قورمور طرك واري
 جيدي كوز ملك قورمور كور
 كلدي يراون قورلاخه كي قور
 ييز يراونك طامور يوزك قور
 قورمور بكم سوزم ايدم يانومه
 ايست امدني بكايي ندي ندي تو
 خود و خاش ايدي و وكي اناقم
 سكر ايتدم دنيا دن حسرتله
 او ايدم و ب كوز نيكه او و دي تو
 دنيا دن يقدرو و فاسن بدي تو
 الكي تو كوز ضار نه كوزدي تو
 الكي تو طير غنه قورمور بكم
 بكم عياله قالد انا يالكو

مول

سوز ساق جبار علا سوز
 كوزدم ايچي بريشه كلدي تو
 بكم ايتدم يازم بكم كور غنه
 بونجه دولايون بكم كور
 ايچي بريشه بيكه اولدم كلور
 بري بريشه كلور لور ايدري
 بري كلدي صونديك دوتدي صم
 سجي بكم بريدك ديو صوزدي تو
 چونك صوزدي تو سوز لوي بكا
 نيكه عقلمورم كلدي تو سوز بكم
 اول بريسي بكم نيكه سويله اور
 نيكه تو كوز دوت ديو سوزدي تو
 زادي قلد بكم بكم اكلدم

انا ايدم جان نيكه كوزم كور
 كلور بكم قور سويله سويله دوزدي تو
 دوشدي بريشه انا جانغ
 يا ايچي ايست طال ندي تو
 يوز قاده كوز كوز بكم صيار
 بكم ايتدم بولك سويله دوزدي تو
 بريسي بكم كوز دوتدي اور
 بكم و سويله بريشه اوزدي تو
 عقلمورم ادمي يا ايچي ندي تو
 قور قور و غنل سوز اول كوزدي تو
 صناسن بكم انا يوز كوز اولور
 ايچي ايچي انا بكم اوزدي تو
 اه قلد بكم بكم بكم صوزدي تو

وَرَفِئْتَهُ كُلِّي بِعَدِي خَالِيَهُ
 أَخْرَجْتَهُ اللَّهُ صَوًّا يُوَدِّي أَخِي
 أَوْلَ قَدْحٍ دَلْوَةٍ يَجْرِي يَأْسُورُ
 أَوْلَ قَدْحٍ كُنَّ أَيْ كَرِيهِ أَوْلَهُمْ
 سَكَرَاتُ أَدْلُو وَارْمِشِي عَطَا أَوْلُو
 يَأْدُوخِ اللَّهُ أَوْلَا وَرَبِّي حَسَابُ
 صَقَبُ يَأْنِي حَيَانُ أَوْلَ طَاغُ قَوُ
 أَوْلَ طَاغِ الْكَنْدِ بِرَأْسِي كَوْدُمُ
 أَوْلَتْكُمْ إِي أَنْدُ صَوًّا يَجْعِدُكُمْ
 أَوْلَ رُبَانِي كَرِيهِ بِلَدِي وَتَدِي كَرِيهِ
 أَيْ كَرِيهِ بِلَدِي بِلَدِي حَقُّهُ قَالُو دُمُ
 يَكْرَهُ مَا قَدَّ كَرِيهِ حَقُّهُ كَرِيهِ
 مَالِكُ يَأْدُو تَمِيهِ أَوْلَا طَامُورِي

بِنِي أَوْلَدِي يَجْعِدُ دُو تَدِي كَرِيهِ
 بِنِي أَوْلَ طَامُورِي يَجْعِدُ أَوْلِيهِمْ
 جَرَبُ أَنْدُ دَخِي كَوْدِي كَرِيهِ
 بِنِي أَوْلَ تَمِيهِ يَأْسُورُ يَأْسُورُ
 دِي كَرِيهِ تَمِيهِ طَمُورِي دِي نَادِيهِ
 أَنْدُ يَأْسُورِي بِنِي تَمِيهِ طَمُورِي
 يَأْدُو هَانْدُ كَرِيهِ كَرِيهِ سَنِي
 كَرِيهِ خَالِيهِ قَلْبِي وَرَسِيهِ قَوْلُ
 حَقُّهُ أَوْلَدِي وَخَالِيهِ حَالِيهِ أَنْدِيهِمْ
 حَسْبِي أَوْلَدِي حَقُّ بِلَدِي كَرِيهِ
 يَأْلِي تَمِيهِ حَالِيهِ وَرَبِّي دِي
 دَسُورُ أَوْلَدِي كَرِيهِ دَسُورِي أَوْلَا
 وَرَأْسِي خَالِيهِ قَالِيهِ كَرِيهِ قَارِيهِ

كَوْدِي طَامُورِي يَجْعِدُ أَنْدِيهِمْ
 يَجْعِدُ حَقُّ حَسْبِي بِنِي كَرِيهِمْ
 أَنْدِي كَرِيهِ أَوْلَدِي كَرِيهِمْ
 أَنْدِي دَخِي يَجْعِدُ حَسْبِي حَقُّهُمْ
 بُو كَرِيهِ خَالِيهِ كَرِيهِ أَوْلَدِيهِ
 دُونُ كَرِيهِ بِنِي يَأْسُورِي وَرَبِّي
 يَأْدُوخِ اللَّهُ لَطْفِي بِنِي سَوِيهِمْ
 دِي كَرِيهِ كَرِيهِ يَأْسُورِي رَسُولُ
 دُونُ كَرِيهِ قَوْلُ وَرَبِّي بِنِي بِلَدِيهِمْ
 بَالِيهِ حَقُّ حَسْبِي تَمِيهِ وَرَبِّي
 سَنِي دَسُورِي بِنِي بِنِي وَرَأْسِي دِي
 وَرَأْسِي كَرِيهِ أَوْلَدِي بِنِي سَلَا
 أَخْرَجِي صَدْفِي دَخِي بِنِي حَقُّهُ

سج

بِإِذْنِهِ حَتَّى كَلَّمَكَ بِسْمِي
وَأَجِدُ رِصَالَاتٍ وَرِثَمَكَ بِنَهْ
أَوْجُ يَوْمَ أَوْجِ أَوْجِ مَرَسَاتِكَ يَا
جَانِ قَوْلًا مِنْ أَجْوَابِ كَلَامِكَ
صَحَابِكَ يَا حَكِيمَ دُورِ سِيَابِكَ
يَوْمَ تَرَاهُ أَفْتَدِيكَ وَكَرِيحِي إِجْمَعُ
أَدْعَاهَا النَّبِيَّةُ قَوْلًا دِيوُ
كَلِمَاتِكَ أَوْ تَوَدُّ لِي نِي وَادُّ
الَّتِي دُوهُ كَوْنُهُ أَلَيْكَ أَسْبَدُّ
بِإِجَابِ أَيْدِي مَنْ يُكُونُ سَكَا
وَيُرِي نَبِيَّكَ عَالِي أَوْجِهِ يَفَارُ
بِرِي نَابِئِهِ بُولِي مَعْدِي قَانِيهِ
يَا حَكِيمَ شَفَاعَتِ أَيْلَةٍ بَرِيهِ

جَانِ دَلِيلِي مَنْ كَلَّمَكَ بِسْمِي
كَلِمَاتِكَ رَسُولِي وَرِثَمَكَ بِنَهْ
يَوْمَ تَرَاهُ رِثَمِي رِثَمِي بِنَهْ
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
مُصْطَفَى كَلِمَاتِكَ أَوْ تَوَدُّ لِي نِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
جَانِ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
الَّتِي دُوهُ كَوْنُهُ أَلَيْكَ أَسْبَدُّ
بِإِجَابِ أَيْدِي مَنْ يُكُونُ سَكَا
وَيُرِي نَبِيَّكَ عَالِي أَوْجِهِ يَفَارُ
بِرِي نَابِئِهِ بُولِي مَعْدِي قَانِيهِ
يَا حَكِيمَ شَفَاعَتِ أَيْلَةٍ بَرِيهِ

دِيَابِهِ كَلَامِي قَلْبِي طَلَبْتِ
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
يَوْمَ تَرَاهُ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
كَلِمَاتِكَ رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي
بِرِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي رِثَمِي

اللَّهُ الْخَيْرُ الْحَسْبُ
وَيُرِي نَبِيَّكَ عَالِي أَوْجِهِ يَفَارُ
بِرِي نَابِئِهِ بُولِي مَعْدِي قَانِيهِ
يَا حَكِيمَ شَفَاعَتِ أَيْلَةٍ بَرِيهِ

او د جويون فقره يقدري تری
 چون اشدی رسول الله سوزی
 ای بی الحی ناری قبل بکا
 قحی مومین اذها ایله کورنده
 علی ابی نثار رسول الله دیمه
 بود زور و بلایانک هیبتی
 اذها ایله جگنه کن وارین
 محمد زور و دخی وارم بیله
 صدیق ابان یار رسول قفرجه
 علی دزدی و خلی و اذ ایله
 مصطفی یار و ایله نو تکر نو لیسر
 صوره دیزد خجی جبرین کیکر
 اینه کجه وارن الله کتیکر

کور دیزد زور و طاعتی و طاعت
 هر دیزد ایچ هر مومینا
 یدی برده فقره و دوتون جفر
 اول و طاعت کور ایله اول
 اول دیزد اذها ایله با شکر
 چون خان کور دیزد بیهیبتی
 طاعت او بستند هه صاف بیکر و طاعت
 بیکلری اذها کور باس
 غایب کور دیزد یوز دیزد
 لای سلاخ جوقه سین بیکری
 اول ناچه قالدی هر ترسیح
 قالدی صدیق عمر عثمانیه
 حنری اذها علی زیند لوم

طاعت اذها دیزد دیکه و اذها
 هر وری برندن اراق سینا
 طو تسوز سه قلده قانی یمن
 خوش خجای با شکر و اذها
 اذها کورن سنوز دینا طاعتی
 قوسنک کور ایچ کور
 علی بوند بوند فقره اذها
 خجری دیزد طاعتی طاعت
 کچی اذها کور کور بیکری
 حنری کور دیزد اذها سنوز دیزد
 اول دیزد کیم صندیک علی کور
 کورنک اذها دیزد همان خالی
 دوزخی بوخسه و سنوز کور لوم

کوردیزد

قِي مَوْتِي اَز دَرِهَا اَيْلَه كُوشَه
 عَمَلِي اَيْلَه اَز دَرِهَا اَيْلَه فَا مَوْتِي
 يَا اَيْن اَوْلَم يَا اَذَد دَهَاي اَوْلَد وِرْم
 هَجْتِي كُو زَنُو مَلَك اَوْلَسُون بِيَلَك
 عَمَلِي كَلَكِي دَرِ الْفَغَايِي يُو رِي
 اِيُو كُو زَنِي يُو دَرِ اِيَكْن دَرُو كِيُو
 بُو رِي بِيَلَك مَقَابِل اَوْلَد كِيُو
 سَلُو نَك كِيُو اَوْلَدِي اَوْلَفَايِي
 بَكِيُو اَز دَرِهَا كُو دُو يِي بَانِي
 قُو رِي دُو غِيَلَه اَوِي جُو رِي دِي رِي
 بَانِي كُو دُو يِي عَمَلِي مَتَا جِيُو ن
 عَمَلِي سُو لَقَد كَر اِيَا عِيْن اَو رَسْمَا عَمَلِي
 اَوِي دَرِ كِيُو عَمَلِي اَلْمَا دِي

جُو رِي كُو رُو بْت دَرِ كِيُو اَوْلَم عَمَلِي
 سُو لَكِي كِيُو كِيُو اَوْلَد اَوْلَفَايِي
 حَق جَبْت دَرِ الْفَغَايِي اَوْلَد اَوْلَدِي
 دِي اَعْمَلِي دَعْوَا اَيْلَه كَلِيَلِي
 دَرِ الْفَغَايِي اَوْلَد كُو دُو يِي اَوْلَدِي
 صَنَكِي عَمَلِي اَيْلَه كُو دُو يِي اَوْلَدِي
 رَشِيْد اَوْلَد كُو دُو يِي اَوْلَدِي
 زَهْرِي زَقُو م عَمَلِي جَبْت اَوْلَدِي
 صَنُو رِي اَوْلَدِي عَمَلِي كُو دُو يِي مَكَا
 عَمَلِي اِيَا عِيْن رِي طَلَا سَه اَوْلَدِي
 اَوْلَد اِيَا دِي شَاه عَمَلِي مَكَا اَوْلَدِي
 دِي اِيَا عَمَلِي دَرِ كِيُو اَوْلَدِي
 اَوْلَد كُو دُو يِي عَمَلِي دِي اَوْلَدِي
 كَا فُو اَوْلَد كُو دُو يِي سُو مِيَلَه اَوْلَدِي
 كُو يُو اَوِي دَرِ اَوْلَد اَوْلَدِي دِي اَوْلَدِي

موت

بود در بند برین برین هر کس بند
 نه علی از درها بگوید خار
 علی همبستندن اول ذوالفقار
 کورب ذوالفقار اندی بره
 سخن دیل و بر حد و القار و سوار
 اندی یا علی بخون اندک بخ
 کتبه ددی یا علی بن کتبه
 کن در سب عسکرم بیدی قاتری
 قاف طاعن جلا زایم یکی بولون
 بکچر ایله او رس یوسف بن کوردم
 ذوالفقار دلدل فاصمه یا علی
 و ما ندرتک جکت زری
 اول الماحق فخره و بریدی

الی بر رسول اول المله دستدی
 یا وین سندان دلدل اولدغی کجانی
 چون اشدیدی ذوالفقار کسوزین
 فوینده ددی بیکه ذوالفقاری
 ددی علی کجانی باغشله کل
 کافو له سر ستم ایله اجمه بخی
 بختم وارم و مصطفی ناک فاتنه
 یا جان آل یا خود بونده قیل جاره
 علی بیدی کند و در و صوغ اندی
 ذوالفقاره کتبه دیوسولدی
 ددی جیم طسور سفاح ایون
 سولدم اندی جبرائیل فوینده بره
 اندی یا رسول بیز علی ارش

الله انا فاطمه باغشله بیک
 یا وین سندان ددی بیکه ای ولی
 کورب ذوالفقار کورب بویون
 طبراقه او ددی بویون قلی ذری
 بیه صوغ اندیم ستم و کت اندکل
 اکی سلطان ستم طاب و بوجلی
 بجه باق اول اندای بویون
 اذدها در ضعیف اولدم ای یاره
 سخن جکت جبرائیل امر اندی
 دجه العالکون بعم ادم ددی
 او خطا سون هر ذوالفقار و سولون
 مصطفی قاتنه کلامی اندی بره
 یوز دستوار اولدی ای بیز دوس

البر

كَوْنِ عَيْنِكَ طَالِكَ اَوْلَادِي دِي دِي
 سَوَلَقْدَمُ هَمَانِ اِي سَمِي اَوْلَادِي
 تَوْبِي جَنِي كِه صَلَوَاتُ وُيُو دِي
 رِي سَنَدَن حَجَبِ اِي سَوُونُ
 مَصْطَفَى يَادَن تَكْرِي مَصُور دِي عَجَلِي
 اَنْدَهَا اِي لَه كِه سَتَر دِي اِي اِي
 تَوْبِي عَصِي قُ عَلِي كِه حَجَبِ دِي
 اَنْدَهَا دِي مَن كِه هُو دِي اِي
 مَصْطَفَى بَر دِي جَانِ دِي يَا عَجَلِي
 حَجَبِ كِه كَانِهِن يَا عَجَلِ دِي
 هَجِي قِرْمَه ذُو الْفَعَارِ صَلَاة دِي
 عَجَلِ اِي كِه مَصْطَفَى بَارَك سُو دِي
 جَانِ بَر دِي رُو دِي نَعْمَ اَوْ دِي

حَوْنِ صَلَوَاتِ كَوْنِ بَر دِي كَر كَر
 حَوْنِ غَا زِي كِه كَوْنِ بَارَك تَوْبِي
 اَنْدَهَا اِي كِه يَانِ اِي سَنَدَن كِه
 كِه كَوْنِ كَوْنِ كِه دُو سَلَاة اَوْلَادِي
 مَصْطَفَى دِي مَسْ كِه اِي اِي
 سَوَلَقْدَمُ كِه دِي عَجَلِي دِي
 مَن اِي كِه كِه قِي كِه اِي مَرْتَبَه
 لَعَالَمَاتِ فَا عَالَمَاتِ فَا عَالَمَاتِ
 اَوْ قَا بِي دِي طَلَبِي يَانِي

اَنْدَهَا اِي اَوْلَادِي اِي بُو كَر
 قُوْبِي صَلَوَاتِ كِه بَر دِي اِي
 اَلْوَيْ جِه كِه اِي اِي اَصَدِي
 اِي رَتَدَه يَانِ اِي اِي اَوْلَادِي
 مَسْ كِه اَوْلَادِي دِي سَوَلَقْدَمُ
 بُو لَدَه كِه اِي اَوْلَادِي قُوْبِي
 سَن دِي مَصْطَفَى مَرَادِي كِه
 يَانِ كِه كِه دَفْعَ اِي رُو صَلَوَاتِ
 رَحْمَتِ كِه يَانِ اِي اِي اِي
 اَللّٰهُ اَلْحَمْدُ اَلْحَمْدُ
 دُو رُ سَالَوْتُمُ دُونَ هُوْنِ اَللّٰهُ
 اِي كِه كِه كِه قِي لَوْبِي كِه يَانِ

توئی

كَلِمَاتٍ بِحَمْدِكَ اِذَا رَمَى الْقَائِلُ
 قَلَمَهُ بِحَمْدِكَ وَتَمَّ بِحَمْدِكَ
 وَتَمَّ بِحَمْدِكَ اِذَا رَمَى الْقَائِلُ
 قَلَمَهُ بِحَمْدِكَ وَتَمَّ بِحَمْدِكَ
 كَلِمَاتٍ بِحَمْدِكَ اِذَا رَمَى الْقَائِلُ
 قَلَمَهُ بِحَمْدِكَ وَتَمَّ بِحَمْدِكَ
 كَلِمَاتٍ بِحَمْدِكَ اِذَا رَمَى الْقَائِلُ
 قَلَمَهُ بِحَمْدِكَ وَتَمَّ بِحَمْدِكَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 كَرِيمٌ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ
 وَآلِهِ وَخَلِّصْهُم مِّنَ النَّارِ
 إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

ك

KAYNAKÇA

- Boratav, P.Naili : Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, I.Baskı Ankara 1946, II.Baskı İstanbul 1988.
- Elçin, Şükrü : "Kirdeci Ali'nin Güvercin Destanı", Halk Edebiyatı Araştırmaları II, II. Baskı Ankara 1988.
- : "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu", Halk Edebiyatı AraştırmalarıII, II.Baskı Ankara 1988.
- : Halk Edebiyatına Giriş, I.Baskı Ankara 1981.
- Ergin, Muharrem : Türk Dil Bilgisi, XVI.Baskı İstanbul 1985.
- Feridüddin Attar : Cumcuma-nâme, Kazan, (?).
- İslâm Ansiklopedisi : c.2, İstanbul 1961.
- Kâmûs-ı Türkî : I.Baskı İstanbul 1895.
- Karadağ, Metin : "Erzurum ve Çevresinden Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerinde Araştırmalar", Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum Üniversitesi 1984.
- Kocatürk, V.Mahir : Türk Edebiyatı Tarihi "Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi", II.Baskı Ankara 1970.
- Köprülü, M.Fuat : "Meddahlar", Edebiyat Araştırmaları, I.Baskı Ankara 1925.
- : Edebiyat Araştırmaları, I.Baskı Ankara 1925.
- : Türk Edebiyatı Tarihi, I.Basım 1926, II.Basım İstanbul 1980.

- Mengi, Mine : "Dini Destanlarımızdan Biri: Dâstân-ı Battâl-ı Sin", Halk Kültürü, sayı:1, İstanbul 1985.
- Ocak, Ahmet Yaşar : Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:95, seri:IV, sayı:A26, Ankara 1989.
- Önler, Zeki : "Manzum Halk Hikâyelerinden Dâstân-ı Cafer-i Dayyâr", Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler) 1990.
- Özdemir, Fuat : "İlk Dini Destanlar ve Kesikbaş Destanı, Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı, Ankara 1975.
- : "Kesik Baş Destanı", Türk Folkloru Araştırmaları, c.17, sayı:329, 1979.
- Öztelli, Cahit : "Anadolu Dini Edebiyatından Geyik Destanı", Türk Folkloru Araştırmaları Dergisi, c.7, sayı:146, Eylül 1961.
- Pekolcay, Neclâ : İslami Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1967.
- Sakaoğlu, Saim : Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu, Ankara 1980.
- Seyidoğlu, Bilge : Erzurum Efsaneleri (Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme, Ankara 1985.
- Timurtaş, Faruk K. : Eski Türkiye Türkçesi, II. Baskı İstanbul 1981.
- Yeni Tarama Sözlüğü: Düzenleyen:Cem Dilçin, Ankara 1983.